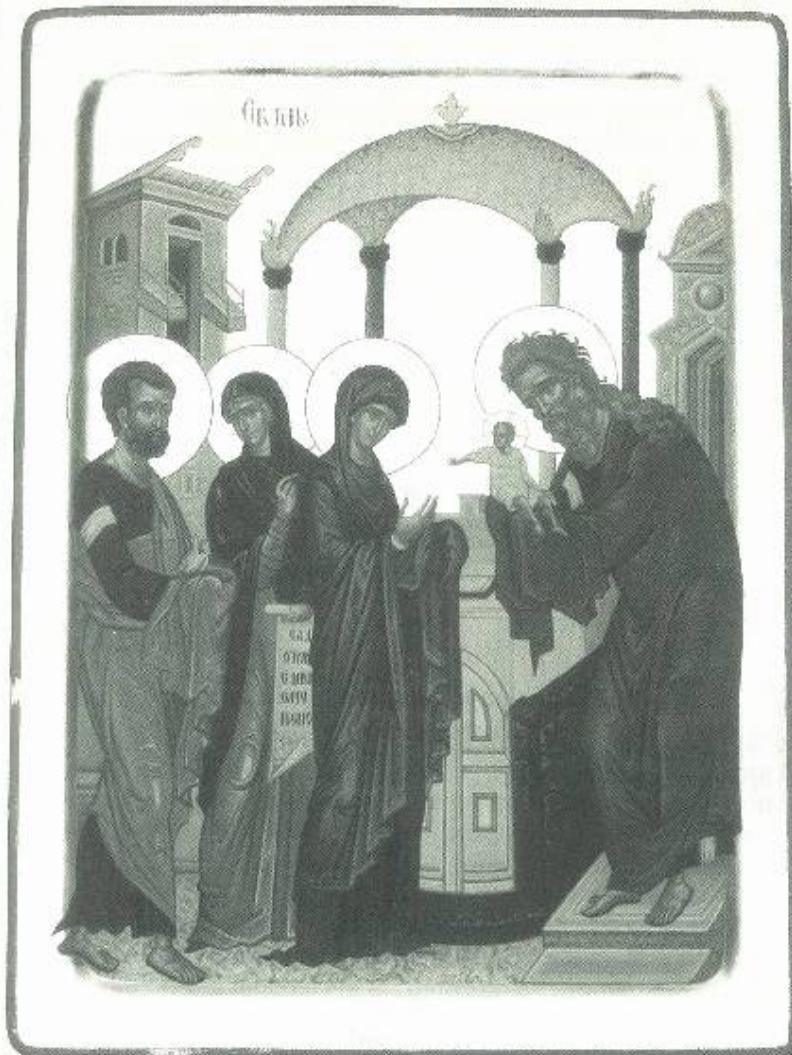

СВЕТИ НЕЗЛАЗАР

ЧАСОЛИС ЗА ДУХОВНИ ПРЕПОРОД

ГОДИНА IV ПРИЗРЕН 1996 БРОЈ 2 и 3 (14 и 15)

С благословом Његовог Преосвештенства
Епископа рашкотризренског др Артемија

Издаје: ЕПАРХИЈА РАШКОПРИЗРЕНСКА

Главни и одговорни уредник:
јеромонах Симеон (Виловски)

Уређивачки одбор:
архимандрит Јован (*Радосављевић*)
протојереј ставрофор Милутин (*Тимотијевић*)
протојереј Атанасије (*Ракића*)
протојереј Зоран Грујић
јеромонах Сава (*Јањић*)

Технички уредник:
Војислав Јовичић

Икона на корицама: *Срећење,*
рад монахиње Магдалине

Тираж: 1000

Часопис излази четири пута годишње

адреса издавача: ЕПАРХИЈА РАШКОПРИЗРЕНСКА
38400 ПРИЗРЕН, тел. 029/25426

Штампа: ГП „НОВИ ДАНИ”, Београд, Војводе Бране 13

УМЕСТО УВОДА

ГЛАС ОТАЦА

УТЕШИТЕЉ

Свети Кирило Јерусалимски

Потребна је духовна благодат да бисмо говорили о Светом Духу. Па опет нећемо моћи да кажемо све оно што долikuје. Чак постоји и извесна опасност. И та опасност изгледа велика, ако судимо по речима Господњим: „Опај који рече реч на Духа Светога, неће му се оправдити ни у овоме веку ни у будућем“.

Постоји, дакле, понекад страх, било из незнавања, било од умишљене побожности, да кажемо нешто што не одговара, и па будемо вечно осуђени. Стога ћемо настојати да изнесемо само оно што нам је Свети Дух открио говорећи у божанској Писмима, и нека нам то буде дosta.

***

Постоји један и јединствен Свети Дух, Утешитељ. И као што је један Бог Отац и нема другог, и као што је један Јединородни Син и Логос Божји и нема брата, тако је и један Свети Дух. Не постоји други равночесни дух. Он је нешто божанско и неиспитљиво. Он је жив, разуман, увек и свуда присутан заједно са Оцем и Сином. Није нека сила, или неки дах, или неки говор са усаша Оца или Сина, који се расипа по ваздуху, него једно Лице, посебна Ипостас, једно посебно Биће. Он сам говори, дела, устројава, освећује. Он осветљује душу праведника. Он падањује и Пророке и Апостоле.

Он је нешто веома велико, чудесно и свемоћно. Замисли: Колико нас је дупла овде? Он се налази између нас и види свачија дела. Чита помисли свакоме, свачију свест. Чује све што говоримо. Види шта мислимо, шта верујемо. То је велика ствар.

Али ни то није никакта. Јер, замисли, примера ради, хришћанске читаве наше земље, па још спискове, свештенике, ђаконе, монахе и

цивије свих народа, па види великог заступника, дародавца свих дарова, да једноме даје целомудреношт, другоме девственост. Некоме онест милостивост, а другима нестражажије. И, опет, као што сунте са једним својим зраком обасјава све, тако и Свети Дух оне који имају очи. Они чак који нису привикли очи своје да виде ове дарове, нека не осуђују Светога Духа, него своје певерје.

Јеси ли видео власт коју има у целом свету? Сада немој да останеш на земљи. Пењи се на вите. Пењи се са мном мисаоно на себо, и види толике и толике миријаде Анђела. Пењи се још вите ако можеш. Види Архангеле, види Духове, види Силе, види Начала, види Власти, види Престоле, види Управитеље. Види Херувиме и Серафиме. Управитељ свима њима и учитељ, и освтитељ, јесте Дух Свети – Утешитељ!

* * *

Дух Свети има разне називе. И да неки неупућени не помисле да се ради о многим и различитим духовима, Црква нас учи у Символу вере да је Дух један. Он је треће Лице Свете Тројице, „који од Оца исходи... који је говорио кроз пророке“.

Али да кажемо нешто и о тим називима. Дух се именује духом истине и утешитељем, као што га је сам Господ назвао. Исто тако, (назива се) духом Божијим и духом Оца. Апостол Петар га назива духом Господњим. А апостол Павле – духом Бога и духом Христа. Такође – духом Сина Божијега. У његовој посланици Римљанима срећемо га као: духа свестости и духа усновљења, а даље, у осталим посланицама – духом откровења, духом обећања и духом благодати. Сети се и Псалама, где некад сусрећемо – дух благи, а некад дух царски. А пророк Исаја назива Га духом премудрости и савета и разума и сile и знања, духом побожности и страха Божијег.

И демон се назива духом, али он је нечисти дух. Као што Свето Писмо говорећи о души човека, каже: „дух човечији“, или за ветар „дух (ветар) цепогоде“ или за грех „дух блуда“ итд, тако и овде. Не ради се, дакле, о Светом Духу. Боже сачувай! Постоји, уосталом, огромна разлика. Нечисти дух, када долази у душу (нека нас Господ избави од такве казис), долази као крволовчи вук, спреман да разгрне овцу. Раздражује душу и мучи је, помрачује ум, преплиће језик, искривљује уста, која испуштају пену и исартикулисане крике. Цео човек паца у таму. Очи су му широко отворене (разрочрене), али душа не види ништа. И дрхти трзајући се бедни човек. Најбесрамнији непријатељи човеку су демони, без милости.

Ништа, међутим, слично не бива са Светим Духом. Напротив, сва Његова деловања усмерена су на добро и на наше спасење. Пре свега, Његово присуство је смирено и благоухање. Бреме Његово одвеш лако. Муњеподобни зраци свестности и знања предајављују

Његов долазак. Долази са нежнотију и милосрђем Оца. Долази да спасе, да исцели, да научи, да посаветује, да укрши и да утеши. Долази да просвети разум. Да га научи ономе што никад није могао замислити. Долази, и мали човек види отворена небеса. Види, као Исаја, Господа „да престолу високу и уздигнуту“. Као Језекиљ, „да седи на Херувимима“. Види, као Данило, „миријаде миријади и хиљаде хиљада“. Види почетак и крај света, јер је присутан извор светлости и знања.

* * *

Отворимо сада Свето Писмо и напијмо се воде из сасуда светих Отаца наших. Напијмо се воде живе, која извире да би нам подарила живот вечни. Тако је пскада Господ упоредио Светога Духа, којег су требали да приме сви који ће поверовати у Њега (Господа). И негде на другом месту каже: „Ко верује у мене, као што рече Свето Писмо, рекс воде живе потећи ће из утробе његове“. Не чувствене реке, које просто натапају суву земљу, него реке духовне, које светлошћу испуштају душу.

Зашто је, дакле, упоредио са водом благодат Духа? Зато што је вода основни елеменат живота. Зато што са неба силази вода у виду кипе. Зато што јој је један и прост облик, премда је дејство многоразличито. Киша пада по целој земљи. Али ова и иста кипа даје белину криновима, црвенило ружама, пурпур љубичицама и зумбулима. Један плод одгаја на палми, а други па лози. Бива „све у свему“, па ипак је једна и иста, проста кипа.

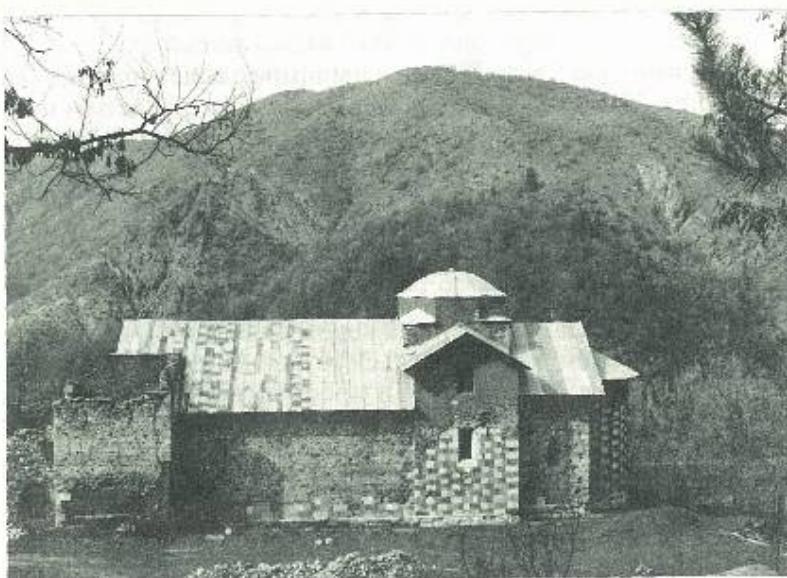
Тако и Дух Свети. Јесте један и иерархијски, али дели дарове своје како хоће. Једноме покреће језик да говори мудрост. Другоме просвећује душу и он пророкује. Другоме опет даје благодат против демона, а некима опет могућност да тумаче Свето Писмо. Учи једнога да пости и да се подвизава, другога да буде целомудрен и да се уздржава. Некога – да се удаљи од ствари овога света, а некога припрема за мучеништво. Но, Он је један и исти увек.

Као што полусуво дрво када се залије баца ластаре, тако и грешна душа покајањем и благодаћу Светога Духа доноси слатке и сочне плодове. Тамо где си седео, зар ти се није некада помисао зауставила на чедности или девствености? Утешитељ ју је одвсе тамо. Зар пије толико пута пска девојка која је била у предверју брака, отишла следујући Учитеља девствености?... Веома много је и оних који су живели у палатама, и једнога дана све су напустили: богатство, част и постојањства војсци Светим Духом... Безброж пута младић је затворио очи своје пред лепотом. Није хтео да види, и избегао је оскврњење. Тражиш да видиш ко је научио душу младића? Дух Свети... Толико и толико је могућности за богаћењем у овоме свету, а

хришћани се труде па нестјажају. За што? Зато што их много више привлачи Дух Свети.

* * *

Пратимо, дакле, дело Утешитеља кроз Свето Писмо. Исти је Дух у оба Завета. У Старом је пророковао долазак Христа, а у Новом је сишао, показао Га и објавио Његово божанство.

Манастир Бањска код Косовске Митровице (задужбина краља Милушића)

Пророк Јелисеј је исцелио Неемана од губе и није хтко да прими никакве дарове од њега. Али Гијезије трчи за њим да прими награду за туђи успех. И узима новце од Неемана и сакрива их. Али тајно не може се скрити од светих. Кад се вратио Гијезије, пита га Пророк: „Одакле долазиш, Гијезије? Мислиш да срцем мојем није било с тобом? Ја сам био овде, затворен у своје тело, али Дух Божји којег имам у себи, видео је веома далеко. Дакле, из таме си дошао и у таму ћеш отићи. Продао си исцелење губавога? Наследићеш губу његову. Ја сам одржао заповест која ми је говорила: „Забадава сте добили, забадава дајте“. Ти си продао благодат Светога Духа. Узми сада опо што си купио“.

Дух Свети је облагодатио и просветио праведнике и пророке. Еноха и Ноја, Авраама, Исака и Јакова. За Јосифа је чак и Фараон

разумео да има Духа Божијега у себи. За Мојсија и чудеса која је учинио силом Утешитеља, чуо си много пута. Та сила је укрепила и многострадалног Јова. Истом силом – да пређемо и Судијама – Готоноило је владао и Гедеон постао силац. Јафтај је победио, и Ђевора, иако жена, борила се, а Самсон је учинио натприродне подвиге. За Самуила и Давида говоре јасно књиге о Царевима. За Илију и Јелисеја, чудотворце, и да шишта не кажемо, јасно је да су били пуни Духа Светога. И ако неко прелиста књиге пророка, сурешће многа сведочанства за Духа Светога.

Каже пророк Језекијел: „И нападе на мене Дух и рече ми: Говори, овако вели Господ“. Реч „нападе на ме“ треба да схватимо правилно. Хоће да каже да га је загрлио са нежношћу – као Јаков када се сусрео са Јосифом, обеси му се о врат, и као у Евањељу Отац блуднога сипа када је загрлио покајаног сина свога.

Исти Дух је умудрио младога Данила те је пресудио старцима. Оклевстала је Сузана и осуђена на смрт. Чиста, осуђена је те као развратна. Подршке ни одакле. Ко ће је избавити од старешице? Већ је ишла путем мучеништва. Целати су је имали у рукама. Но свемоћни помоћник био је испред ње, Утешитељ, Дух истине. Зове Данила: „Хајде са мном. Ти, још дете, изобличи ове који су старији од тебе, који су сада у старости својој пали у грех младости“. И интервенцијом Данила, спасила је и свиша Сузана.

И Навуходоносор, који је знао да у срцу Даниловом почива Свети Дух, позва га једнога дана и рече му: „Валтазаре, старешино врачара, ја знам добро да Духа Божијег имаш у себи“. Да је имао Духа Светога била је истина, али врачар није био. „Објасни ми, вели му, сан који сам видео и којег не могу да протумачим“. Видиш ли силу Духа Светога? Онај који је имао визију, не може да је растумачи. Данило који је пије видео, знао је шта је и протумачио је.

* * *

Стварно, било би могуће да изаберемо и да испричамо детаљно многобројне случајеве из Старог Завета. Међутим, време не дозвољава. Доста је и ово што смо рекли. Прсјимо сада на Нови Завет, да напабирчимо и одавде мало.

Дух Свети је сишао и на Џсву Марију. Пошто је требало да роди Христа, осенила ју је благодат и Утешитељ ју је припремио да постане обиталиште Бога и Логоса. Не треба много речи да би схватио да је рођење било неупрљано и чисто. То знаш врло добро. Гаврил је био тај који јој је рекао: „Ја сам гласник онога што ће се збити, али не и сарадник. Јсам, паравно, Архангел, али довде дошире моја надлежност. Ја, иако ти објављујем „Радуј се Благодатна“, али начин рођења писам у стању да ти објасним. „Дух Свети доћи ће на те и сила Вишњега осениће те“.

Но Дух Свети јавио се очигледно на крштењу Господњем. Погледајмо шта писе Еванђелист: „Отворише се небеса и виде (Јован) Духа Божијег да силази као голуб на крштава нога“. Требало је, као што тумаче неки, почеци и првоступство благодати Свогота Духа, која се дарује са крштењем, да се принесу и човечанској природи Дародавца ове благодати, тј. Христа.

Благодат Утешитеља делио је својим Апостолима Господ, онда када им је дао и власт „да вежу и дрсце“ грехе људи. Било је то онда када им је поручио да остану у Јерусалиму, очекујући „да се обуку у силу с висине“.

Узишао је дакле Господ па небеса и испунио је своје обећање. Тако, када је дошао дан Педесетнице, сишао је Утешитељ на Апостоле, који беху сабраши у горници чекајући Његов долазак. Сишао је да их обучи у силу и да их хрести, као што им је обећао Господ. Нису добили просто један део благодати, него једну потпуну силу. Тачно као што се крштавани погружавају целокупан у воду, тако су и Апостоли погружени (=крштени) у Духа Светога. Вода облива само тело, а Дух Божији душу и тело. Сумњаш? Навешћу ти овде један пример, сиромашан и прост, алиј користан. Узми огањ и гвожђе. Како огањ проније у гвожђе и чини га потпуно огњесним? Хладно постаје врелим! Дакле, зашто ти изгледа чудно да Дух свети улази у све дубине душе?

Сишао је Утешитељ. И да не прође ис запажен силацак једне тако велике благодати, чуло се нешто као небеска труба, као хујаше неког силног ветра. Горница се испунила светлошћу и постала духовна купељ, у којој су крштени (=погружени) Ученици. Показали су се огњени језици, раздсељени сваком с од њих и сви су окунути у светлости Духа Светога. Примили су огањ! Огањ који не саљује, него оживљава. Који уништава трње грехова и просветљује душу. Огњени језици као неке друге круне, неподложиве, украшавали су главе Апостола. Некада је једаш пламени мач чувао врата рајска. Сада их огњени језик отвори, дарујући спасење.

„И почеше говорити другим језицима“, као што их просвећивао Свети Дух. Галилејци Петар и Андреј, говораху персијски или мидски. Исто тако Јован и други Апостоли. А ипоставио стражна слушаху сваки на свом језику величине Божије.

Ко је тако велики учитељ да нас научи одједанпут ономе што незнамо? Толико година учења и вежби, и једва свој језик успевамо да научимо. Свети Дух нас учи свим осталим одједанпут. Ово је заиста велика мудрост и божанска сила. Како да се упореди дугогодишња неписменост Апостола са многобројним и изненадним говорењем језика? „Пакитили су се вина“, говорили су неки подсмејавајући се. Беше истина... Опојно вино јесте благодат Свогота Духа!

Петар сада просвећен благодату Његовом и знајући добро која има за савезника, стаде са једашасторицом и повика гласом сво-

јим маси. Тако, мрежом проповеди, уловио је три хиљаде душа. Таква је била благодат која је сарађивала са Апостолима, која учинила тако многи од распињача Христових поверију и да се крсте у Име Његово.

Сила Утешитеља учинила је тако многа задиљујућа чуда. Ипоставио болесних и демонизованих налазили су своје исцелење. Чак и сенка Петрова лечила је болеснике. И не само њих Дванаесторица, него и прворођена чеда до тада неплодне Цркве, седам ђакона. И први међу њима Стефан, првомученик. Човек чун вере и светлости Духа Светога, који је учинио велика и преславна чуда и коме нико није могао да противстане мудrostи и духу којим говорише. И када оклесетан беше осуђен од синедриона, пуш присуства Утешитељева, виде небеса отворена и „Исуса који сели с десне стране Богу“.

И како да неко довољно исприча чудесна дејства Свогота Духа, која су се пројавила у животу апостола Павла? Душа његова била је испуњена силом Његовом. Утешитељ га је показао „сасудом изабрали“ да исповеди веру своју у Христа, пред царевима и позабошима и Јеврејима. Преобразио је некадашњег гошица у најватренијег проповедника, који је распостројио своју проповед од Јерусалима до Илирског мора, који је поучио вери и саму царицу Римску, а имао је намеру да стигне и до Шпаније.

Како да пропустимо чудесна дела његова на Кипру, где је ослепио врачара Елима, и у Лијстри где је исцелио хромога! Чудесна дејства Духа Светога! Па још у Киликији, Фригији, Галатији, у Мизији и Македонији. У Филији је истерао духа погађачког. И у ноћи, после земљотреса и његовог ослобођења из тамнице, крштава читаву породицу чувара тамнице.

Проповеда у Солуну и у сред Атине, на Ареопагу. У Коринту и целој Ахаји. У Ефесу убрзчићи и завоји његови лече болеснике и изгоне нечисте духове, док у Троади вакрсава Евтиха, који је пао са трећег спрата и којег су подигли мртвог.

И када у Кесарији окован у лађе би вођен пред старешине да се правла, толику је благодат и мудрост добио од Духа Свогота, да је и сам цар Јудејски, Агріпа, рекао: „Још мало на ћеш ме угинити да и ја будем Хришћанин“.

* * *

Има и другог, тако много. Не дозвољава нам време да то све искажемо. И само оно што наводи Павле у својих честрнаест Постапици о Светом Духу, било би довољно да испуни многе беседе. За сада је довољно и ово. Празнице и оно што је пропуштене допуњиће сила Утешитеља. Ја сам Вам принео мало. Ви узмите више. Свети Дух дарује колико можемо да поднесмо. Његови дарови су богати

за оне који су чистога срца. Чисто срце је башта Утешитеља са сладким и сочним плодовима Његовим, као што су: Љубав и радост, мир и дуготрпење, честитост и доброта, вера, кротост и уздржање.

Превод са грчког
Епископ Артемије

ДОГМАТИКА

ЦРКВА КАО МЕСТО СПАСЕЊА

(ЕКЛИСИОЛОГИЈА)

(Наставак из бр. 13.)

Тајна спасења људи остварена је и извршена у Христу, имајући за свој основ оваплоћење Бога Логоса, а врхулац – тајну крста и вакрсења. Господ се узнео на небеса са целосном људском природом и сео је с десног стране Оца. То је коначно остварење назначења човека, његово пуно сједињење са Богом, којим се наша природа узвисила изнад Ангела и Архангела.¹ Христос се вазнео, по тајна Богочовека Исуса остала је у свету међу људима, као „Велика Тајна“, као Црква Бога живога; и постојаће као тајна до свршетка века: „Гле ја сам с вама у све дане до свршетка века“ (Мт. 28, 20).

Факт оваплоћења Логоса Божјег, Његов долазак у свет, улазак у историју света и човека, представља јединствену и непоповљиву стварност, која се не може поредити ни са јединим другим догађајем, стварност свесветског значаја за живот и испрекидни узлазни развој света и човека. Христос својим оваплоћењем постаје јединствени центар свих векова и читаве вечности, сјелињујући у Себи не само историју него и преисторију и пост-историју људскога рода, зато што је Он „и почетак и средина и крај свих векова, оних прошлих, садашњих и долазећих“.²

У Тајни оваплоћења, тајни Богочовечански Ипостаси Исуса Христа (у којој се, па исизрецив начин несливеног и нераздељивог јединства, сјединио цео Бог са целокупном човечанском природом, само без греха), садржи се на тајанствен начин сва тајна Цркве. Јер све што је Господ извршио у својој човечанској природи, кроз своју Божанску Ипостас, „као један од Свете Тројице“, то исто извршава

¹. Ово се односи не само на човечанску природу оваплоћеног и ватненог Логоса Божјег него и на Његову Пречисту Матер Пресвету Богородицу, која је за Цркву „частница од Херувума и исупоредиво славнија од Серафима“

². Таласију 22 (PG 90, 320 В). Упор. Мистагогија (PG 91, 668 АВ).

Он у целокупном свету кроз Цркву „која је тело Његово“ (Еф. 1, 23).⁵

Због тога може да се каже да је Црква хармонично, прараздељиво и несливно сједињено божанско са човечанским, видљиво са невидљивим, земаљско са небеским, привремено са вечним, тачно онако као што је сједињена хармонично божанска са човечанском природом у оваплоћеном Логосу Божјем. Према томе, тајна Цркве сачињава са тајном оваплоћења Логоса Божјег јединство неразориво, јелу велику тајну.⁴ Отуда и за светог Максима Христологија и Еклисиологија представљају једну нераздељиву целину. Заиста, оне не само да су неодвојиве него се не може ни замислiti једна без друге, као што се не може замислiti живот главе без тела или живот тела без главе.

Из таквог поимања Цркве и писног односа са Богочовеком Христом, који је „Спаситељ и Спасење“ свих људи и све твари, постаје јасно да учесе о Цркви представља исходан препуслов за разумевање учења о спасењу. Зато што је Господ основао Цркву Своју и обдарио је свим даровима Свогог Духа, само са једним и јединственим циљем: Да се у њој и кроз њу настави Њиме извршено дсло спасења човека и све твари, до пуног и целосног сједињења

⁴ Види: Мистагогија (PG 91, 668 А). У вези са тим и о. Јустин Новаковић пише следеће: „И све што се тиче Његове човечанске природе истовремено се тиче и вас-целога рода људског чији је Опредставник“ (Философске урбине, Минхен, 1957, стр. 39. Види и: И. Карапандолоу, Ἔρημόνεια τῆς πρᾶξος Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς ἐν ΕΕΘΕΠΘ, Θεοσούλωνίκη 1973, стр. 377–380). Што се тиче назива за Цркву код апостола Павла „Тело Христово“, треба истaćи ове да то није дефиниција Цркве, него једна слика њена између многих других сличних, које се налазе како у Светом Писму, тако и у отаџкој књижевности. По оцу Г. Флоровском „не постоји ни једна дефиниција (Цркве) која би могла да се сматра да представља признати догматски ауторитет. Нијамо у стаљу да паћемо дефиницију пита у Светом Писму, нити код Отаца, пита у одлукама или канонима Васељенских Сабора, нити у доцијим споменицима“ (Тело живога Христа. Једно православно тумачење Цркве, И. К. Пападополоу, Θεοσούλωνίκη 1972, стр. 165). За праославну савест „Цркva је висе стварност коју живимо, него објект којег анализирамо и проучавамо“ (Г. Флоровски, исто, стр. 16). „Између осталог“, каже Никос Маџукис, „она (Црква) живећи интегривно свој садржај (никада) није постављала проблем унутранињег устројства, пореј свих унутарцрквених разбијачких тежњи... Ова стварност је била иенито живо и само по себи разумљиво“ (Н. Маџукис, Ἐκκλησιολογία ἐξ ἐπόπεως τοῦ τριάδικοῦ δόματος ἐν ΒΒΟΣΙΟ, Θεοσούλωνίκη 1972, стр. 116).

Али свети Оси, премда не дају конкретну дефиницију Цркве, ипак говоре и пишу о њеној природи и њеном позиву, користећи многе слике ради изражавања својих мисли о њој. Тако и свети Максим не даје дефиницију Цркве, али говори о њој користи многе слике. Тако, примера ради, Црква (= храм) је, по њему, „слика Бога“, „слика света који се састоји од видљивих и погледљивих суштина“; Црква осликава човека и одсликава се њиме. Црква је „слика душе“ (Мистагогија А – Е, PG 91, 664 D – 684 A), она је „свештилак свештлатни“ (Таласију 63, PG 90, 665 В).

⁵ Κωνσταντίνου Διορ. Μοιρτίδην, Ἡ οόσια καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διδασκολίαν Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Αθήναι 1958, стр. 47.

свих са Богом, када ће Бог бити „свој у свему“ (1 Кор. 15, 28). Савршенство, степен обожења, псрекидно јединство са Богом, које је остварила и постигла целокупна човечанска природа Христова и Ипостаси Бога Логоса, тачио то треба да оствари и постигне сваки човек за себе, као и сва твар у свеукупности својој, кроз Цркву Христову.⁵ То успева сваки уласком својим у Цркву и животом у њој, као у телу Христовом, постајући тако улом тела Његова, или тачије – сутелесник Христу.

Именовање Цркве – „Тело Христово“, како од светих Отаца тако и од светог Максима, које поставља у неразориви однос биће Цркве са тајном оваплоћења Бога Логоса и кроз то са тајном спасења, показује да живи и непроменљиви однос видљиве Цркве са Христом лежи у чињењи да „Логос постаде тело“ (Јн. 1, 14). До оваплоћења Логоса, Црква није постојала као „Тело Христово“ јер Логос није имао тело. По светом Максиму, Црква је постојала у предвечном савету Триипостасног Божанства као „тајна сакrivена од векова и од родова, а сада објављена кроз истинско и савршено оваплоћење Сина Божјега, који је ипостасно сјединио са Собом нашу природу неразлучно и несливено“.⁶ Отуда смо „и удови, и тело, и пу-

⁵ Овде треба написати поглед пеких теолога, који упорно истичу мишљење о дне кнезије Цркве. Најпознатији међу њима, В. Лоски, подвлачи да је „Црква историјено Тело Христово и пунота Свогог Духа... Јединство тела односи се на природу, која се пројављује као „јединствени човек“ у Христу, а пунота Духа односи се на личности, на мноштво људских ипостаси, од којих свака представља једну целину а не само један део“ (VI: Losky, ‘Η μυστική θεολογία τῆς αυτοτολικῆς Εκκλησίας, Θεοσούλωνίκη 1964, стр. 205). На основу оваквог поимања, Лоски гонорије два Икономије (домостроја): Икономији Сине и Икономији Светога Духа (Види: Исто, стр. 155–201). Прва се односи на човечанску природу, а друга на људске личности. Ову мисао Лоскога следи и П. Евдокимов, који пише: „Тајна спасења је христолошка, али шаје целосно зависна (сама) од Христа. Иако је људска природа возглажењена (состављена) у Христу једна... инсупрот (тјеме) људске личности су многе... Иако Христос возглажује и употпуњује (интегрише) људску природу јединством свога Тела, Дух Свети се односи на личности и узводи их у благодатну пуноту дарова на један јединствени начин, личин за свакога“ (Paul Evdokimov, Τὸ ἄγιον Πνεῦμα στὴν δρῦδον παράδοση, Θεοσούλωνίκη 1973, стр. 111). Међутим, по о. Г. Флоровском, напред нападено мишљење Лоскога, П. Евдокимова и др. „тешко може бити прихватљиво“. „Тешко је“, вели у продужетку о. Флоровски, „да неко чисто прави разлику између јединства (људске) природе и мноштва људских ипостаси... Јудска природа не постоји одвојено од људских ипостаси, и очигледно и сам Лоски има сазнавање тога, пошто настоји да човек јесте, управо „као (људска) личност“, једно биће које садржи целину у себи“, јесте да се не пошти више од простог „дела Тела Христовог“. Схватање Лоскога, које толико разликује јединство човечанске природе и људске личности, по о. Флоровском, веома је опасно јер „не оставља доволјно простора за лично општење (људских) личности са Христом“ (О. Георгије Флоровски, Θέρατα δρῦδούς θεολογίας, Αθήναι 1973, стр. 185–187).

⁶ Περὶ διαφόρων ἀποτίμων (PG 91, 1097 AB). Питанje превгистенције (= претпостојања Цркве светих Отаца детаљно је проучио Константин В. Скутерис у споме делу, “Η Ἐκκλησιολογία τοῦ ἀγίου Γρηγορίου Νέστης, Αθήναι 1969,

ноћа Христа Бога Који испуњава све у свему... као што смо предређени пре векова да будемо у Њему као удови Тела Његовог".⁷

Суштинско и основно својство Цркве, као Тела Христовог, јесте да је она Једна. Говорећи о јединству Цркве, треба да имамо у виду две ствари. С једне стране, да је Црква једна, јер Она, поред све множине и разлика њених чланова⁸, представља једну недељиву целину, једну заједницу, једно тело, тело Богочовека Христа; а с друге стране – она је једна, или боље рећи, јединствена, зато што не постоји, нити може постојати друга Црква у којој би било могуће спасење именом Исуса Христа, сем Једнс, Свете, Саборне (= католичанске) и Апостолске Цркве. Управо зато што је Црква Тело Христово, она јесте Једна, јер је једна Глава њена – Господ Исус. И паравно, са једном главом може да постоји у органском односу живота само једно тело. То је Господ обећао Цркви својој, сликајући је као јешио стадо и једног пастира (Види: Јн. 10, 17). А свети Оци Цркве, чувајући верно и доследно свештене Предање предате Цркви од светих Апостола, постојано и јасно уче да само Једна Црква постоји и може постојати.⁹ Због тога су се борили, понекад и до смрти, против оних који су на било који начин претили да угрозе јединство

стр. 39–49. Упор. Κωνσταντίνου Διοφ. Μουρατίδην, Ἡ οθσία καὶ τὸ πολύτευμα τῆς Ἑκκλησίας κατά τὴν διδασκαλίαν Ιωάννου τοῦ Χριστοσύμου, Λεύκαι 1958, стр. 68–73. Николај Матсодка, Εκκλησιολογία ἐξ ἐργότεως τοῦ τριαδικοῦ δόχματος, ἐν ΕΕΟСПΟ, Θεσσαλονίκη 1972, стр. 140–141. Μητροπολίτου Μιλήσιουπόλεως Στυλιανοῦ, Τὸ Ἀγίου Πνεύμα ὡς ερμηνεύς τοῦ εὐαγγελίου καὶ χωδότης τῆς σημερινῆς Ἑκκλησίας, ἐν Κληρονομίᾳ, том. 4 (1072), τεῦχ. Γ, стр. 405. 1. Καρμήρη, Ὁρθόδοξος Εκκλησιολογία, Αθήναι 1973, стр. 19–25. Треба приметити да писац овде изгледа долази у противречност, пишући: „Пошто је јасно предностојао Христос, претпостојала је са њим и Црква као „тело Христово“. А мало касније: „Претпостојала је предвично у мисли и вољи и намери Бога или, по Јерми, „у мудрости и промислу Бога, као духовна Црква, имајући духовно постојање (J. Кармири, Исто, стр. 19, Види и стр. 21, 31). Овоје не иде. Управо, Христос постоји тек од оваплоћења Бога Логоса, јер Христос означава конкретну, историјску Личност, Личност Бога Логоса са људским телом.

⁷ Исто, (PG 91, 1097 A).

⁸ По светом Максиму, Црква: „Велики и скоро безграницан број људи, жена и деце, међусобно раздвојених и веома различитих родом и изгледом, националношћу и језиком, животом и узрастом (старошћу), умонастројењем и уметишћу, начином живота, обичајима и занимљима; научним знањем и положајем (чиновима), судбинама, карактерима и расположењима, који, налазећи се у њој (Цркви), од ње бивају ново рођени и пресаздани Духом. Она даје и дарује свима подједнако исти божански лик и знање, тј. да буду и да се називају Христополи“ (Мистагогија А, PG 91, 665 C).

⁹ Тако, примера ради, Кирило александријски пише: „Мислим да је јасно постало да је једна истинита Црква из старине била, у коју се по слободној одлуци праведници убрајају... Присујећство Цркве, као и начело њеног оснивања, јесле у љесном јединству, које превазилази све остало и ишта нема слично или равно себи“. (Στρωψιτές 7.17, ΒΕΠΕΣ 8, стр. 298). Упореди: Исти, Παιδείαγος Α 4, ΒΕΠΙΕΣ 7, стр. 85. Василије Велики, Амфилохију, хиротонисао Епископу Иконијском. Посланица 191, 1 (PG 32, 629Б). Јован Хризостом. Омилија А 1, на I Кор. (PG 61, 12). Кирило Александријски, на Пс. 44 (PG 69, 1041B).

и јединственост Цркве. Класичан пример тога је управо свети Максим Исповедник. Нико од Отаца није прихватио ни најману могућност суштинске деобе Цркве или њеног комадања. Оци знају само за могућност отпадања од Цркве и изласку из Цркве, било кроз јерес, било кроз раскол.

Свети Максим, управо на основу тога што је Црква Једна, представља је као икону Бога: „Икона је, дакле, Бога света Црква, јер и она, слично Богу, остварује јединство међу верницима. Иако се они разликују по својим својствима, месту боравка и начином живота, сви они палазе у Цркви јединство кроз веру!“¹⁰

Манастир Долинц код Клиње (храм Ваведења Пр. Богородице из 14. в.)

То наведено место, примесено на ширење Цркве у свету, показује њену васељенску¹¹, јер оно „по... месту боравка“ слаже се

¹⁰ Мистагогија А 5 (PG 91, 668BC).

¹¹ Овај текст светог Максима говори не само о спољашњем устројству Цркве, њеној васељенску, него се делимично односи и на њено унутрашње устројство, будући да говори о јединињу верних са Богом и међусобно, које остварује Црква (Упор. J. Кармири, Православна Црква, Атина 1972, стр. 294). Треба приметити овде да свети Максим иако говори о Евхаристији (Види: Мистагогија, И – КД, PG 91, 688Б – 717Д), или о служби Епископа (Види: Прὸς Κυρισίκιον ἐπίσκοπον, Ἐπιστολὴ ΚΗ, PG 91, 620Д – 621В; Ἐπιστολὴ ΗΘ, PG 91, 621 CD; Прὸς Ιεάννην ἐπίσκοπον, Ἐπιστολὴ Α, PG 91, 624 AD; Ἐπιστολὴ ΑΑ, PG 91, 624 D – 625 B; Περὶ διαφόρων ἀποριῶν PG 91 1064 AB, итд.), иако не истинс посебно њихов значај за католичност (саборност) Цркве, као што то бива од Отаца прва три века, а посебно од светог Игњатија и

са другим местима у којима Светитељ говори о Цркви, која се сас тоји од два парода, „од незнабожаца и од Јевреја“. Јер, сагласно Светом Писму, Црква је угао. „Као што је, лакле, угао сједињење два зида, које међусобно повезује пераскидном везом, тако је и света Црква постала сједињењем два парода – оних из незнабожаца и оних из Јудејаца; јелним учешћем вере Оша их повезује међусобно и сједињује у једномислију, а Њен крајеугаони камен јесте Христос, као Глава целога тела (Кол. 1, 18)“¹² Својим искушитељским делом Господ је саздао Цркву Своју, сабирајући у Њу све људе и све народе. Пре Њега, иако су сви људи проистекли од једног и истог Праоца, од Адама, ипак људски род није имао органско јединство, јер је грех јединствену људску природу повредио и раздробио па инди видуе.¹³ „Отуда“, пише свети Максим, „једна природа је разбијена на миријаде делова“¹⁴, и ми, иако имамо исту природу, постали smo жртве јелни других попут гмизаваца и зверова“¹⁵. Исто тако грех је разделио људски род па две велике групе, на Јудејце и на незнабо ће, па оне који су сачињавали „обрезање тела које се руком вршило“, и оне који су сачињавали „необрезање“ (Еф. 2, 11). И док су Јудејци имали закон и обећање, дотле су незнабоци били „страни у заветима обећања, наје не имајући, и без Бога па свијету“ (Еф. 2, 12). Међутим, и поред наведених разлика међу њима, и Јудејци и незнабоци су били подједнако „леща глајева по природи“ (Еф.

Иринеја (Види у вези са речепом темом дела која се на то односе: I. Σπίτιοντα, 'Н
ένδητης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ κατὰ τὸν τρίτον πρω-
τούς αἰώνας' Аθήнама 1972, стр. 291–314, (Гује и богојата библиографија у вези са тим).
'Ιερου. Ἀθανασίου Γιέντιτς, Ἐκκλησία. Ὁρθοδοξία κατά τῷ σύγιῳ Εἰρηναῖῳ, ἐν Κλη-
ρονομίᾳ, τόμ. 3., τεύχ. B, 1971, стр. 217–249. Ἐκκλησιολογία τοῦ ὑποτετράλου Πατέλου
κατά τὸν ιερὸν Χριστούτομον, 'Αθήναι 1967, стр. 102–103. Λαμψιλοχίου Ράντοβίτς, 'Η
καυθολικοδόξης τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας – Σύμπτυρνος ἡ ὁ βίηνος τῆς ὀλογίας, ἐν Μαρ-
τυρίᾳ ὄρθροδοξίας', 'Αθήναι 1971, стр. 9–39. Г. Φλωράφσκι, Θέματα ὄρθροδόξου θεο-
λογίας, 'Αθηναι 1973, стр. 191–210. Π. Ευδοκίμαφ, 'Η ορθοδοξία, Θεσσαλονίκη 1972, стр.
166–213. Ιονοτίου Πόποβίτς, 'Ἀνθρωπος καὶ Θεάνθρωπος, 'Αθήναι 1969, стр.
143–144). Овај став Максима можда може да се разуме из чињенице да то није
било горуће у његово време. Са друге стране, свети Отац дотиче проблем јединства
Цркве у вери, у односу на јерес.

12. Таласију 53 (PG 90, 501 AB). Говорећи у вези са тим, Свештитељ користи зграду као слику Цркве, по којој Господ „као крајеугаони камен“ спаја и повезује два зида (то јест народа). „Господ напи Исус Христос, камен који је *поставио глава од угла* (Пс. 118, 22), коју речи (глава) Цркве, јесте природна моб и уиносташена тица Бога и Оца. А угао собом чини спој два зида међусобно“ (Таласију 48, PG 90, 433 C).

13. Ο υπαρχει την παραπομπή στην αρχή της οδοιπορίας της Επιτροπής για την επίλυση της προβλήματος της θάλασσας της Καρπάθου. Η Επιτροπή έχει στην παραπομπή την παραπομπή στην αρχή της οδοιπορίας της Επιτροπής για την επίλυση της προβλήματος της θάλασσας της Καρπάθου.

14. У грчком тексту код Migne-a, употребљена је реч „τιμήσαται“, очигледно грчким тико написана, па смо ми, ис бакећи се посебно историјом самога текста предложили реч „тимјшате“, што и значи: „делови“.

15. Таңасиүх, Продот (PG 90, 256 В)

2, 3) и „мртви у гресима“ (Еф. 2, 5), јер „сви сагрешише и липнени су славе Божије“ (Рим. 3, 23).

Само, дакле, искупительским делом Христовим и посебно „у крви“ Његовој (Еф. 2, 13), основана је Црква Божија (види: Ђ. А. 20, 28)¹⁶ и у Њој су се нашли сабраши у једном телу Јудејци и сви (ируги) народи, поставши „сугласници и сутелесници и судеоици обећања његова у Христу кроз Еванђеље“ (Еф. 3, 6). Само као удови једног Тела и то Тела Богочовска Христа, Бог обоје „саоживе Христом и саваскрсе и сашосади на небесима у Христу Исусу“ (Еф. 2, 5–6), јер Христос укиде „закон са заповестима и прописима“ (који је као вид делно Јудејце и незнаботице), „да оба сазда у самоме себи у једнога новога човека, чинећи мир“ (Еф. 2, 15).

Сила која сједињује и одржава у прараздељивом јединству Цркву са Господом Исусом као тело са Главом својом – и сво мноштво чланова њених, као удова једног и истог тела, по светом Максиму, јесте једна и јединствена вера Цркве, вера у Господа Исуса Христа као темељ и главу Цркве. Ову веру, која садржи све што је Христос оставио као наследство Цркви, она чува нетакнутом и целосном као „...стуб и тврђава истине“ (I Тим. 3, 15). Отуда, сви који постају чланови Цркве сједињују се међу собом „по једној пристој и недељивој благодати и сили вере“¹⁷. Само јединством у вери успела је Црква да сва верна деца њенса буду једнодушни и једномислени у свему (види: Флп. 2, 2), као што пише и свети Максим: „Показујући да сви с једног краја земље по другог имају једну душу и језик по слози и једнодушности духом вере“¹⁸, или, као што писаће јеванђелист Лука за прву заједницу Црквену у Јерусалиму, „А код народа који верова беше једно срце и једна душа“ (Д. А. 4, 32).

У јединству вере остварује се јединство Цркве, јер, по светом Максиму, „Католичанска (Саборна) Црква”, поистовећује се са правилним исповедањем вере: „Господ је рекао да је Католичанска Црква прво и спасоносно исповедање вере”¹⁹.

¹⁶ Ово „осипавање“ Цркве треба разумети у вези са оним што је раније у овом раду речено о претпостојању Цркве (Види: фусноту б у овом чланку). Отуда, овде није реч о осипавању, него пресаздавању (*διαθλητουργίας*) претпостојеће пале Цркве (Види о томе: Ј. Карадирђ, „Ορθόδοξος Εκκλησιολογία“, Атина 1973, стр. 75–79).

17. Мистагогија А, (PG 91, 668 А)

¹⁸ Πρὸς ἀσκητίας, Επηστολὴ 1Η; (PG 91, 585 Α)

¹⁸ У животу и подвигима преподобног Оца напис и исповедника Максима 24 (PG 90, 93 D). Павле Евдокимов, осврћуји се на католичност Цркве, говори карактеристично да „термин Католичанска изражава једну целосност, која није географска, хоризонтална, количинска, него вертикална, квалитетска, супротна било каквом додељењу догме“ (Црквено-богословскије дискусије, 1972, стр. 213). У сваком случају, када говоримо о единству вере у Цркви и Цркве у вери, треба посебно нагласити да вера, по православном поимању, никада не значи просто и само једно индивидуално мишљење, или само теоретско познавање доктриних истине, него је увек целосно Богочовечанско дело, то јест, дело Бога у Христу и човека у Христу за спасење и

Само, дакле, онај који се налази у јединству са Црквом има и праву веру, зато што постати чланом Цркве управо значи да неко усвоји веру Цркве и кроз свету тајну крштења уђе у благодатни тајински живот, у „живот по Христу“. Вером Цркве и животом у њој и са њом, човек постиже своје цаљачење – чуно јединство са Богом. Без праве вере, без јединства у вери са Црквом, то бива немогуће, јер је вера основна претпоставка и сила да би се задобило спасење, које и јесте – сједињење са Богом... „Јасно се показало да је вера повезујућа сила натприродног, непосредног и савршеног јединства верујућег са Богом у кога он верује“²⁰. Вера, за светог Максима, јесте важнија од свега, јер је она први и највећи лек спасења. Тако он, у својим посланицима пише: „А пре свега чувајмо велики и први

свети живот човека у Цркви (Упор. Јерој. Αθαν. Πέρτις, ‘Η ἐκκλησιολογία τοῦ ἀπόστολου Παύλου’, Аθήнам 1967, стр. 167) Само тако постају појмљиве речи светог Максима, по којима вера јесте збир свих божанских блага: „Онај који има неискварену веру у Христа, има у себи уопште све божанске дарове“ (Пер. αὐτῆς Λ' 69, PG 90, 1061 D). Упор. Τοῦ ὦχον Βαρσανούφιου: „Спокојство и сваки добри дар, и свака благодат божанска, варом долази у човека“ (Βίβλος Βαρσανούφιου καὶ Ιωάννου, ‘Απόκρισις 29, Τμ. Βδλ. 1960, стр. 46). Из овога постаје јасно да истината вера може бити само једна, јер је једна истина, као што говори свети Григорије Богослов: „Истина је једна, пису многе природом, јер она што је истинито јесте једно, а најје многограна“ (Άρθρος 30, 20 PG 36, 129 B).

²⁰ Таласију 33 (PG 90, 373 C). Овде треба да се наведе неома значајан текст спектака Максима о спасењу из вере, а које гласи: „Циљ вере јесте углавном спасење душа, И циљ вере јесте истинито откровење Онога у кога су поверовали. Истинито откровење, онт. Онога у кога су поверовали јесте неизрециво пројимање по мери вере свакога верујућег. Пројимање ник оних који су поверовали јесте према крају усхођење њихово скроме почетку. А усхођење преко краја своме почетку оних који су поверовали јесте испуњење њиховог назначења. Испуњење назначења јесте вечно покретно стајање оних који чезну за оним што припада Оному за Ким чезну. Вечно покретно стајање оних који чезну за оним што припада Оному за Ким чезну јесте бескрајно и непрекинуто Жељевнога јесте заједничарење натприродних божанских добара. Заједничарење тако натприродних божанских добара јесте усличавање оних који заједничаре Опоме са Ким заједничаре. Сличност оних који заједничаре са Оним са Којим заједничаре јесте могућа у пракси по сличности истоветности оних који заједничаре Којим заједничаре. Могућа у пракси по сличности истоветности оних који заједничаре Ономе са Којим заједничаре јесте обожење оних који су достојни обожења. Обожење је, и подвлачим речи моје, област и граница свих времена и векова и свега што времена и некови садрже у себи. Облик и границе свих премсна и некова и свега што они обухватају јесте углавном непрекидно јединство истинитог и суштинског почетка и краја оних који се спасавају са истинитим крајем. Непрекидно јединство истинитог почетка и краја оних који се спасавају јесте најбољи излазак (свршетак) оних којима су по природи и суштини мерљини почетак и крај. Излазак оних којима је по природи описан почетак и крај јесте непосредна и безграница енергија Бога, свесилна и надсилна и која безграницу обитава у онима који су се удројили изласка у најбољем смислу. Непосредна и безграница, и безграницу трајна енергија Бога, свесилна и надсилна, јесте по неизрецивом и надратумном јединству, јесте неизрецива и писанскана сладост и радост због свега што се забива, којима је савршено немогуће наћи смисао или разлог, или мисао или израз у природи (створених) бића“ (Таласију 59, PG 90, 608C-609B).

лек нашег спасења, мислим – добро наследство вере, исповедајући са смелотију и душом и телом, као што су пас Очи (наши) научили“²¹.

Чињеница је да јединство у правој вери представља основ јединства Цркве као Тела Богочовска Христа, без које и изван које не постоји, нити може да постоји спасење. Сви су људи потенцијално спасиви и искупљени крсном жртвом Господа Исуса, и сви су познати у јединство са Богом, кроз Цркву посматрану као Тело Христово. Све њих сједињује са Богом и једне с другима Црква и тако их спасава, јер само се у Цркви налазе уризичена сва спасописна средстава благодати. Због тога, по светом Максиму, треба да останемо стално у Цркви – лађи, том јединственом месту спасења, јер вели: „Не удаљујемо се од свете Цркве Божије, која садржи тако велике тајне нашега спасења у свештеном устројству божанских символа

²¹ Πρὸς Ἰωάννην κούρβικούλαριον, ‘Ἐπιστολὴ ΙΒ’ (PG 91, 465D). Оваква предањска вера (– по предању), вера „Отаца наших“ јесте јединка истините и православља вера Цркве и представља темељ њеног јединства. Она то значи управо зато што је јединство у вери било од почетка Цркве исподнину предуслов јединства (то јест учествовања) у божанској Евхаристији и уопште у тајничко-благодатном животу Цркве (Упор. Ј. Ζηζούλα, нај. дело: ‘Ιερον. Αθαν. Πέρτις, Βίβλης οἰκλησία, ὁρθοδοξία, καὶ εὐχαριστία παρὰ τῷ ἄγρῳ Βιρτυναῖον Κληρονομία, τόμ. 3, τεῦχ. Β’, Θεσσαλονίκη 1971, стр. 217-248). Вера, с једне стране, сједињује, независно од места, по целој земљи верис међусобно (као и многи помесни Цркви) у једно Тело Христово, а с друге стране (сједињује), независно од временска, верујуће у телу Цркве свих пекона и сноха, од апостолских времена па до свршетка века. Јединство у вери, освартено у јединству Предања, представља јединствени темељ јединства Цркве. Ово јединство јесте једна дата стварност: „Један Господ, једна вера, једно крштење, један Бог и Отац смију...“ (Еф. 4, 5-6). Историјично, кроз јединство у вери, Црква историјски потврђује себе и постике своје назначење, вођећи спуст „у јединство вере и познања Сина Божијега“ (Еф. 4, 13). Слично писи и Ј. Кармири: „Коначни циљ Цркве јесте сједињење свега што је на земљи и на небу, људи на земљи свих векова и света духовног на небесима, и узвођење њихово и помирење са Богом и спасење целога света“ (‘Ορθόδοξος Ἐκκλησιολογία, ‘Αθήναι 1973, стр. 294. Види и стр. 313). Међутим, циљ овај, по светом апостолу Павлу (Еф. 4, 13), може да се оствари само кроз оно дато јединство у вери, тј. у предању. Отац Јустин Поповић, тумачећи наведено место код апостола Павла, говори: „До јединства вере и познања Христа долази се само у заједници „са свима светима“, само саборним животом „са свима светима“, под врховним руководством светих Апостола, Пророка, Еванђелиста, Пастира и Учитеља. А оних најсветијих води и руководи Дух Свети, од Педесетница па надаље, кроза све некове до Страшнога Суда. У Њему (– Духу Светом) је и он Њега је и јединство вере и познања Сина Божијега“, Господа нашега Исуса Христа“ (Тум. посљ. Еф. Београд 1983, стр. 82). Црква (и живот у њој) устројена је мудро од свога божанског Градитеља, Господа Исуса, да остане у свету и извршије спасење и препород људи, претварајући их од нечистих у чисте, од грешних у сине, од привремених у вечне. Онај препород може да се оствари само од стране Цркве и у Цркви, зато што спасење људи није нешто спољашње, нешто придојато човеку. Спасење представља плод органског јединства сваког човека са телом Господа Исуса, Који и јесте Спаситељ и Спаситељ (Види: Пер. διαφέρον όπτορισθ, PG 91, 133D). Црквa приводи људе у јединство са Христом кроз светe Тајне и врлине, кроз благодатни, тајински живот. (О томе ће бити писне говоре у Другом поглављу овога нашега рада).

који се у Њој извршавају. Преко тих тајни, свакога од нас, који богоугодно живи, Црква изграђује по Христу сразмерно његовој могућности, и тиме показује, као последицу хришћанског живота, благодатни дар усиповљења који му је дарован преко светог Крштења у Духу Светом²².

Из до сада реченога показује се јасно сотиролошки смисао јединства Цркве у правој вери. Због тога се, управо, Црква кроз своју историју бори да сачува сопствену веру исповређену и целосну, јер зна да само чиста и целосна вера има спасоносно значење и силу, као што и само чиста и целосна истина може да нас ослободи: „Познајте истину, и истина ће вас ослободити“ (Јн. 8, 32). Због тога Црква никада и ништа није претпостављала правој вери, ни саму љубав, јер је научена од Светога Духа, који обитава у Њој, да без праше вере не може да постоји ши истината љубав, нити било која друга еванђелска врлина;²³ па према томе, без јединства у вери не може да постоји било које друго истинско јединство, нити у љубави, нити чак јединство сродника по телу (види: Мт. 10, 34–36). Црква зна да је љубав најлепши плод на дрвету свих хришћанских врлина, чији је, међутим, корен – вера. Љубав је круна, а вера основ хришћанског јединства; прва је плод, друга је корен. Без корена (= вере), плод (= љубав) не може да постоји; а без плода, корен не користи ништа (упор. Јаков 2, 14).

Имајући, дакле у виду спасење људи, које се њиме дарује само у Цркви, као у Телу Спаса Христа, разумемо зашто постоји апсолутна потреба јединства Цркве у вери, и опет – вере у Цркви. Због тога и свети Максим посвећује цео свој живот и дело искључиво заштити и очувању јединства Цркве, кроз заштиту јединства и целосности праве (= православне) вере. Он је знао да, ако се наруши јединство вере у Цркви, разбија се и јединство између чланова Цркве, чак и ако би та промена вере била милијарна. Знао је Светитељ да су се сви јеретици, који су се појавили у историји Цркве, разликовали од учења Католичашке Цркве, углавном у појединачним питањима вере, у појединачним доктритима, док су у свому осталом врсували као и Црква; па ипак није могло бити ши говора о било каквом органском јединству између њих и Цркве Божије пре њиховог повратка у праву веру

²² Μυσταγούμα ΚΔ' (PG 91, 712B). Божанска благодат Светога Духа, уризничена у Цркви, с једне стране, излива се на верне кроз свете Тајне, а с друге стране, усваја се од њих практиковањем светих врлила.

²³ „Љубав се рађа од бесстрашње, а бестрашње од наде на Бога, најда пак од трпења и дуготрљања; ове пак од срећеухватног уздржава, уздржава од страха Божјег, а страх од крпе у Господу“. Јер, „Који верује Господу боји се казне, а који се боји казне уздржава се од страсти. Који се уздржава од страсти (трпљиво) подноси невоље. Који три неизвесне имаће наду у Богу. Најда пак у Бога ослобађа од земаљске пристрасности, а ум ослобођен ове – имаће љубав према Богу“ (Перι ὀργῆς Α' 2, 3 PG 90, 961B).

Цркве. Због тога, управо, свети Максим се показује веома осетљив у питањима вере. „Јер је издајство промена благочестивог мишљења о Њему (тј. Христу) и у вези Њега, пошто прихватањем хетеродоксних исповедања и учења које Га одриче, да би се одбацило Његово Пресвето Тело које је примио од нас“²⁴. Сви новатори у Цркви и они који разбијају јединство у вери, и следствено, јединство Цркве, за светога Максима јесу они „које уши сврбе“ (Π Τιμ. 4, 3), за које он пише: „Оне које уши сврбе и језик, јесу они који желе да науче или да говоре нешто ново, и увек се радују новинама, и „померају међе“, да употребим језик Светог Писма, „које поставише они њихови“²⁵.

Свети Максим, обраћајући се свим овим новаторима и онима који „нешто ново“ траже (дакле, свим разноименим јеретицима против којих се борио)²⁶, не заостаје у строгости нити за апостолом Павлом, шти за претходећим њему Оцима²⁷. Следујући уопште Оцима, следује им и у строгости према јеретицима²⁸. Међутим, на основу таквога става, било би неправедно да неко закључи да је свети Максим гајио мржњу према јеретицима као људима. Сигурно је само једно, да је свети Отац из дубине душе мрзео заблуду и злославље (= лажно учење) њихово, јер је добро знао штетност њихову за спасење људи; знао је да је јерес, свака јерес, одваја човека од јединства вере и јединства Цркве, изван које нема спасења.²⁹ За

²⁴ Τόπος δογματικός, Πρὸς Μαρίνον διάκονον (PG 91, 73A). Отац Атанасије Јевтић (саџашњи Владика захумско-херцеговачки) наводи да, и по светом Златоусту, свака „сагласност“ или „мир“ или „јединство“ на штету истине, на штету истините вере и побожности представља издајство богопредате вере ('Εκκλησιολογία..., стр. 180).

²⁵ Περὶ διαφόρων ἀποριῶν (PG 91, 1208D).

²⁶ О томе види, примера ради: Πρὸς Μαρίνον πρεσβύτερον (PG 91, 28B, 40A, 40C, 45B, 49C–56C). Περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ οὐσιῶν PG 91, 145A–149A). Πνευματικός σόρος καὶ δογματικός (PG 91, 169B–173C, 181A). Τόπος δογματικός, Πρὸς Μαρίνον πρεσβύτερον (PG 91, 232B, 240A). Περὶ ποιότητος, ιδιότητος καὶ διαφορᾶς (PG 91, 249D–256D, 260CD). Πρὸς Ιωάννην κουβικούλαριον, 'Ἐπιστολὴ ΙΒ' (PG 91, 464AB, 465C, 492D–500A, 508D). Πρὸς Ηέτρον, 'Ἐπιστολὴ ΙΓ' (PG 91, 512BC). Πρὸς ἀσκητήριας, 'Ἐπιστολὴ ΙΗ' (PG 91, 584D–585A, 588CD). Περὶ διαφόρων ἀποριῶν (PG 91, 1232C–1233B, 1261BC, 1340BD).

²⁷ Успите о ставу светог Максима према јеретицима, види: 'Α. Οεοδώρου, 'Η ἐναντία τῶν αἱρετικῶν στάσις, τῷ ίερῷ Μαξίμῳ τοῦ Ὄμολογοῦ, ἐν Κοινωνίᾳ, Δελτίον τῆς Πανελλήνιου ἐνώπιον Θεολόγων, 'Ἔτος 17', περίοδος Β', τεῦχ. 2, Μάρτιος – Απρίλιος 1974, стр. 74–87 (види посебно стр. 76–81).

²⁸ Свети Отац карактерисе јеретике темпиким речима, као „злочинци“ (за Скиира) (Πρὸς Μαρίνον πρεσβύτερον, PG 91, 40A), „бездожани“ (за Аноплинија) (Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός, PG 91, 169B), или пише да су јеретици они који истини претпостављају лаж и који се поирађају, као пси, па своју бљумотину (Πρὸς ἀσκητήριας, 'Ἐπιστολὴ ΙΗ' PG 91, 588D), итд.

²⁹ Исто важи и за раском (пиниму), као што каже свети Златоуст: „Нипшта тако не лути Бога, као цените Цркву. Ако смо учинили и миријаје добрах дела, а расцепамо тело Његово (тј. Христово), нећемо уманјити казну, као они који цепају пунућу Цркву“ (На посл. Еф. Омил. 11, 4. PG 62, 85C).

јеретик свети Максим говори: „Стекли су језик као мач са двог оптице, нож наоштрен, који душе кόље и у пронаст адовоу и у бездан мрачни одашилье“³⁰. Одавде је у потпуности разумљив његов савет и молитвена жеља за православне (= благословене): „Желим да са сваком пажњом и трудом и свим силама избегавате све оне који не примају благочестиве и спасопоснене докмате Цркве“³¹.

Свети Максим пиш у ком случају не дозвољава заједнику са јеретицима, што се тиче штитања вере, сасако ако тај однос има у виду помоћ јеретицима за повратак њихов у јединство вере и Цркве. У вези са тим, свети Отац, сажимајући, па неки начин, погледс радијих Отаца (то јест Цркве), одређује став Цркве и сваког њеног члана, према јеретицима ма које врсте, говорећи: „Не треба, дакле, ни на који начин помагати јеретицима као јеретицима, премда је и дозвољено свима да све користе без страха; због већ наведених разлога, да не заборавимо да се Богу противимо, јер није добро да им дајемо дозволу да лаж своју распостиру и буне се против побожности, да не би, показавши се преко нас, као змија, уједном преваре покосили неке од простодушних са сигурног темеља вере, и тако се наћемо и ми, што не желимо, саучесници њихове плете која им прети због тога“³². Овај став односи се па јерес, а ни у ком случају па јеретике (као људе). Светитељ није проповедник мржње, него љубави, али љубави спасавајуће и једносуштије са истином. Према томе, уколико се тиче односа према јеретицима као људима, као ближњима, свети Максим саветује једнаку љубав према свим људима, говорећи: „Блажен је човек који сваког човека може подједнако љубити“³³. Само када се ради о јеретицима као јеретицима, када се ради о заштити јединства вере и јединства Цркве, свети Отац се показује неколебљив и немилосрдан. Тако, дословно говори: „Ја не желим да се јеретици мучи, штити се радујем њиховом злу – Боже сачувай! – него се већма радујем и заједнички веселим њиховом обраћању. Јер шта може вернима бити милије него да виде да се растурена чеда Божија саберу у једно. Ја ћисам толико помахнитао да саветујем да се немилост виште цени него човекољубље. Напротив, саветујем да треба са пажњом и искуством чинити и творити добро свима људима, и свима бити сас – како је коме потребно. Притом, једино желим и саветујем да јеретицима као јеретицима не треба помагати на подршку њиховог безумног веровања, него ту треба бити оптар и немилосрдан. Јер ја не називам љубављу него човс-

³⁰ Прὸς Ἰωάννην κουβικούλιον, 'Ἐπιστολὴ ΙΒ' (PG 91, 508 D).

³¹ Исто (PG 91, 464AB).

³² Исто (PG 91, 464AB).

³³ Περὶ ἀγάπης Α' 17 (PG 90, 964D).

комржњом и отпадањем од божанске љубави када неко потпомаже јеретичку заблуду, на већу пронаст оних који се држе те заблуде“³⁴.

Отуда, за светог Максима и за целокупну Цркву Божију, и за сваког члана њеног било које епохе, имају вечној вредност речи светог Василија Великог: „Ми треба да се крштавамо као што смо примили, да верујемо као што смо крштени, и да славословимо као што смо поверили“³⁵, јер се у тим речима садржи сва пупоћа живота Цркве (и тајански живот, и права вера, и право богослужење – славословље), без којег не постоји спасење.

(Наставак слепи)
Епископ Артемије

³⁴ Прὸς Ἰωάννην κουβικούλιον, 'Ἐπιστολὴ ΙΒ' (PG 91, 465C). Овде треба подврести један момент који увек има велику важност за Цркву, а посебно у наше време. У почетку наведеног места, свети Максим саветује личним примером, говорећи да се он не ради мучњу јеретика, него се напротив радије и заједнички весели њиховом обраћењу. Није рекао Светитељ да се он, као и Црква Божија, радију напредонању у постизању јединства са јеретицима, него се радију њиховом обраћању. Јер само обраћање од заблуде ка истини, од таме ка светлости, може да им обезбеди вечно спасење. Управо и једно то, за светог Максима, има јединствену и вечној вредност. Свети Отац не познаје компромис са јеретицима, не ради на уједињењу са њима него на поповном присаједињењу њих јединији и јединији Цркви Божијој, која чува своје јединство у јединству праве и спасописне вере. Зато и каже: „Треба, дакле, ми са побожишију да ширимо ово (православије) испољење и да чисто држимо учење светих Отаца“ (Прὸς Νικαιοφρον. PG 91, 97C), јер свако кидање оваквог јединства отчијко предања, православне вере, представља, само по себи, кидање јединства са Црквом (никако јединства Цркве), или тачније речено, представља отпадање од живог и животворног Тела Цркве, изван које се неизбежно налази духовна смрт.

³⁵ 'Ἐπιστολὴ ΙΒ' 2 (PG 32, 549B).

Свињаре (Кос. Мишровица) – амблема порушеног храма на којима се подиже нова црква

СПИС О ИЗМАИЛЂАНСКОЈ ВЕРИ У ЗАКОНОПРАВИЛУ СВЕТОГ САВЕ

I

Свети Сава је у своје *Законоправило*¹ унео преко сто канонских и законских византијских списа, преведених па српскословенски језик. Међу њима је у 61. глави под бројем 21 догматски, апологетско-полемички спис светог Јована Дамаскина (+ 749/50) о измаилђанској вери², стављен на крају списа светог Елифација Кишарског (+ 403). „*O јересима*“³. Дамаскиновом тексту приодати су, без одређења, опсљци из списка Георгија Мошаха (IX век) „*O вођи Сарацина – Мухамеду који је и Мухамед*“⁴. Тако пресузд из византијских номоканона, спис о измаилђанској вери, први пут овде објављен у преводу са грчког и српскословенског на савремени српски језик, гласи:

„21. И до сада постоји служба измаилђанска која држи и вара људе, то јест вера срацинска која је прстеча Антихриста. А потиче од Измаила, рођеног Авраму од Агаре, због чега се називају Агарани и Измаилђани. Себе називају Сарацнима, јер су од Саре сујетни, будући да рече Агара анђелу: ‘Сара мисис сујетну отпусти’⁵. Они, дакле, идолима служаху и клањаху се звезди Данци и Афродити коју су својим језиком и Хавар назвали, што значи велика.

До времена цара Ираклија, пак, отворено идолима служаху. А од тог времена па до сада код њих узрасте лажни пророк по имену

¹ О називу *Законоправило*, уместо *Крмиџа*, в. М. Петровић, *О Законоправилу или Номоканону светођој Саве*, Београд 1990, 7–39.

² Migne PG 94, 764–773; в. даље нап. 59.

³ Иловички препис *Законоправила*, изд. М. Петровић, *Законоправило или Номоканон светођој Саве*, Горњи Милановац 1991, л. 3696–3736.

⁴ Migne PG, 110, 868–869; в. даље нап. 64.

⁵ В. I кљ. *Мојс*, 16.

Моамед који је, разговарајући са Јеврејима и са хришћанима, то јест са аријацима и несторијашима, одасвуд пршео зло: од Јевреја пак једноначелство, а од аријана Реч и Дух – оба створена; од несторијана човескотатрију. А поштује Стари и Нови завет. Тако, разговарајући и са неким аријанином монахом, створи своју јерес. И под изговором да се држи богојерја, присвојивши србијански народ, проповедаше да је Писмо с неба од Бога снесено на њега. А списи какве је у његовим књигама исписао достојни су смеха.

Веру је њима овако прсао: Говори да је један Бог творац свега, који није ни рођен нити рађа. Говори да је Христос Реч Божја и Дух његов, створен и слуга, и да се бесемено роди од Марије сестре Мојсијеве и Аронове. Јер, каза да Реч Божја и Дух уђе у Марију и роди Исуса који је пророк и слуга Божји, и да га Јudeјци, безаконујући, хтедоше распети. И осудише и распеше његову сенку, а сам Христ нити је био распет шти је умро, јер га Бог уз се себи на небеса. Запита га Бог говорећи: 'О Исусе, ниси ли ти рекао, син сам Божји и Бог?' И одговоривши Исус рече: 'Милостив ми Господе мој, ти знаш да не рекох, а не стидим се бити слуга твој, него људи преступници написаše да рекох тс речи и слагаш с против мене и у заблуди су'. И одговоривши рече њему Бог: 'Знам да ти ниси изговorio те речи'.

И многе друге измишљотине су достојне смеха у таквом спису, за који надмено каже да је од Бога снесен на њега. А кад ми кажемо – па ко је тај који сведочи да му је Бог дао спис, или ко је од пророка прорекао да ће се појавити такав пророк, они остају у недоумици. Јер, Мојсије на Синајској Гори наочиглед свих људи, у облаку и у огњу и у мраку и у бури прими Закон од Бога који се јави; јер и сви пророци од Мојсија па и наовамо почеше проповедати о Христовом доласку и о томе, да ће се Христос Бог и Божји Син, дошао, оваплотити и распет бити и умрени високо сунти, и да је Он судија живима и мртвима.

И кад ми кажемо још, како ваш пророк не дође тако, да и други о њему посвесдоче, него не у вашем присуству, не ошако како је Мојсију Бог дао Закон док се наочиглед свих људи димила Гора, па да за спис, који рекосте да је њему тако био дао, и ви имате доказ – одговарајући рекоше да Бог чини онолико колико хоће. То и ми знамо, рекосмо, него питамо – како спис сиђе на вашег пророка? И одговарају: 'Док је спавао спис сиђе на њега'. А ми им са подсмешком кажемо да, пошто је дакле спавајући примио спис, није осетио дејство, па се на њему испуни нароџна прича: ['Што је баби мило – то јој се и снило'].

И кад ми опет питамо – како не запитасте њега, пошто он у вашем спису заповеда да се нипа не чини или прима без сведока, прво нама да се покажеш са сведочанством да си пророк и од Бога изашао, и који спис сведочи о теби? – они ћуте, стидећи се.

Сходно томе, кажемо им: Пошто вам није допуштено без сведока узети жену, ни кушти ни стећи, а ши сами ви исчете без сведока да имате магарце или [друге] животиње, дакле помоћу сведока имате и жене и имање и магарце и остало – само веру и писма имате без сведока. Јер, онај који вам је предао веру и откуда исма доказа, шти се ико зна за његовог сведока, него је спавајући њу примио.

Нас називају двобошцима, јер кажу да уводимо другог Бога говорећи да је [Христос] Син Божји и Бог. А ми им кажемо да су то предали пророци и Писмо, а ви тврдите да прихватате пророке. Ако, дакле, погрешио Христа називамо Сијном Божјим – то [они] учите и предао нам.

Неки од њих кажу да ми, преиначујући пророке, додасмо такве ствари, а други вели: 'Јевреји који вас мрзе превариле вас да је [тако] од пророка написано, да бисте пропали'.

Ми им опет кажемо: Пошто ви говорите да је Христ Реч Божја и Дух, како нас онда клеветате да смо двобошци, јер је Слово, и Дух, иеразлучан од Њега у коме јесте? Ако је, дакле, у Богу као Његова Реч – јасно је да је Бог, а ако је изван Бога, по вашој речи Бог је без разума и без живота. Нијесте ли Га, дакле, бежсчи од другог Бога, пресекли? Больје би вам било да говорите да имате другог неголи да Га пресекате и као камен или дрво или нешто од нечулших [бина] уводите. Док ви, дакле, лажно клевећући, нас пазivate двобошцима, ми вас пресекатељима Бога именујемо.

Клеветају нас да смо идолослужитељи, поклањајући се крсту и иконама Христовој и светих. Ми њима кажемо: Како се ви, дакле, тарете о камен, по речима вашег Вахтанга, и љубите камен поздрављајући? А неки од њих кажу: 'На њему је Аврам лежао са Агаром'; други опет кажу да је за њега привезао био камилу када је хтео жртвовати Исака. И њима одговарамо: Пошто Спис говори да је Гора била шумовита и [имала] прва од којих је, исцепавши за свесталну жртву, Аврам ставио на Исака, и да је са децом оставио магарце, откуда вам, дакле, та измишљотина? Тамо пити шумских дрвета има, нити магарци пролазе. Стиде се, паравио. Иак, кажу, камен Аврам постоји.

Затим им кажемо: Нека то и јесте камен Аврамов како ви измишљате. Љубећи га, дакле, само зато што је Аврам лежао на њему са женом и што је за њега привезао камилу – не стидите се, ишто нас окривљујете што се поклањамо крсту Христовом и лицу Његовом, којим се бесовска сила и ћавоља превара разруши.

А то, што рекоше да је камен – јесте глава Афродитина, којој се поклањају и коју називају и Хавар; на којем [камену] се и до сада онима који тачно посматрају, уклесотише и знамење јавља.

Тај Моамед многе, како је речено, бесмислице написав, од којих свакој дадаје пазив, као овај: 'Спис о жени', и у њему отворено озакоњује узимати четири жене и наложнице, ако може, тисућу,

колико његова рука обујми оних које се цовинују. А од четири жене, коју хоће пусти и другу коју хоће узме. Из овог разлога допосећи закон, Моамед имаше помоћника, заправо друга по имену Зид [Зејд]. Овај имаше красну жену коју пожеле Моамед. Док су њих двојица седели, Моамед рече: 'Хеј, Бог ми је заповедио да узмем твоју жену!' А Зид одговори: 'Апостол си, чини оно што ти је Бог рекао – узми моју жену!' Чак и више да кажемо' – рече му – 'Бог је мени заповедио да отпустиш жену своју!' И он је отпусти. После неколико дана друкчије рече: 'Заповедио ми је Бог да ја њу узмем'. И тако узе, и прељубу с њом учешив, донесе овакав закон: 'Онај ко хоће да отпусти жену своју, па ако се после отпуста њеног врати, други да је узме, јер је недостојно узети је ако не лежи с другим. Ако пак и брат отпусти жену – њу да узме брат његов, ако хоће'. Овакве ствари прописује у том спису: 'Ради земљу коју ти је дао Бог и одржавај је'; чини и ово тако и тако – да не говорим као он све оно што је срамно.

Други, опет, [спис] – 'Спис о камили божјој'. О њој каже како беше камила од Бога и како испиваše сву реку те не могаше пролазити између две горе зато што се укљешти. А па том месту, рече, бејаху људи и, једног дана, они пијаху воду. А камила другог дана, цијући воду, храњаш се, дајући им млеко место воде. Подигоше се они зли људи и убише камилу. Пошто је мајка убијена, младунче завали к Богу и Бог га узе к себи. Па им кажемо: Откуда беше она камила? И кажу да је од Бога била. Па велимо: Је ли се та камила парила са другом камилом? И кажу – није. Оцда откуда, рескосмо, роди младунче, јер видимо камилу вашу без оца и без матере и неродословну, а родивши веома посграда? Али ис види се ни огај који јој је нанео насиље, а младунче се вазнесе.

Зашто, дакле, ваш пророк коме је, како кажете, Бог говорио, није о камили знао, где се напаса и ко су ти што једу млеко дојећи је? Неће ли и она, упавши некако у невоље [као и мајка] бити убијена? Или је претеча, пре вас у рај ушла, из које ће вама, како маштатс, млетна река бити, јер кажете да ће вам у рају три реке потећи: воде, вина и млека. Али ако је ваша претеча ваша камила, јасно је да се осушила од глаци и жеђи. Или се и други наслажују њеним млеком па се узалуд ваш пророк размеће сматрајући да разговара са Богом, јер му тајну о камили није открио. А ако је у рају, опет ће испити воду и, оставући без воде, пресахнуће усред рајске хране. И, у недостатку воде, јер је сву исцела камила, жудећег да пијете са вишке реке. Пијући само вино, успалићете се и ошићете се и заспаци са главобольјом. И после буђења од сна, заситивши се вина, заборавићете рајске красоте.

Како се, дакле, ваш пророк није присетио јада, да ће вам се тако ишто догодити у рајском изобиљу? Ни о камили се пије бришно где сада пребива. Али пиши га не запитасте, како вам је о трима

рекама казивао сањарећи? Но ми дивну вашу камилу, која испред вас иде, јасно обелодајујемо међу душама магараца, где и ви хоћете да пребивате као животиње. Тамо је тама крајња и мука бисконачна, огањ штумећи, прв који псе спава и бездан бесова.

Рече, опет, Моамед: 'Спис о храни' говори да је Христ тражио од Бога храпу и дата му је, јер Бог рече говорећи му: 'Даох теби и твојима храну нетрулсјну'. Затим, 'Спис о волу' говори и друге посеке речи достојне смеха, које због многих ствари сматрах да треба прескочити.

Положи закон да се они [тј. муслимани], укључујући и жене, обрезују; пареди да се не празнује субота, нити да се крштава, а да се једе оно што је законом забрањено, дозволивши да се једе оно за шта је наређено уздржати се. Свијско месо не јести. Пијење вина сасвим је забранио.⁶

Поклањати се само јединоме Богу, Христу, дакле, поштовати као Реч Божју, а не као Сина који се од Духа Светог родио. А Реч, и Дух произнесши и у ваздух разливши, разумети несаставио [не ипостасио], нити са Оцем једнобитно. Свету Деву Марију не називати Богородицом, него је сматрати сестром Мојсијевом и Ароновом.

Сањарећи тако нешто, рече за себе да ће кључар раја бити. Зато ће се, рече, у дан судњи прво појавити Мојсије са Израиљанима и, као преступници закона, биће предати муци всичкој. А потом ће се, рече, појавити Исус и одрећи се прес Богом да је себе звао Сином Божјим. А хришћани, који су се дрзнули да тако нешто припишу Христовом имену, прошоведајући га и за Бога, и Сина Божјег, и Реч оваплоћену – [биће предати огњу паклесном].

А потом за себе рече да ће га Бог позвати као веома побожног и похвалиће га као повод побожности читавог народа, и због тога ће бити рајски кључар. И попито он буде отворио рај, с њим ће, рече, ући, без приговора и без суда, седамдесет тисућа оних који се могу, каже, успротивити томе, да се осталима суди. И праведници ће се, без сумње, насладити уживаша, а они за које се нађе да су грешници, имаће писма око вратова везана, па ће и они ући у рај; и ти ће се назвати проштеницима Божјим и Моамедовим.

А у рају ће, рече, три реке бити: једна медна, друга млечна и трећа вишска, да свак има власт да се насиљује одакле хоће. Са њима ће бити жене бестрасно и одржавати им храмове и свакојако угњати, рече.

А Јудејци и хришћани биће уместо дрва за ватру положени. Самаријани, рече, износиће смеће и њихова говна из раја избацивати како се не би рај усмрдео.

⁶ Довде је из списка светог Јокана Ламаскина (в. нап. 2), а даље је из списка Георгија Монаха (в. нап. 4).

Свак како је живео овде, или у богатству или у сиромаштву, на исти начин ће и онамо, каже, живети.

Тај варалица је уз то учио, да је за свако добро и зло узрочник Бог; и све што нађе на човека, ако и од искушења лукачога, од Бога бива. Лажно говори.

А разбојници и врачари и сви који буду ухваћени у злим делима и убијани – цима је, рече, Бог писао да буду такви, и хтео је да они тако умру.

И друге неке ствари измишљајући брђају јадници, вечних блага лишени као нечастиви хулници⁷.

II

Измаилјанска вера је, у ствари, исламска или муслиманска вера коју каткад називају и мухамеданском, за шта у *Курану* или *Корану* – књизи која садржи Мухамедово излагање те вере – има основа утолико што се од верника захтева апсолутно покоравање вољи Мухамедовој као вољи Алаховој. А према исламском веровању *Куран* је свети спис, „ријеч Божја, те Бог у њему објављује о себи оно што хоће да људи знају“⁸; „он је вјерно казивање пракњиге која се палази на небу, а та небеска књига тек је Алаховом милостију постала ‘арапски’, за Мухамеда и његов народ разумљиви Куран...“⁹ Тиме је Мухамед „ударио темљем верском и политичком уједињењу арабљанског света“¹⁰.

Мухамел – посланик Алахов, и петови следбеници, себе су називали „муслим“ (отуда име муслими, више пута поменути у *Курану*)¹¹, чиме су казивали да следе нов начин верског живота, тј. ислам.¹² А реч „ислам“ су у преисламско време употребљавали трговци Меке у значењу „уговор“. Мухамед је тој речи дао нов смисао

⁷ За овај превод коришћени су превасходно пообјављени византијски имена канонски зборници из различитих библиотека, као на пример: Манастира Светог Јована Богослова на острву Патмосу (Palm. 205, f. 251a–256a); манастира Кутлумуша на Светој Гори (Athos. Kutlumus 42, f. 320b–324a); манастира Великог Лавре на Светој Гори (Athos. Ljukas 93, f. 251a–255a); манастира Свете Екатерине на Синају (Sinait. 1795, f. 60b–65b) само Цамаскинов део, без текста из списка Георгија Монаха). Потребна објашњења за појединачна места у српском тексту, наспрам грчког изворника, биће дата у преводу целог *Законоправила*.

⁸ N. Smailagić, *Leksikon Islama*, Svjetlost – Sarajevo 1990, 23; уп. исто, стр. 338 сл.

⁹ N. Smailagić, *Leksikon* 346.

¹⁰ Г. Острогорски, *Историја Византије*, Београд 1969, 125.

¹¹ *Kur'an*, прев. В. Кокку, Sarajevo 1977, III, 102, 112; IX, 100; X, 72, 84; XI, 14; XII, 101; XVI, 102; XXII, 78; XXVII, 42; XXVIII, 53; XXXIII, 35; XXXIX, 12: „И паређује ми се да будем први муслиман!“; LI, 36; LXVIII, 35.

¹² N. Smailagić, *Leksikon*, 445 – muslim.

који се састоји у потпуном предавању вољи Алаховој и исламизацији света, одређујући тако смрт и циљ својих следбеника. Граматички, „ислам“ је инфинитив глагола „астама“, који значи: прихватај, подчињавам се, предајем се, чиме се истиче унутрашње – дупечно стање муслимана према Алаху, према својима – истоверицима, и према немуслиманском свету. Временом се реч „ислам“ свела на назив вере посебног система верскopolитичких идеја, закона, живљења.¹³

Када су се у једном таквом систему око халифа (врховних верских и управних поглавара исламске заједнице – имама као Мухамедових наследника) образовали халифати који нису били средишта само духовне већ и скономскopolитичке моћи, халифе су се временом уздигли међу најмоћније и пајбогатије владаре па свету.¹⁴ Као такви, халифати су често били повод за велика крвопролића међу Мухамедовим следбеницима и многа цркве унутар исламског света. Познато је да су већ други и трећи по реду Мухамедови наследници у Медини – халифе Омар (634–644) и Отман (644–656) убијени од самих муслимана.

Најстравичнији догађаји по халифе и исламски свет одиграли су се у Багдаду који је са својим халифатом, пренетим из Медине (понито је претходно био у Куфи па у Дамаску), постао политичко средиште ислама и пространог царства. А то царство је за пепулу деценију после Мухамедове смрти (632, после Христа) освојило Персију и источне провинције Византijског царства¹⁵, да би се само сто година касније простирило од Хималаја и кинеских равница до Пиринеја.

Већ од IX века почела је да слаби управна моћ багдадских халифа у корист везира, тако да су око 946. године „у Багдаду постојале три особе које су искада заузимале то високо место, а сада су, свргнуте и осдељене, живјеле од милостије“¹⁶. Халифат у Багдаду је ипак постојао до 1258. године када су Монголи, предвођени Хулагом, освојили град и „погубили халифу ал – Мустасима који за собом није оставио наследника. То је била незапамћена несрћа за исламски свет, који се тада први пут нашао без поглавара...“¹⁷ У

¹³ Више о поимањима речи „ислам“ и „муслим“, са литературом, в. на пример, H. Ringgren, *Islam, 'islām, and Muslim*, Uppsala 1949; W. Kantwell Smith, *The Meaning and the End of Religion*, New York 1963; 'Αναστοῖσθι Γεωννουλάτου, ἀρχιεπισκόπου Τιρανών καὶ πάσῃς Ἀλβανίας, Ἰσλάμ. Θρησκειολογικὴ ἐπισκόπησις, 'Αθῆναι 1993⁸, 21.

¹⁴ О халифама и установи халифата в. N. Smailagić, *Leksikon*, 229–233; литературу в. A. Γεωννουλάτου, Ἰσλάμ, 214, нап. 58.

¹⁵ Видети: Г. Острогорски, *Историја Византије*, 125–126.

¹⁶ N. Smailagić, *Leksikon*, 230.

¹⁷ N. Smailagić, *Leksikon*, 231. Међутим, познато је да багдадски халифа није и једини халифа; Египат је, на пример, имао свог – абасидског халифу, за кога сматра се, исламски свет ван Египта није ни знао: сунити су, такође, имали од XIII века свог халифу у Магрибу (исто, 231).

вези са несрћама насталим због халифата „Аш – Шехрестани каже да ниједна тачка вјере није изазвала такво крвопролиће и такве свађе у сваком раздобљу исламске повјести као ова“¹⁸.

Занимљиво је да су Монголи, освајајчи Багдада, у времену од краја XIII до краја XIV века, примили ислам и утврстили га у Централној Азији. Кад је реч о ширењу ислама, посебну улогу у томе имају Турци који су у XV и XVI веку владали у Западној Азији и Југоисточној Европи¹⁹.

Поједини независни владари исламског света, настојећи да постигну потпуну послушност својих поданика, обраћали су се халифама да им званично потврде владарску титулу; „прича се чак да је Бајазит I 1394. године затражио од абасидског халифе у Каиру да га службено призна султаном, али постоје и сумње у вјеродостојност тог извјештаја. Јер почевши од друге половине 14. столећа, када је након освајања Адијапополиса (Једрене), Филиппополиса (Фишибе) и др., његов отац Мурат I био проглашен ‘изабраним халифом Божјим’, уврјежило се да османски султани, као и остали исламски владари, потражују за себе наслов халифе који су им приздавали и њихови поданици и владари других земаља“²⁰.

Зачетке халифата и крвопролића изазваних од стране муслимана током читаве њихове историје, треба тражити у самом Мухамеду и *Курану*. Ту ложе и корен исламизације света, односа муслимана према немуслиманима.

Многи подаци у објављеним књигама о Мухамедовом животу више су легенда него научно доказане чињенице. Сматра се да је по очевој линији био сиромашног порекла из Меке, а по мајчиној линији везан је био за Медину. У *Курану* је записано да је „био сироче“ и „сиромах“²¹. Према муслиманском предању, рођен је између 570. и 580. године после Христа. Отац, Абд Аллах, није доживео његово рођење, а мајка Амана умрла је кад је имао шест година. Бригу о њему преузео је прво деда који је умро после две године, а надаље један од јака, Абу Талиб, трговац. Мухамед је детињство провео углавном као пастир међу Бедуинима. Место у *Курану* које каже да га је Алах „имућним учинио“²², може се довести у везу са предањем да је био ожењен богатом удовицом Хадицом, петнаест година старијом од њега, које је претходно био у трговачкој служби. Отуда и обиље трговачких израза и порећења у *Курану*. Поред Хадице, друге знане његове жене биле су: Зејнеба која је претходно била жена његовог посилка Зејда, Аиша, Хафса, Ум Кулсум, Ул Селсма.

¹⁸ N. Smailagić, *Leksikon*, 232.

¹⁹ Литературу о томе в. 'Α. Γιαννουλάτου, 'Ισλάμ, 223–224.

²⁰ N. Smailagić, *Leksikon*, 231.

²¹ *Kur'an*, XCIII, 6, 8.

²² *Kur'an*, XCIII, 8.

Слободно се женио удовицама и распуштеницама, али је било забрањено да се други жене његовим удовицама или распуштеницама, јер се он сматрају мајкама свих верника²³.

Мухамед је своју пророчку мисију почко, према исламском предању, у Меки 610. године после Христа, у четрдесетој години живота. Претходно је у једној исхини близу Меке имао визију анђела који му је читao божанску Књигу, а он понављао. Књига му је „двој по дно усмено приопћавана и то не у извornом облику, него у арапском пријеносу који је њему и његовим земљајима био разумљив“²⁴.

Верски догађај у ћенинги Мухамед је испричao прво својој богатој женi Хадици. Ова је поверовала у чудо, сматрајући да се њеном мужу јавио архангел Џибрил (Гаврило). На тај начин је помогла Мухамеду па сајлада узбуђење, а сама постала прва верница ислама. Учвршћен у вери, Мухамед је почео своју мисију овако представио: „Гако ми Књиге јасне, Ми смо почели да је у благословљеној ноћи објављујемо“²⁵.

Већина идолопоклонничког живља у Меки, нарочито виши слојеви, нису прихватили прве проповеди Мухамедове, зато што је позивањем да слепе пут ислама, тј. да се потчине Алаку, угрожавао њихове трговачке интересе²⁶. Када је нетрпељивост према њему достигла врхунац, и кад се народ Меке спремао да га убије, морао је 622. године (отада почиње исламско рачунање годиша) да побегне у Медину (онда зване Јасриб), где је остао све до смрти (632).

У Медини је коначно обликовао исламизам, развио политичку и чврсту војну стратегију не само за повратак у Меку, чије је светилиште – црни камен довођено у везу непосредно са Авраамом²⁷ као једнобојцем, него и за рат против многобожаца, Јевреја и хришћана. Друге године боравка у Медини (623) прописао је да се муслимани убудуће, док се моле, окрећу према Меки уместо према Јерусалиму како су то до тада чинили. Следеће године (624) прописао је обавезу муслимашима да одлазе у Меку на поклоњење. Уместо ра-

²³ Уп. *Kur'an* XXXIII, 53; в. коментар у *Kur'anu*, суре XXXIII, 6, 1: 36, 1; 37–1; 40–1 (стр. 687–689); уп. LXVI, 3–1 (стр. 694); N. Smailagić, *Leksikon*, 341. У вези са Мухамедовим женама забележено је: „Мухамед је једном приликом јео месда код своје жене Зејнебе. За ово су слизали његове друге двије жене Аиши, кћи Абу Бекрова и Хафса, кћи Омара, па су со договориле да му, скака посебно, ресне да осећају задах из његових уста, јер да су пчеле наслеђују врсту цвијица од којег је мед добио здрво јак и неугодан мирис. Мухамед је био веома осећлив па то и кад су му њих дније то рекле, заклео се да неће више јести меда, иако му је мед био врло драг“ [Kur'an, коментар на суру LXVI, 1–1 (стр. 693–694)].

²⁴ N. Smailagić, *Leksikon*, 425, где су наведени и одговарајући стихови *Kur'anu*.

²⁵ *Kur'an*, XLIV, 2–3; уп. XCVII, 1.

²⁶ Описаније о томе, са литературом, в. 'Α. Γιαννουλάτου, 'Ισλάμ, 79.

²⁷ *Kur'an*, II, 125 сл.

нијег поста завео је нови пост у току месеца Рамазана, тврдсћи да је у том месецу примио откривење од Алхада.

Углед Мухамеда растао је напоредо са успесима његових следбеника из Медије против војске из Меке. У биткама шаје учествовао непосредно. Морал својих, малобројних у почетку, војника – муслимана крешио је проповедима, тврдећи да им мишљење анђела помаже у рату. Храбрима је обећавао „цештет“ (рајске баште), а плашљивцима је најављивао већне муке у „цехенешму“ (паклу). Са себе је, према Курану, речено Мухамеду: „О Вјеровјесничче, бодри вјерникса на борбу! Ако вас буде двадесет издржљивих, побиједиће лвије стотине; а ако вас буде стотина, побиједиће хиљаду оних који не вјерују, зато што су они људи који не схваћају... ако вас буде стотина издржљивих, побиједиће двије стотине; а ако вас буде хиљада, побиједиће, Аллахом вољом двије хиљаде. А Аллах је уз оне који су издржљиви“²⁸. „Онима који буду на путу Моме мучени и који се буду борили и погинули, сигурно ћу преко рђавих дјела њихових прећи и сигурно ћу их у ценијестске баште, кроз које ће ријесе тешти, увести; награда ће то од Аллаха бити. – А у Аллаха је награда најљећаша“²⁹.

Напоредо са војним успесима увећавао се и број Мухамедових жена: женио се и удовицама храбрих војника који су пали у борби за исламизам. У једно време, „имао је девет законитих жена, сем робиња“³⁰. Све могуће приговоре верника на рачун својих жешидби Мухамед је правдао Аллахом вољом. Тако је, на пример, за узету Зејдову жену – жену свог посинка, у Курану записано: „И пошто је Зејд с њом живио и од ње се развео, Ми смо је за тебе удали како се вјерници не би устрчавали више да се жене женама посилака својих кај се они од њих разведу – како Аллах одреди, онако треба да буде“³¹. Уосталом, „Вјеровјеснику није тријех да чили оно што му Аллах одреди јер такав је био Аллахов пропис и за оне који су прије били и нестали...“³².

Мухамед, у ствари, вољу Аллаха своди па раван сопствене воље, јер не постоји бољи начин од тога за правдање циља којем

²⁸ Kur'an, VIII, 65–66.

²⁹ Kur'an, III, 195.

³⁰ 'А. Гιαννουλάτον, 'Ισλάм, 89.

³¹ Kur'an, XXXIII, 37.

³² Kur'an, XXXIII, 38. Мухамед иле и даље од тога. Наме, ако му се донадне близка рођака и хоће да живи са њом, он себи, и само себи, допушта то, правдајући се „самилошћи Аллаха“, док осталим верницима забрањује тако нешто: „О Вјеровјесничче. Ми смо ти дозволили да буде жене твоје... и кћери стричева твојих, и кћери тетака твојих по оцу, и кћери даница твојих, и кћери тетака твојих по матери које су се с тобом иселиле, и само теби, а не осталим вјерницима – жепу вјерници која себе поклони вјеровјеснику ако вјеровјесник хоће да се њоме ожеши – да ти не би било тешко... А Аллах прашта и самилостан је“ (Kur'an, XXXIII, 50).

стреми. У том смислу су у Курану записане речи: „Онај ко се покорава Посланику покорава се и Аллаху...“³³. Слично и на другом месту каже: „Када Аллах и Посланик његов нешто одреде, онда ни вјерник ни вјерница немају право да по свом нахођењу поступе. А ко Аллаха и његова Посланика не послуша, тај је сигурно скренуо с правог пута“³⁴.

Видели смо како Мухамед гледа на туђе удовице и распуштенице. На своје жене, међутим, гледа себично и љубоморно, опет поизвијајући се на вољу Аллаха: „О жене Вјеровјесникове, ако би која од вас очит гријех учинила, казна би јој удвостручена била, а то је Аллаху лако... О жене Вјеровјесникове, ви нисте као друге жене! Ако се Аллаха бојите, на себје пажњу говором не скрећите, па да у напаст дође онај чије је срце болесно, и неусиљено говорите. У кућама својим боравите и љепоту своју, као у давно паганско доба, не показујте... и Аллаха и Посланика његова слушајте...“³⁵ Аллах, штавиши, штити Мухамеда од жена које има: „...А ако се против њега удржите, па – Аллах је заштитник његов, и Џибрил [Гаврило], и чеснити вјерници; најпослије, и сви малеки [ајхели] ће му на помоћ бити. Ако вас он отпусти, Господ његов ће му дати умјесто вас бољих жена од вас...“³⁶

Много зачинајније успеле од ових у приватном животу Мухамед је постигао на верском, политичком и ратном пољу, такође уз помоћ тврђења да оно што захтева или хоће да чине и разумеју муслимани – то Аллах захтева. Већ у Медији, као првом главном граду исламске државе, пошао се као вођа теократске државе, чији су циљеви општа исламизација, било мирним путем или мачем ако треба. Таква стремљења потврдио је па делу, и то у самом почетку, тј. када су се код Бедра 624. године његови малобројни муслимани (324) сукобили и немилосрдно потукили троструко бројију (950) војску која је из Меке кренула била на Медину. Тада се Мухамед обрушио на „Жидове који су пацали његову посланичку функцију и дјеловање. Они су, осим тога, настојали разрушити основу коју је он створио за Медину... али су најгоре прошли... били су посјечени“³⁷. Меку је коначно освојио 630. године са својих 10.000 војника, и то без борбе, што се приписује његовој дипломатској даровитости. Исте је године, међутим, борбом поразио око 20.000 ратника побуњеног околног становништва Меке.

Мухамед ипак није остао у Меки; вратио се, по обсјању, у Медину, где је умро 8. јуна 632. године. Основне његове поруке за борбу против „пјеверника“ и општу исламизацију забележене су у

³³ Kur'an, IV, 80.

³⁴ Kur'an, XXXIII, 36; уп. XXXIII, 57.

³⁵ Kur'an, XXXIII, 30–33; уп. XXXIII, 55.

³⁶ Kur'an, LXVI, 4–5.

³⁷ N. Smailagić, Leksikon, 385; уп. 'А. Гιαννουλάτον, 'Ισλάм, 87.

Курану. За највеће непријатеље муслимана прогласио је многобошце, затим Јевреје и хришћане које назива „следбеницима Књиге“³⁸, тј. *Библије – Старог и Новог завета*. Сви су ови наспрам ислама, у ствари, неверници, за које у *Курану* каже: „Борите се против оних којима је дата Књига...“³⁹. „О Вјеровјесниче, бори се против невјеришика и лицемјера и буди строг према њима! Њихово пребивалиште биће цехсштем...“⁴⁰. „Невјеришици су вам, доиста, отворени непријатељи...“⁴¹. „Немојте малаксати тражећи непријатеље...“⁴². „Они би једва дочекали да и ви будете невјеришици као што су они невјеришици, па да будете једнаки. Зато их не прихватајте као пријатеље док се ради Аллаха не иселе. А ако окрену леђа, онда их хватајте и убијајте гдје год их нађете...“⁴³. „Када се у борби с невјерицима сртнете, по шијама их ударајте све док их не ослабите, а онда их вежите...“⁴⁴. „И не будите кукавице и не нудите примирје кад сте јачи, јер Аллах је с вами, Он вас неће награда за цјела ваша лишићи“⁴⁵. „У срца невјериника Ја ћу страх улiti, па их ви по шијама ударите, и ударите их по прстима“⁴⁶. „Невјериника обрадуј казном ћесносном!“⁴⁷. „О вјеришици, борите се против невјеришика који су у близини вашој и пека они осјете вашу строгост“⁴⁸.

Никакве сумње исма да Мухамед хришћане сматра заиста невјерицима, јер истиче у *Курану*: „Невјеришици су они који говоре: ‘Бог је – Месих, син Мерјемин’...“⁴⁹ У томе треба видети образложење запито су Османлије хришћане називали невјерицима, јер по исламском учењу, Месија – Исус Христос није Бог, него само „Аллахов посланик“ који „доноси радосну вијест о посланику чије је име Алхед...“⁵⁰.

Већим непријатељима од хришћана Мухамед у *Курану* представља Јевреје, „које је Аллах проклео и на које се расрдио и у мајмуне и свиње прстворио...“⁵¹. „Јевреји говоре: ‘Аллахова рука је стиснута!’ Стиснуте биле руке њихове и проклети били због тога

што говоре!... Кад год покушају да потпали ратну ватру, Аллах је угаси. Они настоје да на Земљи смутњу праве, а Аллах не воли смутљивиће⁵². Дато је и образложење запито муслимана Јевреје сматрају већим непријатељима од хришћана: „Ги ћеш сигурно наћи да су вјерицима пајљући непријатељи Јевреји и многобошци; и свакако ћеш наћи да су вјерицима најближи пријатељи они који говоре: ‘Ми смо хришћани’, зато што међу њима има свећеника и монаха и што се они не охоле“⁵³. Али на другом месту Мухамед проклише хришћане и сâм противречи, а противречност је честа појава у *Курану*: „...Убио их Аллах! Куда се одмечу? Они, поред Аллаха, боговима сматрају свећенике своје и монахе своје и Месиха, сина Мерјемина...“⁵⁴. „О вјерици, многи свећеници и монаси доиста на недозвољен начин туђа имања јесу и од Аллахова пута одвраћају...“⁵⁵. После овако изретеног проклетства и осуде па рачун хришћана, тешко да који муслиман може поверовати нашред наведеним речима у *Курану*, да су им хришћани „најближи пријатељи“ зато што имају „свећенике и монахе“ и зато „што се они не охоле“.

Против многобожања као најљућих непријатеља муслимана, Мухамел је поручио: „О вјерици, многобошци су сама пога...“⁵⁶. „Када прођу свети мјесеци, општа убијајте многобошце гдје год их нађете, заробљавајте их, опсједајте и па сваком пролазу дочекујте...“⁵⁷.

Све што је напред речено, па основу *Курана*, само је делић штока да сагледавају сложене Мухамедове личности као утемељивача исламске вере, теократске арапске државе и става муслимана прсма немуслиманашма.

Део немуслиманског света су и Византинци као хришћани, чије је царство са југонистока било изложено притисцима мухамеданаца који су га, пајзад, и укинули кад су Турци 1453. године освојили Цариград⁵⁸. Слично Византинцима, и Срби су у својој историји дуго били изложени притисцима и страдањима од стране османлијских муслимана као освајача. Опасност од исламизма Византинци су рано уочили, па су у својој књижевности кроз читав средњи век развијали апологетско-полемичке списе о Мухамеду и о штетности његовог учења. Чинили су то ис само теологи него и владари, ослањајући се на већ поменути спис светог Јована Дамаскина, „*O*

³⁸ *Kur'an*, III, 98–99 и др.

³⁹ *Kur'an*, IX, 29.

⁴⁰ *Kur'an*, LXVI, 9.

⁴¹ *Kur'an*, IV, 101; в. IV, 102.

⁴² *Kur'an*, IV, 104.

⁴³ *Kur'an*, IV, 89; в. IV, 91; V, 57.

⁴⁴ *Kur'an*, XI.VII, 4.

⁴⁵ *Kur'an*, XLVII, 35.

⁴⁶ *Kur'an*, VIII, 12.

⁴⁷ *Kur'an*, IX, 3.

⁴⁸ *Kur'an*, IX, 123.

⁴⁹ *Kur'an*, V, 17; уп. V, 72–73.

⁵⁰ *Kur'an*, LXI, 6; уп. IV, 171; V, 75; IX, 30; LVII, 27.

⁵¹ *Kur'an*, V, 60; уп. VII, 166; LXII, 6.

⁵² *Kur'an*, V, 64.

⁵³ *Kur'an*, V, 82.

⁵⁴ *Kur'an*, IX, 30–31.

⁵⁵ *Kur'an*, IX, 34.

⁵⁶ *Kur'an*, IX, 28.

⁵⁷ *Kur'an*, IX, 5.

⁵⁸ О томе в. Г. Острогорски, *Историја Византије*, 495 сл.

јересима⁵⁹, по чијем су узору каснији византијски писци састављали сличне списе, као па пример: Теодор Авукарас, „Против јереси Јудејаца и Сарацина“⁶⁰; Вартоломеј Едесинац, „Изобличавање Агарјанина“⁶¹; иза тог списка следи спис „Против Мухамеда“⁶²; Никита Византинијац Философ, „Побијање Књиге коју је кривојворио Арабљанин Мухамед“⁶³; Георгије Мошах, звани Амартолос, „О вођи Сарацина – Мухамеду који је и Мухумеј“⁶⁴; Ефтимије Зигабин, „Против Сарацина који се називају Измаилџанима...“⁶⁵; Јован Кантакузин (1347–1354), „Против мухамеданаца“⁶⁶; Манојло II Палеолог (1391–1425), „Цијалог који је водио са неким Персијанцем...“⁶⁷

Византијски муслимани сајчешће називају Јеврејите, Ахариони, Саракене. Исти називи су пренети и у српскословенски текст, који је свети Сава преузео из цномоканонске византијске грађе, а састоји се од напред наведеног списка светог Јована Дамаскина и, делимично, списка Георгија Монаха (IX век). Тамо су муслимани на самом почетку назвали Измаилџанима зато што су потомци Измаила, сина Аврамова од робиње Агare, јер му жена Сара „не рађаште дједе“⁶⁸. Касније је Сара родила Авраму Исака⁶⁹. Потомци Измаилови „живљаху од Евијата до Сура према Мисиру, како се иде у Асирију“⁷⁰, што чини западне и се-

⁵⁹ Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Περὶ αἱρέσεων ..., Migne PG, 94, 678–773. Спис о измаилџанској вери је на крају (764–773) под бројем 101.

⁶⁰ Θεοδώρου Ἀβουκάρα, Κατὰ αἱρέσεων Τουδαιῶν καὶ Σαρακήνων, Migne PG, 97, 1544–1561. О називу Ἀβουκάρα см Abu Qurra и о спису в. В. Hans-Georg, Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich, München 1977, 488–489.

⁶¹ Βαρθολομαίου τοῦ Ἐδεσηνοῦ, Ἐλεγχος Αγιρηνοῦ, Migne PG, 104, 1383–1448; в. В. Hans-Georg, Kirche und theologische Literatur, 531.

⁶² Migne PG, 104, 1448–1457. О овом спису в. В. Hans-Georg, Kirche und theologische Literatur, 531.

⁶³ Μικῆτα Βυζαντίου Φιλοσόφου, Ἀνατροπὴ τῆς πατρὸς τοῦ Ἀριβζος Μωάμετ πλαισιογραφηθείσης Βιβλου, Migne PG, 105, 669–841; в. В. Hans-Georg, Kirche und theologische Literatur, 530–531.

⁶⁴ Γεωργίου Μονοχοῦ τοῦ ἐπικλήνη Ἀμαρτωλοῦ, Περὶ τοῦ ὄρχιγον τῶν Σαρακήνων Μωάμετ τοῦ καὶ Μουχάμετ, Migne PG, 110, 864–873; в. В. Hans-Georg, Kirche und theologische Literatur, 528.

⁶⁵ Εὐθύμιον τοῦ Σιγχρηνοῦ, Κατὰ Σαρακήνων. οἱ καλοῦνται Ισμαηλῖται..., Migne PG, 130, 1332–1360; в. В. Hans-Georg, Kirche und theologische Literatur, 614.

⁶⁶ Ιωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ, Κατὰ Μωάμεθηνῶν, Migne PG, 154, 372–692; в. В. Hans-Georg, Kirche und theologische Literatur, 731–732.

⁶⁷ Μανονήλ τοῦ Παλαιολόγου, Διάλογος ὃν ἐποίησατο μετά τίνος Πέρσου..., Migne PG, 156, 126–173; в. В. Hans-Georg, Kirche und theologische Literatur, 747–748. О већим поменутим и другим византијским који су писани против Мухамедовог учења в. Е. Д. Сдрака. „Н катὰ τοῦ Ἰσλάم πολεμικὴ τῶν βυζαντινῶν θεολόγων, θεοσολονικὴ 1961, 40–72.

⁶⁸ I кн. Mojc, 16, 1 сл.; в. Э. Ниострем, Библейский энциклопедический Словарь для дома и школы, прев. И. С. Свенесонса, Stockholm 1969, 198 – Измаил.

⁶⁹ I кн. Mojc, 17, 15 сл.

⁷⁰ I кн. Mojc, 25, 18.

верне делове Арабије, одакле су се незадржivo ширити па исток и запад. Одувек су па и данас, непријатељи Исакових потомака – Јевреја, исто колико су и ови непријатељи њима. Агарјашима се називају по робињи Агири⁷¹, а Сараџима по Сари која је испољила сујесту према Агари кад је рођила Измаила. Поред ових назива, у византијској књижевности равноправно се јавља и појам „мухамеданци“, изведен од имена Мухамед.

Аполоgetска садржина списка о измаилџанској вери наметнула је самом садржином „Књите од Аллаха“⁷² – Курана у којем има нетачности, нејасноћа и много противречности. Додуше, Мухамед за Куран каже: „Да је он од неког другог а не од Аллаха, сигурно би у њему нашли многе противречности“⁷³, али ово је далеко од истине. Нетачно је, на пример, да је жена Имранова родила Мерјему (Марију), која је наводно предата на чување Зекерији (Захарији) и родила Месију Исуса⁷⁴, јер је Марија предата Јосифу⁷⁵, а Јелисавета, жена Захаријева, била јој је рођака⁷⁶. Нетачно је, такође, да Исуса, како пише у Курану, Јевреји „нису ни убили ни распели... већ га је Аллах уздигао Себи“⁷⁷.

Управо нетачности у Курану нагнале су светог Јована Дамаскина и друге византијске писце да о томе оставе писана сведочанства. Дамаскин је свакако до тачнина познавао муслиманску веру, обичаје и предање, јер је, „иако Грк, заузимао висок положај на калифином двору у Дамаску, пре но што се закалујерио у јерусалимском манастиру св. Саве“⁷⁸.

Многа учења изиста у Курану профанишу веру у Бога, због чега је Дамаскин у свом спису, како смо видели, подвргао критици одређена места. У вези са тим, овде треба напоменути две ствари. Прво, да је Дамаскин у рукама могао имати иску или више од неколико различитих и опречних редакција Курана, а не дашаши текст који је претрпео измене и дотеривања. Једна од тих редакција је „Убеђења у Дама-

⁷¹ Објашњење за име Агара в. Э. Ниострем, Библейский энциклопедический Словарь, 8-Агарь.

⁷² Kur'an, II, 89. У Курану има, наравно, и веома лепих поука, па пример о праштању, милостињи, тачном мерсју, али они су већ давно биле записане у Јеванђељу. Као је реч о позитивним странама, познато је да су се у крилу измаилџанске вере веома успјешно развијале науке, нарочито алгебра, геометрија, географија, астрономија, хемија, и надаље уметност. Али спис о измаилџанској вери расправља о Мухамеду и његовој теологији у Курану наспрам овоздесмљског и загробног живота.

⁷³ Kur'an, IV, 82.

⁷⁴ Kur'an, III, 35–45.

⁷⁵ Mt 1, 18; Lk 1, 27.

⁷⁶ Lk 1, 36.

⁷⁷ Kur'an, IV, 157–158.

⁷⁸ Г. Острогорски, Историја Византије, 171.

ску”, где је он живео и службовао у халифату као „дрви сачетник” (πρωτοσύνθετος). Имао је, дакле, положај већи од „главног канцелара” (γενικός λογοθέτης), који је у истом халифату заузимао његов отац, Серије, такође хришћанин⁷⁹. Друго, у овом раду питираши *Курбан* је превод са усаглашеног рукописног арапског текста, који је преписао Хусеин Башићак 1775/76. године, а чува се у Народној и универзитетској библиотеци у Сарајеву под бр. MS-3846⁸⁰.

Заиста је профанисање вере у *Курбану* преаглашено; нише, на пример, да ће „онај ко жели пеку другу вјеру осим ислама... на оном свјету настрадати”⁸¹, а онај ко се шокорава Алеху и Мухамеду: уживаће у рајским баштама са рекама и „дивним двориштима”⁸², „у њима ће се парквицама од злата китити и у зелена одијела од дибе и кадифе облачити, па диванима ће у њима наслочиши бити...”⁸³; „они и жене њихове биће у хладовини на украшеним дивашима наслочењи”⁸⁴, „ето, тако ће бити и Ми ћемо их хуријама крупних очију женити”⁸⁵, а тамо су „ријесе од воде неустајале и ријесе од млијека не-промијењена укуса, и ријесе од вина, пријатна онима који шију, и ријеке од меда пропијењеног и... воће сваковрсто...”⁸⁶. „и дјевојке младе, година истих”⁸⁷.

Озакоњеши полигамија, неограђен број жена „из илијена”, женидба са блиским рођакама, лак развод брака, издатна обећања послушшима Мухамеду и Алеху да ће се по жељи телесно наслочијати у „џенету” (рају) – све то омамљује новодљиву људску природу и открива тајну брзе исламизације читавих народа, како у прошлости тако и данас. Према званичним статистичким подацима

⁷⁹ О различитим редакцијама *Курбана* в. N. Smailagić, *Leksikon*, 342–343. Познато је да нису сви мусимани брзо прихватили завршну редакцију *Курбана*, у Куфи (Куфи), па пример, држали су се свог текста све „до краја првог миленијума” (в. 'Α. Γεωνούλάτου, Τολάρι, 102, нап. 5). А о жикту и списима светог Јована Дамаскина в. Δ. Σ. Μπαλάνου, Πατρολογία, ἐν Αθήναις 1930, 542–551.

⁸⁰ Детаљније о овом рукопису и преводу Б. Коркути в. *Kit'at*, стр. 707–715.

⁸¹ *Kit'at*, III, 85.

⁸² *Kit'at*, IX, 72, 89, 100; уп. III, 136, 195, 198; IV, 13, 122; V, 65, 85; IX, 21; X, 9; XIII, 35; XIV, 23; XV, 45; XVI, 31; XVIII, 107–108; XX, 76; XXII, 14, 56; XXV, 10, 16; XXIX, 58; XXX, 15; XXXI, 8; XXXII, 19; XXXVIII, 50–51; XXXIX, 20; XLII, 22; XLIII, 73; XLIV, 51–52; XLVII, 12; XLVIII, 5, 17; LI, 15; LII, 17–24; LIV, 54; LV, 40–76; LVI, 12–33; LVII, 12; LVIII, 22; LXI, 12; LXIV, 9; LXV, 11; LXVI, 8; LXIX, 21–24; LXX, 35; LXXIV, 40; LXXVII, 41–43; LXXVIII, 31–36; LXXXIII, 22–28; LXXXV, 11; LXXXVIII, 12; XCIV, 8.

⁸³ *Kit'at*, XVIII, 31; уп. XXII, 23; XXXV, 33; XXXVII, 44; XLII, 71; XLIV, 53; LV, 54, 76; LVI, 15–16, 34; LXXVI, 12–21; LXXVII, 34; LXXXVII, 12–16.

⁸⁴ *Kit'at*, XXXVI, 56; уп. IV, 57; XXXVII, 48; XXXVIII, 52; XL, 8; XLIII, 70; LXXVIII, 33; LXXXIII, 23, 35.

⁸⁵ *Kit'at*, XLIV, 54; LII, 20; уп. LV, 56, 70, 72, 74; LVI, 22, 35–38.

⁸⁶ *Kit'at*, XLVII, 15.

⁸⁷ *Kit'at*, LXXVIII, 33.

Уједињених нација за 1986. годину, број мусимана у свету попео се на 1.155.000.000⁸⁸. А само дадесетак година раније (1964) статистички подаци говоре да је тај број био око 427.740.000 или око 15% у односу на укупан број људи у свету⁸⁹. Велико ширење мусимана последњих деценија највите је помогло присна сарадња бивших комунистичких земаља са земљама исламског и званог цесарстаног света. Тај период је веома погодовао и развоју „Ихада” (Ихад), чији је основни циљ стварање предуслова за неометацо ширење ислама који веरско границе сматра важијим од политичких граници. О томе поборници ислама отворено пишу, тврдећи да „долази дан када ће се цео свет ујединити под полумесецом”⁹⁰.

Благодарећи сарадњи комунизма и исламизма, као природних савезника против хришћанства, последњих деценија на Балкану, у Босни, вештачки је створена мусиманска нација. Али данас се показује да се та некадашња велика сарадња комунистичког Совјетског Савеза и комунистичке Југославије са исламским државама највише свести православним Русима и Србима.

Када се такве чињенице имају у виду, онда се схвата прави значај византијских списка о измаилјанском вери. Уз то, схвата се и значај одлуке светога Саве да у *Законоправило* унесе такав један спис у време много пре појаве мусимана на Балкану. Питање је да ли би да сас, у случају да није било тог списка на српскословенском језику, постојало уопште неисламизованих Срба.

Миодраг М. Петровић

⁸⁸ United Nations, *World Statistics in Brief*, New York 1988¹², код. I. Θ. Μάζης, Γεωγραφία τοῦ Ισλαμιστικοῦ Κινήματος στὴ Μέση Ανατολή, Αθήνα 1992, 25.

⁸⁹ О томе, 'Α. Γεωνούλάτου Τολάρι, 22–23; а о ширењу ислама у првој половини XX века в. на пример, R. Gibb, *Modern Trends in Islam*, Chicago 1947; C. Tiltack, *Die Neuauflösung des Islams im 20. Jahrhundert*, Saeculum 5 (1954) 359–373; I. H. Dalmat, *L'Islam d' hier à demain*, PM 5 (1962) 117–132; V. Monteil, *Vitalité de l'Islam, Vitalité actuelle et religions non-chrétiennes*, Paris, 1957, 107–122.

⁹⁰ Наведено према I. Θ. Μάζης, Γεωγραφία τοῦ Ισλαμιστικοῦ Κινήματος, 31 (в. тамо литературу исламских аутора које цитира, стр. 31–32).

Звежан – храм св. Георгија (Кос. Митровица)

ЕВХАРИСТИЈА И САБОРНОСТ

о. Георгије Флоровски (1893-1979)

*Нико да не облакује сиромаштво,
јер нам се отвори заједничко царство.
(из Пасхалис поуке)*

Света Евхаристија се врши у знак сећања на Христа. И пресвега – као успомена на Тајну вечеру, када је Господ установио и, заједно са својим ученицима, Сам први извршио пајсветију тајну Новога Завета, дајући заповест: „ово чините мени у спомен...“ Међутим, она никако није само сећање, јер се сећамо онога што је било и прошло, што се некада логодило и чега више нема; Тајна вечера није само једанпут извршена, већ се тајанствено продужава по свршетка века – „док не дође...“ Ми то исповедамо сваки пут када приступамо Евхаристијском пехару: „Прими ме данас, Сише Божији, за причасника Тајне Вечере Твоје...“ Она се не понавља, она се продужује... јер је једна жртва, једно приносење, један Јереј, „који приноси и који се приноси...“ „И сада предстоји исти онај Христос; Онај који је припремио ту трпезу, припрема и ову сада,“ каже св. Златоуст, а затим додаје: „Та трпеза, за којом је била установљена света тајна, ни по чему није пушта од било које друге која је за њом уследила, зато што и данас све врши и све предаје Онај Исти, који је био и тада.“

У томе се открива тајна саборности, тајна пркве. Апостол је тајнистично говорио о цркви као о „пупоћи“ или „испуњену“ Христовом (Еф. 1; 23). Златоуст је тумачио да „пупоћа“ значи допуњавање, односно да је Црква својеврсно испуњење Христово. Који је само Глава на Свом Телу. „То значи да ће глава тек онда бити испуњена када тело постане савршено...“ А Тело Христово, Црква, постаје и испуњава се у времену. На сличан начин, и свака Евхаристија је, у извесном смислу, испуњење Тајне вечере, њено остварење и откривање у свету и времену. Свака евхаристијска служба је целовита слика једног, велике Евхаристије, коју је на Тајној вечери извршио Спаситељ уочи Свог добровољног страдања. Како

је говорио Златоуст, свака Евхаристија је цловита жртва – “њу приносимо и ми сада - тада пришту, и никада не прекинуту... Увек и свуда један једини Христос, и тамо целовит, и овде целовит...”

Као Вечни Првосвештеник, Спаситељ „непрекидно за нас врши ову службу,” каже проницљиви византијски литургичар Николај Кавасила, али не тако што Он поново слизи па земљу и овационо је се или што се усељава у освећене Дарове – „не тако што вазнето Тело слизи са неба...“ Својим Вазиссењем Христос, који од тада седи са десне стране Оца, није се удаљио од земље и „непрекидно борави“ – у Својој Цркви. Као што је говорио Златоуст, „Христос нам је и оставио Своје тело и вазио се с њим“ – у смислу страшног и неизрецивог евхаристијског претварања, тако да се тајиштевним дејством Светога Духа, кога је Син послао од Оца у свет, неизрециво испуњава Прочисто Тело Христово. У томе и јесте Света Тајна: не попања се жртва, не попања се заклање...“ Та жртва,“ каже Кавасила о Евхаристији, „не извршава се заклањем Јагњета тог часа, већ претварањем хлеба у закланјо Јагње.“ Силом молитвеног призывања Цркве и доласком Светог Духа освећују се постављени Дарови – Његовом благодатном силом они се изузимају из трулежнот тока природног живота. Часни Дарови примију се па шаднебесни жртвеник Божији и постају истишко Тело и Кrv Христова и кроз то – бивају примљени у јединство Ипостаси Бога Логоса. То је – тело Богочовека, рођено од Џеве, пострадало, вакерло, вазнето и прослављено. То је – сам Христос, који се у две природе несливено спознаје.

„Он је па почетку рекао: нека пусти земља из себе биље трано...“ тумачи св. Џамаскин, „и све до сада она, након што је ороси кипа, производи своје растиње, подстакнута и оснажена заштитом Божјом. Тако је и овде Бог рекао: „Ово је тело Моје и ово је кrv Моја, и ово чините Мени у спомен;“ и по Његовој свемогућој заповести тако и бива, све док Он поново не дође; и... молитвеним призивом спушта се киша за то ново земљоделство – осењујућа сила Духа Светога.“

То „ново земљоделство,“ како се смело изразио Џамаскин, јесте својеврсна космичка тајна, освећење природе – као претеча и започетак оне будуће и велике обнове, када ће Бог бити све у свему. То је – почетак новог цела и нове земље. У Светој Евхаристији земља већ сада постаје небом – „јер се и сад на земљи може видети тело Цара Небеског,“ примећује Златоуст. Међутим, то није само доволјно, физичко, природно чудо, то није само преображај вештаства, јер се евхаристијско чудо извршава ради човека и кроз човечанску природу Оваплоћеног Логоса. Евхаристија је „лек за бесмртност,“ како је то рекао још св. Игњатије Антиохијски – „лек за живот,“ „лек за нетрчежност...“ То је нетрчежна и бесмртна храна за човека. Евхаристија се и врши зато да би се јела и Евхаристија је

превасходно – трпеза. Примајући телесно Евхаристијске дарове, ми се најприсније сједињујемо са Христом, са Христом – Богочовском. Јер Плот Господња, која је жива и има душу, кроз јединство Ипостаси Оваплоћеног Логоса већ је обожена; она је, по речима Светог Златоуста, „тело Онога који је нај свима Бог“. Силом псрроменљивог и нераздельивог јединства – двеју природу у лицу Богочовека, кроз Евхаристијско кушање, „кроз измешањост тела и крви,“ како је то рекао Џамаскин, „ми постајемо иричаници Исусовог Божанства“. За телесно-духовно биће, каквим је човек створен, нема другог пута ни начина за сјесињење са Богом – као што нам је то открио и сам Господ: „Ако не једете тело Сина Човечјега и не пијете крви Његове, нећете имати живота у себи“ (Јн. 6; 53).

Стварајући Цркву Своју кроз тајинствени паговештај Својих спасоносних страдања, Господ на Тајној исчери установљује пајсвештију тајну Новог Завета и открива ученицима да је то тајна јединства и љубави. Господ у тој ноћи апостоле учи и поучава љубави говорећи о њој као о сили сједињења. Он говори и о Себи као о Новом и Другом Адаму. Као Нови Адам, Господ је Пут за људе који њиме и кроз њега долазе Оцу. Тајаштевни Очев дом, у коме је много стајнова то је – сам Господ, у Чијем се Телу, Цркви, они који у Њега верују благодатном силом љубави сједињују у тајинственој сателесности са Њим и међу собом, а сјесињују се кроз Свету Тајну Тела и Крви – по Његовим сопственим речима: „Који једе моје тело и пије моју кrv стоји у Мени и Ја у њему“ (Јн. 6; 56). Апостолско учење о Цркви као Телу Христовом превасходно препосија литургијски онит и изражава литургијску стварност. „Јер смо један хлеб, једно тело многи, јер сви у једном хлебу имамо заједницу“ (1. Кор. 10; 17). Златоуст тумачи: „Ми смо – само то тело. Јер, шта је то хлеб? Тело Христово... Шта постају причастници? Тело Христово... и то не много тела, већ једно тело...“

У Светој Евхаристији верници постају Тело Христово. Због тога Евхаристија и јесте Света тајна Цркве, „тајна сабрања,“ „тајна заједништва.“ Евхаристијско заједништво није само духовно или морално јединство, нити само јединство доживљаја, воље и осећања. То је и реално и онтолошко јединство, остваривање јединственог органског живота у Христу. Сам појам Тела указује на органску постојаност живота. Верујућима се, по сили и по мери њиховог сједињавања са Христом, открива јединствени Богочовечански живот – у заједници Свете Тајне, у јединству животворног Духа. Не устручавајући се да говоре о „природном“ и „физичком“ заједничарству, древни Оци Цркве реалистички су објашњавали јеванђелску слику о чокоту и лози. За причаснике евхаристијске триезе свети Кирил Јерусалимски каже да су „супелесни и једнокрви Христу.“ „У Свом једином Телу“, говорио је свети Кирил Александријски, „посредством тајинственог благослова Христос верне чини истиински суте-

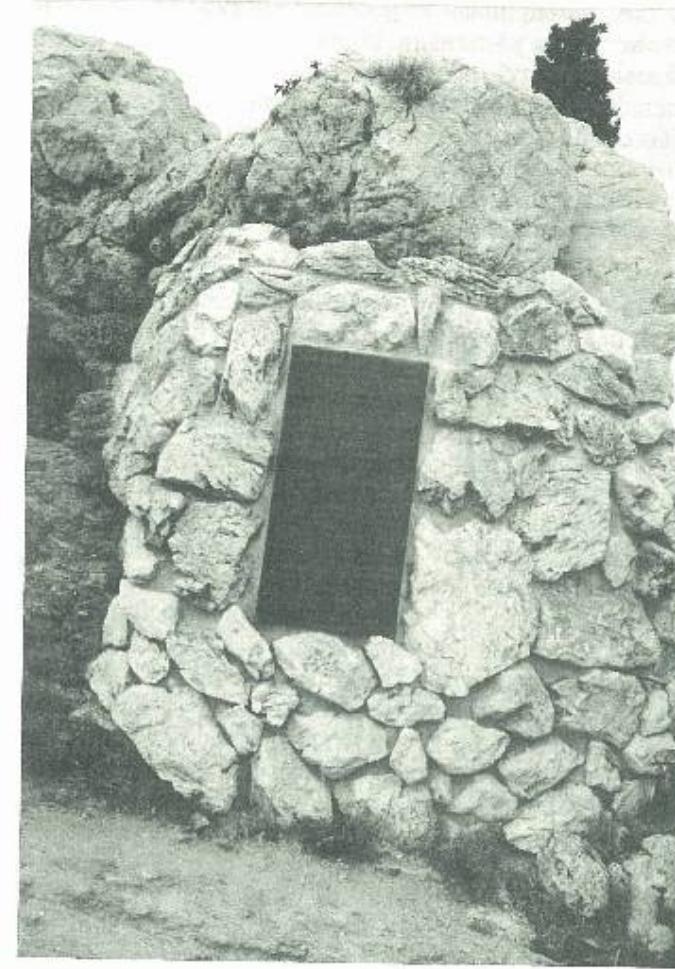
лесним Себи и међу собом”, да би и ми сами ступали и сливали се у јединство са Богом и међусобно, мада се сваки појединачно душом и телом издава као посебна личност... „Тога ради он је сједишио Себе са нама и у нама растворио Своје Тело,” каже Златоуст, „да бисмо и ми сачинили нешто јединствено, као што је тело сједињено са главом. То и јесте знак најснажије љубави... Ја сам пожелео да будем старији брат. Ради вас сам примио тело и крв; и то тело и крв, кроз које сам постгао јециокравац с вами, Ја вам опет дајем.“ У Евхаристији ишчезава људска непробојност и исклучивост. Верници „постају“ удови у Христу и кроз то – удови један другомс. Ствара се ново, католичапско, човечанство – род хришћански. „Сви су – један Христос, као што је једно тело састављено од много удова,“ каже преподобни Симеон.

Евхаристија је католиччанска тајна, тајна мира и љубави, и због тога – тајна јединства. *Mysterium pacis et unitatis nostrae*, по речима блаженог Августина. То је – вечера љубави. Као што је Тајна вечера уистину била Вечера љубави, јер је Господ на њој ученицима открио и показао „непревазиђени пут“ савршени љубави – по угледу на Његову љубав: „Љубите један другог, као што ја вас љубих“ (Јн. 13; 34), па чак и нешто више од тога – по угледу на Тројичну љубав: „као што Отац има љубав к меси, и ја имам љубав к вама; останите у љубави мојој.“ (Јн. 15; 9). Заштвост о љубави Господ узноси до тајне Тројичног јединства – јер та тајна и јесте љубав, „и то има милије је Богу од сваког другог имена,“ примећује св. Григорије Богослов. Завршавајући Своју опропитајну беседу у Првосвештеничкој молитви, Спаситељ се моли за уједињење и јединство верујућих у Њега: „Да сви једно буду, као Ти, Оче, што си у Меси и Ја у Теби, да и они у Нама једно буду... Ја у њима и Ти у Мени, да буду усавршени у једно“ (Јл. 17; 21, 23). За нас, расстављене и издвојене, то уједињење по примеру Тројице. Једносуще и Нераздељиве, могуће је јелино у Христу, у Његовој љубави, у јединству Његовог Тела, у заједници Његове Чаши. У јединству католиччанске Цркве тајниственце се одсликава Тројично једносуђе; по примеру Тројичног једносуђа и кружног тока Божанственог живота, код мноптва верних показује се једна душа и једно срце (упор. Дела ап. 4; 32). То своје јединство и саборност Црква спознаје и остварује првенствено кроз Евхаристијско тајнодејство. Могло би се рећи да је Црква слика Свете Тројице у твари – и зато је откривање Тројичности повезано са оснивањем Цркве. И Евхаристијско заједништво јесте пуноћа и сами врх Црквеног јединства.

2.

Евхаристијско тајнодејство је, пре свега, заједничка и саборна молитва. *Publica ei communis oratio*, по речима св. Кипријана Карта-

гинског – „и када се молимо, не молимо се само за појединача, већ за читав народ, зато што сви ми, читав народ, и јесмо једно...“ Молимо се за читав народ и моли се читав народ... То се исказује већ кроз спољашњу форму молитвословља: молимо се... „Молитве bla-

Ареал код Атике (место где је св. ап. Павле проповедао Атанасијама)

годарења такође су заједничке,“ запажа Златоуст. Њих приноси тајнодејствујући светитељ послужитељ, или их приноси од читавог народа, од Цркве, од сабрања верних. У име Цркве, у име читавог народа црквеног приноси он свето узвошење; и ис моли се сам од себе, него од народа – као што од народа приноси и Даровс предложења на олтар: „Још Ти приносимо ову разумшу и бескрвну службу и

молимо Те, и призивамо, и преклињемо: и испољи Духа Твога Светога на нас и па ове предложене Дарове...," док народ подржава ово тајштвено (пре него „тајно“) молење и призив својим саглашавањем: „Теби певамо, Тебе благосиљамо, Тебе благодаримо. Господе и молимо Ти се, Боже наш...“ То није пасивно саглашавање, нити молитвено акомпањирање – то је сведочанство нераздељивог једнодушја и истоветности у молитви. Црква говори устима свештеносту житеља. И само свештеник смештави молитву народа, јер је јединно он благодаћу Божијом заоденут правом и смелошћу да говори у име свих. То право и тај дар он не стиче нити добија од народа, већ од Духа Светога, чином прејемственог свештеноуправљања; али га добија ради народа, као неки корифеј црквеног хора – поседује га као дар служења, као један од многобројних црквених дарова.

Молитвено „ми“ не означава само множину, него, пре свега – духовно једињство присутие Цркве, нераздељиву саборност молитвеног обраћања. „Ти који си нам даровао ове једничке и сагласне молитве,“ обраћа се Црква у једној од евхаристијских молитава. Јер молитва верних мора бити „симфонична,“ мора се приносити „једним устима и једним срцем“ – али, не тако да се у њој једнотавно међусобно сложе појединачне, личне и издвојене молитве, већ тако да сваку од тих молитава ослободи њене личне ограничности, како би престала да буде само лична и постала једничка и саборна, то јест, да се нико не моли само за себе, већ као члан Цркве, осећајући се и будући свестан себс као једног од удова црквеног тела. То се даје кроз мир и кроз љубав. Зато се у литургијском чину претходно и изговара молитва приношења позивањем на љубав, као и молитва целива: „Љубимо једни друге...“ Ноц тим се не подразумева немоћна и искључива, само људска љубав, већ она нова љубав, којој је учио Спаситељ – љубав за Христа и у Христу, и љубав Христа ради – не природна привлачност, већ благодатна сила, коју у цаша срца излива Дух Свети (Рим. 5; 5). У Цркви се љубав преображава, задобија онтолошку пуноћу и реалност. Зато и постаје могуће „љубити ближе, као самог себе,“ – тако љубити може се једино у Христу. Кога поглед верујућих открива у сваком ближњем, у „једном од ових малих,“ и једино силом жртвене љубави Христове. Та љубав не трпи омећеност и границе, и не може и неће да буде затворена и усамљена. Свако лично добро престаје да буде искључиво и угодно. То и јесте сличност са љубављу Христовом, која никога не издваја из своје пуноће. Надахнуто је о томе говорио Златоуст, тумачећи молитву Господњу: „Да буде волја Твоја и па земљи као што је па небу!“ То значи да „као што на небу, кажемо ми, нема ниједног грешника, тако нека га не буде ни па земљи, већ у свакога усади страх свој и све људе учини анђелима, па макар они били и наши непријатели и противници...“ С таквом љубашљу треба приступати страшном евхаристијском тајштве, „јер пред нама лежи жртва очишћења за-

једничка за читав свет,“ примећује Златоуст. И открыло се заједничко царство...

У литургијској молитви постоји саборни полет и смелост. „Још Ти приносимо ову разумну службу за читаву вассијену,“ моли се Црква. Литургијске молбе обухватају читав свет, као да је он већ задобио благослов Божији. У својим молитвама Црква тежи ка појединачном набрајању свега онога што је сачињава – прослављених и немоћних, живих и премишулих. У том имеповању свих оних, за које народ црквени трбба и хоће да се помоли, освештава се и утврђује начелу личности. Евхаристијско импновање живих и премишулих означава утемељење сваке јединке у једином и саборном телу Цркве. „И подари им место и боравиште у царству Твом,“ како се каже у старој Александријској литургији. Ми се молимо Богу да испуни пропусте и празнине у нашем сећању: „И оце, које нисмо помислили због незнана или заборава, или због мноштва имена, помени Ти Сам, Боже, јер знаш свакији узраст и име, јер свакога знаш од утробе матере његове...“ Заједничком молитвом за „сваку душу хришћанску“ и за све преминуле, са надом воскресења за живот вечни, ми сведочимо и потврђујемо своју тежњу ка сеобухватној молитви за свакога без изузетка. И то није све, јер евхаристијска молитва својом брижном љубављу обухвата сву пуноћу и сву сложеност животних положаја и стања, сву сложеност земаљске судбине. На читав живот призива се благодат и милост Божија, јер је све обухваћено и обгрљено љубављу Христовом: „Ти Сам буди свима све, Ти који знаш свакога, и молитву његову, и дом, и потребу његову...“ Читав живот созерца се у Христу. И Црква се моли: „Помени, Господе, оце што Ти ове Даре прinesош, и оне за које и преско којих и ради којих Ти их прinesош. Помени, Господе, оце који плодове доноси и добро творе у светим Црквама Твојим, као и оне који се сећају сиротиње... Помени, Господе, благочестиве и благоверне цареве... Помени свако началство и власт... Помени, Господе, овде присутни народ, као и оне који су из оправданих разлога отсутили, помилуј и њих и нас по мноштву милости Своје... напуни ризлице њихове сваким добром, бракове њихове сачувај у миру и слози, децу одгаји, омладину васпитај, малодушије утепи, расејане сабери, заблуделс обрати..., мучене од песничких духова ослободи. Плови са онима који плове, путуј са онима што путују, удовице штити, сирочад запити, сужње ослободи, болеснике исцељуј. Помени, Боже, оце под судским ислеђењем и оне у тамницама, и у рудницима, и у свакој жалости, нужди и опасности, и све којима је потребно Твоје велико милосрђе – и оне који нас воле, и оне који нас мрзе, и оне који замолише нас недостојне да се молимо за њих. И сви народ твој, Господе, помени, и излиј на све богату милост твоју“. Та молитва узноси се пакон освећења Дарова, пред лицем Самога Христа. То усрдно помињање окончава се молењем за једнодушје и мир, мир

целога света: „Прекрати раздоре међу Црквама, угаси непријатељства међу народима; силом Светога Духа твога што скорије сатри јеретичко бунтовање; све па прими у Царство твоје, покажи нас синовима светлости и синовима дана; даруј нам мир твој и љубав твој... и дај нам да једним устима и једним срцем славимо и певамо пречасно и величанствено име Твоје...“ Тако се моли читав народ и моли се за читав народ.

То није само јединство молитве. У Евхаристији се певицањиво, али истипски открива пуноћа Цркве. Свака Литургија везана је за читаву Цркву и врши се у циспо име, а не само у име присутног народа – као што и свештенослужитељ има цупомоћ да тајподејствује силом апостолског прејсмства, па самим тим и у име апостола и у име читаве Цркве, па утолико – и у име самога Христа. Јер свака „...мала црква“ није само део, већ читава Црква у сајектом облику, неодвојив од њеног јединства и цујоће. Због тога у свакој Литургији тајинствено, али реално, саприсуствује и саучествује читава Црква. Литургијско свештенодејство је на неки начин обновљено Богојављењем. Ми у њему созерцавамо Богочовека Христа као Оснивача и Главу Цркве, а са Њим – и читаву Цркву. У свехаристијској молитви Црква постаје свесна себе и созерцава се као јединствено и целовито Тело Христово. Спољашњи обележје тог созерцаваног јединства јесу честице, које се током Прокомидије полажу на дискуску око св. Агнеца, припремљеног за освећење. „У тој божанској слици и вршењу свете Прокомидије,“ објашњава свети Симон Солунски, „ми па неки начин видимо самога Исуса и созерцавамо васцелу и јединствену Цркву Његову. У средишту свега ми видимо Њега, светлост истициту и живот вечни... јер је Он Сам овде присустан у виду хлеба у средини. Честица са десне стране представља Његову Мајку, а оне са леве – светитеље и аићеле; оне пак доле – побожни сабор свих који верују у Њега... Ово је велика тајна. Бог међу људима и Бог међу боговима, који су задобили обожње од вечног по природи Бога, који се ради нас овашлотио. Овде је будуће царство и откровење живота вечног.“

То није само слика или свештени символизам. Литургијско помињање има тајподејствују силу – због тога се оно и врши само за верујуће, за чланове Цркве (мада се Црква моли и за они који су „изван,“ који су одступили и који не траже Бога, али – не па светом Узношењу). „Јер,“ ипродужава Симеон Солунски, „честица прinesена за било кога, лежећи уз божанствени хлеб док се над њим врши освећење, менја се додиром са освећеним; и када се положи у птиј, она се сједињује са крвљу. Због тога и на пушу, за коју је принесена, силази благодат. Ту као да се врши духовно причешћивање, па ако је човек побожан, или ако је грешан, али се покајао, онда он невидљиво, душом, прихвати заједницу Духа...“ На тај начин кроз Евхаристијско помињање јача онтологашко урастање верних у Христа. То

није магијско деловање, то је – деловање спасоносне крстосе благодати, коју свако усваја и прима по мери своје чистоте и заслуга, јер причешћивање Свастим тајнама може бити и на осуду. Човек једино љубављу усваја љубав снисходећег Бога. Христос се не даје само онима који се телесно причешћују Телом и Крвију Његовом из руку свештесства; кроз Евхаристијско тајнодејство Он Себе даје и онима који су одсутни – „онако како то само Он зна.“ То и јесте духовно или „мисаопо“ причешћивање. Смисао причешћивања – то је сједињавање са Богочовском кроз Његово тело, и то не само сједињавање телесно, већ исто тако и душевно и духовно. И обратно, свако сједињавање са Христом је својеврсно причешћивање, па самим тим и додир Његовог прослављеног и пречистог Тела. „Сваки спокој душе и свака награда за врлину, и велика и мала,“ каже Кавасила, „није ништа друго, него овај хлеб и ова чашија, којима се у истој мери причешћују и живи и мртви – сваки на себи својствен начин.“ Тако се у Евхаристији укљања грађица смрти, граница смртног раздвајања – преминули се сједињују са живима у евхаристијском јединству, у јединству Христове тријезе. Евхаристијско помињање није само сећање већ – виђење, созерцање апостолске заједнице у Христу. Зато се и припоси молитва за све, јер су се „том свештеном жртвом сви заједно – и аићели и свети људи – и сједињили са Христом, и освештали у Њему, и кроз Њега се сједињују са нама,“ каже свети Симеон Солунски. Сваки пут, када вршимо свехаристијску службу, ми созерцавамо и доживљавамо то савршено јединство и молимо се у име свега призваног и спасеног човечанства. Молимо се као Црква – моли се сва Црква.

Евхаристија је својеврсно онтологашко откровење о Христу и о Цркви – о Христу у Цркви. „Тајс представљају и Цркву,“ каже Кавасила, „будући да је она тело Христово и удови међу собом“ (1. Кор. 12, 27). Затим додаје: „Тајне не указују на Цркву као симболи, већ онако као што срце указује на удове, као што корење дрвета указује на лозе, јер овде ишије само једнакост назива, или сличност облика, већ истовећност дела... Ако би цеко могао видети Цркву Христову на начин па који је она сједињена са Христом и учествује у плоти Његовој, не би је видео друкчије осим као тело Господње... Јер верни, кроз ову крв, већ живе животом у Христу, истински сједињени са том Главом и обучени у то Тело.“

Евхаристија је прес химна него молитва – отуда и сам њен назив – „благодарење, захвалиност.“ Најзад, то је – Голгота, и на престолу предлежи заклано Јагње, Тело које се ломи и Крв која се пролива. Али, и Голгота је тајна радости, а не страха, тајна љубави и славе... „Сада се прослави Син Човечији“ (Јн. 13, 31). И ако због педостојности наше дрхтимо пред Крстом, то онда дрхтимо од побожности, дрвени се пред неизрецивом пуноћом Божанске љубави. Јер је

„почетак, и средина, и крај крста Христовог – једна та иста љубав Божија,” говорио је митрополит Филарет. Јер, гле, кроз крст дође радост целом свесту... И у грсима нашим дрхтимо, али се радујемо и несмама славимо, певајући победничку песму, песму хвале и благодарности: „за сва знана и незнана, вицљива и исвидљива доброчинства која су нам учињена.“ Читавим литургијским тајнодејством, кроз свако молитвостовље, разлеже се победнички и благодарни тоци. То је узак Цара Славе... ми не созеравамо штићи се сећамо само Голготе, већ и „света оног што је за нас извршено – крста, троба, тродневног вакрења, вазнесења на небеса, седења са десне стране, као и другог, славлог доласка...“ Ми не созеравамо само распетот и пострадалог Христа, већ и Христа вакрслог и вазистог у надземаљску славу – Господара живота и Победника смрти. Евхаристија је знак победе, знак извршеног спасавања од трулежности, победе над смрћу. То је тајна измирења и љубави, а не жалости, тајна оправдјаја, а не осуде. Христос је пострадао, али је вакресао, и смрћу својом смрт уништио... Вакресао је после добровољног страдања и на прослављеном телу Господијем остале су „ране од клина“, које је Тома опијао; али, Христос је вакресао и узнео се у славу и Његова смрт је за нас постала вакрење. Зато се радујмо и благодаримо. „Благодаримо Ти и за службу ову, коју си изволео да примиш из руку наших...“ У тој страшиој служби ми се сједишујемо са Христом и примамо Његов жivot и Његову крсну победу.

Како се изразио Кавасила, „читаво то тајноводство као да је неко својеврсно тело историје...“, „једина слика једног царства Спаситељевог.“ Евхаристија је слика божанског Промисла. Због тога благодарно сећање обухвата пуноћу твари, сву пуноћу десла Божанске Премудрости и Љубави. Литургијско созерцање је прецпно космичког запоса јер се у Христу, у оваплоћењу Логоса и Вакрењу Богочовека, испунила и окончала превечна намера Божија о свету. Оваплоћењем Логоса извршено је освећење вештаства – па зато ми и приносимо почетке вештаства, од жига хлебног и од плода виноградског, за евхаристијско освећење. У Њему се обновила слика и подобије Божије у човеку и ми у праведницима и светима созерцајамо обећано и очекивано „обожење“ човека као да је већ извршено и због тога се радујемо и благодаримо. Црква у светима созерцаја своје испуњење, и види Царство Божије, које је дошло у сили, и раџује им се, као пајвећем Божијем дару за човека. То су – њели удови, који су добрим подвигом достигли Христов мир и узели се у радост Господа светог. „Сви смо ми једно тело, мада су неки њетови удови сјајнији од других.“ примећује Златоуст. Посебно и пре свих, Црква помиње Богомајку, „корец ове божанствене жртве“ – по природи човечанској. У Евхаристији, ми се причешћујемо Телом које је од Ње рођено, па самим тим, у извесном смислу – и Њеним телом: и кроз то, ми тајинствено постајемо Њени си-

нови, а она – Мајком Цркве, као Мајка Христа, Главе Цркве. „Реч је ова истишта,“ смисло сведочи преподобни Симсон Нови Богослов, „јер је тело Христово тело Богородице...“ Оваплоћењем Логоса сјелили се свет земни, човечански, са светом вишњим, ангелским; и у литургији се молимо и несмама славимо заједно са силама пебеским, „ми који херувиме тајанствено изображавамо“ – хор људски заједно са сабором ангелским... Пријосимо и понављамо неујутну серафимску песму, „јер је кроз Христа Црква анђела и људи постала јединствена,“ објашњава свети Симеон Солунски. Ангелске силе саслуђују земаљском тајнодејству, „желећи да проникну у тајне Цркве...“ Тако се у Евхаристији сијају и пресецају сви плаштови бића: космитки, људски, серафимски. У њој се свет открива као истински космос, један и сједињен, сабраан и саборни. Мисао се узноси ка почетку света и прати његову судбицу. „Ти си нас из небића привео у биће и кај смо пали опет си нас узлигао, не престајући све да чиниш док нас писи узнео на небо и даровао нам Твоје будуће царство,“ моли се Црква. У Христу се за свакога отвара пут „пunoћи Царства.“

У Евхаристији се сједињују почетак и крај, јеванђелска сећања и апокалиптичка пророчања – сва пунона Новог Завета. У Апокалипсису има много литургијског – таква је, на пример, Вечера Јагњетова. У литургијском чину већ блистају боје будућег века. То је почетак преобразаја света, почетак његовог вакрења за живот вечни; и обрнуто, могло би се рећи, Вакрење живота биће вакрењска Евхаристија, тријеза, купање живота. „Због тога је Господ настањивање светих у будућем животу и назвао тријезом,“ објашњава Кавасила, „да би показао да тамо не постоји ништа боље од те тријезе.“ „И Исус, најсавршенија жртва,“ каже Симсон Солунски, „биће тамо међу Светима својим, свима мир и сједињење. Онај који приноси и који се приноси, који све обједињује и са свима се сједињује.“ У Евхаристији прстходи испуњење или пунона Цркве, оно савршено јединство човечанства које чекамо и прижељујемо у животу будућег века – мада ће и тада оно бити умањено и ограничено зловољним оширањем твари... Евхаристија је наговештај и почетак вакрења – по обећању Спаситељевом: „Који једе Моје тело и пије Моју крв има живот вечни и Ја ћу га вакрснути у последњи дан“ (Јн. 6, 54). То је – нада и залог вакрења, „залог будућег живота и царства.“ У Евхаристији ми дотичемо преображені свет, узлазимо на небо, додирујемо будући живот. „Они који се причешћују том крвљу,“ говорио је Златоуст, „стоје заједно са анђелима, архангелима и вишњим силама, одевени у царску одежду Христову и поседи оружје духовно. Али, ја тиме још нисам указао на оно што је пајвеће: они су одевени у самога Цара...“ Све то одиграва се унутар смиријског света, у историји; истовремено, то је срвштак и укидање историје, победа над временом које дели и ишчезава. По тумачењу

преп. Максима, у литургији је све праобраз будућега века и означава „крај овога света.“ Са посебном снагом и смелошћу говорио је о томе Николај Кавасила: „Хлеб Живота, Евхаристија, и сам је жив, па су зато живи и они којима се даје... Хлеб живота сам покреће онога који се њиме храни, мења га и претвара у Самога Себе... Као се у нас излива Христос и сједињује Самога Себе са нама, Он нас мења и претвара у Себе, као малу кап воде, уливену у бескрајно море мира... Када нас Христос приводи трпези и даје да кушамо Његово Тело, Он у потпуности мења онога који је примио свету Тајну и преображава га у сопствено својство; и прах, који је примио царско обличје, више није прах, већ тело Царство, од чега се веће блаженство не може ни замислити... Боље побеђује слабије, божанско највладава људско, и, као што је апостол Павле говорио о воскресењу: „живот ће пројдрети смртно“ (2. Кор. 5, 4)... То је последња тајна. Не може се ини даље, не може се додати ништа више...“

Ми тиме далеко снажије осећамо границу и расцеп између преображеног и непреображеног, између светленог и светског – опиту противуречност између типине крањег тајништва и раздора света који нас окружује. У храму – лахори и тишина вечне љубави. А око храма – хучи светско море. Црква још увек остаје само острво у „узбуркашом мору житејском.“ То је блиставо, лучезарно острво и над њим сија и бљешти Божанско Сунце Љубави, Sol Salutis. Међутим, свет остаје без љубави и изван љубави, и као да неће и не прихвати истинску љубав – и у души хришћанском скрива се горки расцеп. У литургијском опиту постоји занос нугања, жеђ за типином, жеђ за усамљеним созерцањем. „Сваку сада житејску бригу оставимо...“ У тој повучености и јосте непроменљива истина. Пут ка евхаристијској чаши води кроз сурово самоиспитивање, кроз затварање насамо са својом савешћу пред лицем Божијим. Побожност тежи да заштити светињу од сујете овога света – „...јср пећу казати тајну испријатељима Твојим...“ Као и на гори Преображења, и у литургијском опиту има тако много Божанске светлости, да се више не јавља жеља за повратком или уласком у сујету света. У исто време, љубав не трип насиљност; занос уједињења и јединства, сабран на литургијском бдењу, не може а да се не излије кроз дела. Дела љубави продужују богослужење, јер су на свој сопствени начин и она богослужење, служење и похвала Богу – Љубави. Отуда се из Евхаристије отвара пут ка житејском подвигу, ка тражењу мира за свет – „пunoју Цркве своје сачувавј... мир свесту Твоме даруј,“ и са тајвим молњем „у миру“ ми излазимо из храма, као што смо дужни да са миром и улазимо у њега... Са жељом да читав свет постапе свет Божији, који блиста испуњењем свеблаге воље Свеблаженог Бога. Служење миру постаје задатак за причаснике Чаше мира. Нарушавање мира не може а да не узисмирује и не озлсћује хришћанско срце – а посебно ако је то нарушување мира због Христа, неслога

ујутар хришћанског света, поледа у евхаристијској трпези. У тој неслози и подели постоји једна жалосна тајна, тајна човечје издаје и противљења. То је страшна тајна стога што цепа петрулескни хитон Господњи, Тело Његово. Ту послогу побеђује једино љубав, љубав Христова, која у пама делује Духом мира. То је истина, јер ма колико ми сами радили па „сједињи се свих,“ показује се да је то мало. И пут у Цркву увек се дели па мноштво путева, и завршава се негде изван граница историјског хоризонта, у позалазном царству будућега века. Туђишовање ће се завршити онда када дође Цар и кад се открије слава.

До тог времена тужно ће звучати молитва Цркве за пunoју, као што и звучи још од најрачијих папа: „Као што је овај хлеб, искала расејан по горама, сакупљен и постао јединствен, тако и Ти сабери Цркву своју из свих крајева земље у Царству Твоме!“

Да дође Царство Твоје! Да буде воља Твоја и на земљи, као што је на небу!

11–24. III 1929.
Недеља Православља

Са руског превела:
Антонина Пантелеј

Пејзаж (Пећ) – храм Св. Тројице

ОГЛЕДИ ИЗ КАНОНСКОГ ЦРКВЕНОГ ПРАВА

О САМОУБИСТВУ

О самоубиству као да постоји ћутањс. О самоубиству се не говори, не пише. И кад се оно догоди, затекне нас несигремне. Некако, као да бисмо били ради да ствар забашуримо. С друге стране, и људи, који су у самоубилачком искушењу, и који на свој начин дају о томе упозоравајуће сигнале, не налазе у околини одређену помоћ, већ се сусрећу са неразумевањем, или неспособношћу околине. На тај начин, они се још више приближавају своме тужном чипу, самоубиству.

Покушајемо да разабирајем само неких аспеката самоубиства помогнемо да се у ова наопака времена смањи број оних који подижу руку на себе. Покушајемо и да укажемо па то како се ваља понапати у ситуацији кад неко већ учши самоубилачку радњу. Покушајемо то учесници Цркве, с надом да ће и други учинити исти, или успешнији покушај.

Може се учинити и да Црква такође ћути о самоубиству. Јер, у Светом Писму се помињу само два човека која су извршила самоубиство: Ахитофел, издајник цара Давиша, и Јуда, издајник Христов. Могло би се рећи мало, обзиром на то да је самоубица сигурно било више. Али, шта је заједничко овој двојици самоубици који су помешани? Обојица су били издајници. Чини се да Писмо, помињући само та два самоубиства, жели да истакне да је суштина самоубиства у издаји. Сама реч издаја је цовољно омражена у нашем народу. Али кога издају самоубици? Цара Давида, из чијег племена се родио Христос, и самог Христа, који је живот и истина. Свето Писмо нам открива да је самоубиство издаја живота и истине.

Свештени канони разматрају самоубиство такође само у два канона: у 22. канону Ап. и у 14. канону Тимотеја Александријског. Чини се да то колико канони спомињу самоубиство, јесте, па неки начин изнуђено. Апостолски канон самоубиство спомиње не у наредби ишто у опасци на наредбу, која се бави другим чином. Канон Тимотеја Александријског јесте његов одговор о самоубиствима и сублимира дотадашње неписано прсданье Цркве о самоубицама. Ови Трулскога Сабора 2. каноном одговор Тимотеја Александријског признају као обавезан за целу Цркву.

Следићемо учење Светог Писма о самоубиству одвојено од учења канона. И то да бисмо, разматрајући ово питање са оба аспекта, дали можда јаснију слику како самоубиства тако и живота који се одбације.

САМОУБИСТВО ПО СВЕТОМ ПИСМУ

Бог је створио човека од праха земаљског. И удахнуо му је живот. И то на тако чудан начин да је човек постао по лицу Божијем предодређен да буде причасник Божијих дарова, тј. Бог по благохтењу Божијем. Живот који је човеку дао Бог јесте живот слободе. По Адамовом паду, његов живот је десградирао смрћу, а слобода таквог живота деградирана у слободу као могућност бирања, која је пужпа.⁴ Човек је почаствован слободом. Али пре стварања, Бог није упитао човека, нити га пита данац при зачећу семепом, да ли жели да буде створен. У том смислу може се закључити да човек постаје слободан, тек по своме зачећу, пасташку.

Накнадно слободан човек би могао да буде незадовољан тиме што је створен, и да без крвице, самоубиством, поништи чин Божијег стварања.

Међутим, стварајући човека, живог и слободног, Бог није створио егоцентричног непријатеља Божије творсвинас и Божијег стварања. По лицу Божијем, човек је створен за заједништво у љубави. Стварајући и оживљавајући га, Бог је човеку дао све љубави, а најпре љубав према самом животу. Ова љубав је најдубље написана у срцу човека. И паука ју је открила, и дала јој научни назив – „пагон за самоодржавањем“! Говорећи о опима који држе закон без знања о њему, апостол Павле каже:

„Они доказују да је у срцима њиховим написано оно што је по закону, пошто сведочи савјест њихова...“ (Римљ. 2. 15).

Закон Божији јесте у суштини формално изражена љубав. И он, као такав пије само на камену записан, већ је пре свега записан у срцима, у мислима, у савести. Јер, тек тако дат Закон, или боље рећи Љубав, и може бити наш Бог и ми његов народ.

Шеста заповест (Декалог) – „Не убиј“ није ништа друго до закон љубави према животу. Та заповест је утврђена у срце, у сами живот. Јер, и они који чак и дапас не знају за ту заповест, воле живот и не убијају човека. Не убиј, ни ближњега, али ни себе. Ако ти ближњи може наисти исправду, како је ти сам себи, будући слободан, можеш панети? Зато, пре свега, не убиј себс. Па, и савест наша јасно сведочи да је самоубиство језиво. Откад ово сведочаштво ако

⁴ У тој нужности бирања огледа се деградација слободе, јер где је пунота слободе, ту нема нужности. (прим. аут.)

нам љубав према животу није утврђена у срце? А ако је утврђена Ботом, дужни смо Богу за њу.

Тиме незадовољство човека својом стварношћу није саставни део слободе, чак ни могућности избора. Јер слобода је слобода у Божијој љубави. Јер:

„Ниједан од нас не живи себи, и ниједан ис умире себи...“ (Римљ. 14. 7)

Живот, као и умирање, јесу у љубави Божијој.

„...ако живимо, Господу живимо, ако умиремо Господу умиремо...“ (Римљ. 14. 7).

Навикли смо да господаримо. И туђим, и својим. Међутим, пи сам живот наш, ни само умирање наше, пије наше. Ни сами нисмо своји.

„...било, дакле, да живимо, било да умиремо, Господњи смо...“ (Римљ. 14. 7).

Божији смо! Нисмамо се куд сакрити. Сакрити од љубави Божије. Самоубиство није сакривање. Јер смрт није прелаз у непостојање. Иначе, кад би смрт била иоништај стварања, прелаз у небиће, смрт би била јача од Бога, и ми, умрли, већ не бисмо могли бити Господњи.

Незадовољство човека својом стварношћу је ћаволско дело. Дело, које баш у истини одузима човеку слободу после смрти. Самоубица је заробљеник своје егзистенције, своје створености, али липаје свих љубави и свих, па иrudиментарних слобода. Садашњи, тежак живот (где су тегобе промишљу Божијом дане нам за наше усавршавање) самоубица мења ћавољим наговором за живот у вечним и бесмисленим мукама. Чак и тад самоубица ће бити Господњи! Али без љубавног чула, и без слободе да одговори.

Зашто је човек, ако није свој, уопште створен? Зашто се рађа?

Рекли бисмо – управо ради свог ослобођења! Ради задобојања Царства Небеског, у коме неће бити принуђен да трпи нужно бирање, као нужну слободу, или, боље рећи, слободу нужде. Да би дошао до те слободе (која је у заједници са Богом) човек мора да се определи за то, а потом да се усавршава из славе у славу, до мере раста пуноће Христове (в. Ефес, 4. 13.). Обожење је круна човека, круша љубави Божије воље.

„Послаће Син Човјечији анђеле своје, и сабраће из царства његова све саблазни и оне који чине безакоње. И бациће их у пећ огњену; ошђе ће бити плач и шкргут зуба. Тада ће се праведници засјати као сунце у Царству Оца свога...“ (Матеј 13. 41.–43).

Свето Писмо сведочи да по смрти људи Бог ис напушта свога човека. Оне људе, који су умрли у безакоњима, без покажања, задесиће мучење. Не каже се какво, али се опо уноређује са пећи огњеном и плачем и шкргутом зуба. Верујемо да су те муке неизмерно веће од муке овог неудобног живота. Осим тога, те муке нико неће

избећи, јер се каже да ће се сабрати свс саблазни и они који чине безакоје. Дакле и самоубица, који жели да у смрти пађе уточиште пред неком привременом и лакшом муком, биће изложен вечним и тежим мукама. Да су ове мuke вечно сведочи сам Христос:

„И овај не отићи у муку вјечну, а праведници у живот вјечни.“ (Матеј 25, 46.)

Вечност је наше заједничко назначање (јер је вечан и сам Творац наш Бог, који је, и који ће бити „све у свему“ (I Кор. 15, 28), и ресло би се – судбина. Али, мuke у вечности нису смишљење, за сјај, као сјај сунца у Царству Оца нашег Небеског. Они, који допадну мuka вечнох, самом судбином својом сведоче да су у овоземном животу промашили живот вечно. Вечни живот се промашује безакојем (нельубављу), јер у њему безакоја нема, штит саблазни. Вечни живот се задобија праведношћу, тј. победом над саблазнима.

Како се побеђују саблазни? Живљењем по Светом Духу, а не по најом телу!

„Да се правда закона (сила љубави) испуни у нама који не живимо по тијелу него по Духу.“ (Римљ. 8, 4.)

Живљењем по правди закона сила љубави Светога Духа се претвара у силу мира, силу победнице над саблазнима. У том случају:

„Овај Дух свједочи нашем духу да смо дјеца Божија.“ (Римљ. 8, 16)

Ово сведочење је оно чему стремимо у овогодишњем животу. Стремимо свим силама ума, срца, душе... Па опет, због патне слабости дешавају се падови, греши. Сваки грех, појединачно, јесте промашај вечној живота и смртоносан је. И кад ће би било покајања као очиститељне сиље, сви бисмо помрли за суд вечнох muk. И то упркос свестим тајнама које примамо, јер ко се подостојно причешћује суд себи једе и није, каже се у молитвама пред Свето причешће, позивајући се на речи апостола Павла:

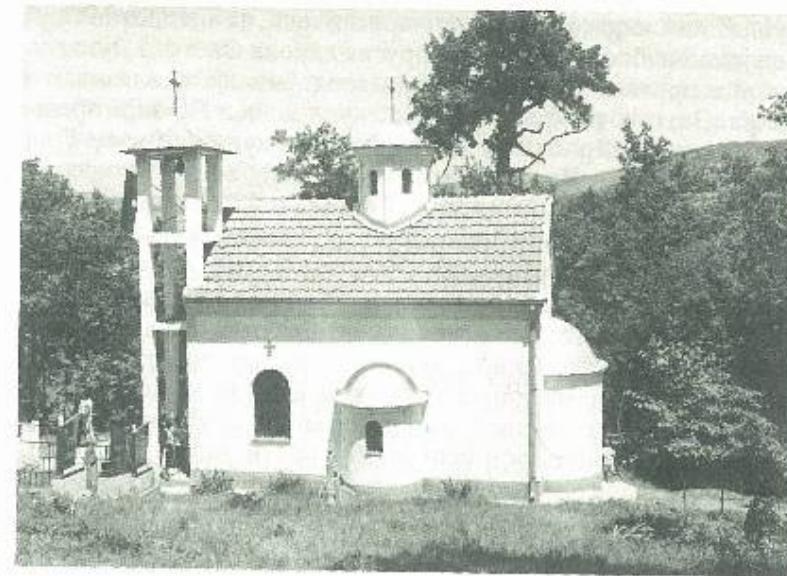
„Јер који подостојно једе и пије, суд себи једе и пије, не разликујући тијела Господњега.“ (I Кор 11, 29.)

Заповест – „Не убиј“ јесте слементарна заповест кад је реч о односу човека према човеку. За што? Убиством се убијешом ускраћује време за усавршавање у Светом Духу. Убијени је можда пропустио да учипи још неко добро дело, или да се покаже за неки грех. Његова судбина у вечности најчешће нам није позната, али и Црква се молима молитвама својим моли за њега и олакшава му последње кушање (митарства) и Суд. Убица је велики грешник. Али покајање има силу да га очисти и од убиства. Он се може (мора) надати да ће светом тајном покајања и исповести успети да очисти скврну убиства, и тако се удостоји Причешћа. Након смрти, Црква ће се молитвама заузети за спас убитине душе. Бог је милостив, и Он воли све,

и жељи спас свију. Зато је Цркви дао покајање и исповест као оружје којим она приводи у познање истине и тако тешке грешнике као што су убици. Сила света покајања и исповести је та којом се у пуноту црквене заједнице (Причешће) враћа и убица, и близ сумње, она је јача од силе греха, која одваја од прквсне заједнице и вуче у подручје вечнох muk. Ево шта о томе кажу Свети Оци.

„Опај ко у покајању исповеда своје грехе, добија оштроштја истих, благодаћу Исуса Христа кроз свештеника.“ (Протиљ Новацијана – спис Светог Атанасија Великог).

„Ако ми откривамо грех на исповести, чинимо га да је као сува трска, достојна да испари у очистилишној ватри (Причешћу, прим. аут).“ (Свети Василије Велики – Тумачење Исајијиног пророштва).

Косовска Врача (храм посвећен св. Петки)

„Пошто нема другог (поновног) крштења, потребне су наше суже, покајање и исповест, па нас саветује да се очистимо „исповешћу и покајањем“, јер је исповедање греха спасење од греха.“ (7. беседа о покајању – св. Јована Златоустог)

„Потребно је претпоставити да смо потпуно очищени када добијамо усмено разрешење.“ (Тертулијан, О покајању).

Други вид огрешења о заповести – „Не убиј“ јесте самоубиство. Док код убиства постоје две личности, убица и убијени, код самоубиства постоји једна личност – самоубица. У њему је спојено све. И одлука да се убије, и убиство, и објекат убиства, и коначност тог

чина у смислу да више нема могућности за добра дела или покајање и исповест. Убиство самог себе је грех, који, будући коначан, има силу да несрћеника одвуче у подручје вечних мука. Немајући покајања, немајући противисту сили греха, можемо тврдити да се пред очима Цркве дешава жалостан призор. Човек који је у овом животу, као убоги Лазар (Лука 17. 25), примио муке, уместо да у већности прими утску вечног живота, бива одвучен у муке паклене. И Црква је ту немоћна.

Црква све што може и што чини, може и чини благовољењем Оца, кроз Сина, Светим Духом. А самоубица је одгурнувши живот, пар Светог Духа, одрекао Светог Духа, рескао му – „Не“. Свети Дух пред тим „ис“ стоји, јер поштује слободу коју је човеку дао баш Он. И у томе се огледа Његова љубав. „Не“ Светоме Духу је и самоискључење из Цркве. „Не“ Светоме Духу, изречено коначно – самоубиством, није само одбацивање живота, или животне судбине, оно је уједно одбацивање и свих других дарова Светога Духа, које је самоубица примио за живота ради савлађивања саблазни и ради обожења. Зато је то трагично „Не“ хула на све Божији промисао, стварање, подвиг Христа на Крсту... ресају – хула на Свету Тројицу, посебно па Светога Духа, Даваоца Живота. „Сваки грех и хула оправстиће се људима; а хула па Духа Светога неће се оправстити људима“ (Матеј 12. 31.)! Самоубица одбацује живот, убица га не одбацује, не негира, он га уништава само телесно. Зато је самоубиство грех па смрт (муке вечно), јер оно убија и тело и душу, потпуним негирањем живота. Стога: „Ако неко види брата својега где гријеши гријехом не на смрт, нека се моли, и даће му живот, онима који гријеше не па смрт. Има гријех на смрт, за њега не кажем да се моли“ (І Јован 5. 16). Зато Црква може да се моли за убицу, и да му не-говим трудом, покајањем и исповедију, врати живот у Христу, али не може да се моли за самоубицу јер он греши на смрт. „Има гријех па смрт!“ Апостол као да помиње да има само један такав грех, али не каже који. Самоубиство је грех на смрт.

САМОУБИСТВО ПО СВЕШТЕНИМ КАНОНИМА

Суштину самоубиства открива 22. канон Ап:

„Који је сам себе обезудио, нека не буде клирик; јер је самоубица и непријатељ Божијега створа.“

Исто о овоме каже и наредни, 23. канон Ап. Како он ионавља и утврђује одредбу 22. канона Ап, о њему нећемо расправљати, али ћемо га, истине ради, само навести.

„Ако је један, пошто је већ ушао у клир, себе обезудио, иска се свргне; јер је убица себе самога.“ (23. канон Ап)

Самоубица је непријатељ Божије Творске. Самим тим, он је и непријатељ Божији. Истина, који је сам себе обезудио није почињио самоубиство у класичном смислу. Али, будући да је уништио орган, Богом створен, који служи рађању (обезуђивање се и врши ради избегавања те функције), што ће рећи стварању потомства, наслеђа човековога, такав је у суштини самоубица. Он се не лишава потомства вољом, ради световрлинских напора и Царства Небеског, чега се држио да ћа своме телу исправи, по сопственој замисли, Божије остварење. А ко је човек да просуђује и прекраја Божије створење?

„А ко си ти, о човјече, да се преириш са Богом? Зар рукотворина говори мајстору своме: зашто си ме тако начинио?“ (Римљ. 9. 20)

Управо тиме, што се препире са Богом, самоубица и јесте непријатељ Божији. Јер, самоубиствоције рваче човека са Богом, које бива попскад у памери да се Бог приволи на то да човеку да већу благодат, и које рваче управо сведочи о лубини и искрсности љубашног односа смиреног човека и Бога. Самоубиство је препирање, ролтање човека па живот, против Бога Творца. Зато је самоубица непријатељ Божијега створа, Божијега створења, стварања из слободног љубави.

Бог није створио човека и свет да робују стихијама. „Јер не примисте духа ропства, опет да се бојите; него примисте Духа усновљења, којим вичемо: Ава, оче!“ (Римљ. 8. 15). Он га није заборавио.

Без питања је Бог створио човека. И по Адамовом паду није га заборавио. „Бог поново створи човека у његовој бесмртности, поклонивши му тако дар“ (У седишта VII Вас. Сabora). Бог, дакле, усавршава прво створење – Адама. Јер, ово друго створење не бива без питања или без учешћа слободно изражене воље човека. Сваки који се хрсти слободно се хрсти. Човек има налог да постане Бог. У извршењу тог налога човек пије сам. Свети Дух, који му је пао први живот, који га је препородио другим животом (крштењем), Он га благодаћу прати и при борби против саблазни и мука. Али Он не замењује човекову вољу, нити тршиће, јер би тиме заменио и подвиг човекове слободе. Бог стражари пај сваким човеком па га не би спашле муке које превазилазе његове снаге (І Кор. 10. 13.). Он промиšља и о најситијој ствари (Матеј 6. 26) и све управља на корист остварења човековог задатка, тј. обожења. „Јер Бог тако завоље свијет да је Сина својега јединородног дао, да сваки који вјерује у Њега не погине, него да има живот вјечни“ (І јован 3. 16). Отуда и Црква, и свете тајце, и свете врлине. Зато, „страцања садашњега времена нису нипшта према слави која ће нам се открити“ (Римљ. 8. 18)! И када бисмо могли, премда неки и могу (свјетитељи), да видимо ту славу ка којој трчимо, нико се не би убио, јер би сма-

трао свој живот садашњи за највећи дар, јер ће се обући у славу, и нико не би питao: – Зашто сам створен. А опет неки чине самоубиство. Зашто? Зашто постају испријатељи Божије творевине?

Свети Тимотеј Александријски у свом 14. канону даје одговор на ово питање. Он све самоубице дели на оне који су „ван себе“ и оне који су при себи. Ове друге дели на оне који су починили самоубиство „због какве увриједе панесене му од људи“ и оне који су то учинили из „малодушности“.

„Питање: Ако један није при себи, и подигне руку па себе, или се баца стрмоглавицем, може ли за таквога бити принос, или не?“

Одговор: У погледу таквога треба да клирик разабере да ли је збила био ван себе кад је то учинио. Јер, више пута они који су своји томе коме се то догодило, желећи да дођу до приноса и молитве за њега, лажу, и казују да је ван себе био. Међу тијесм, можда је то учинио због какве увриједе панесене му од људи, или иначе због малодушности, и тада не мора (не сме) за таковога бити принос; јер је самоубојица. Треба зато на сваки начин да клирик најмарљивије ово испита, да не потпадне осуди.“ (14. канон Тимотеја Александријскога).

Шта значи бити ван себе, или не бити при себи? То значи бити у стању при коме се не управља својом вољом, него је она потчињена вољи демонској, па се десло које се учини у том стању не може сматрати изразом воље дотичнога човека, нити његовим слободним опредељењем. Па, иако се, споља гледају, човек јесте бацио стрмоглавицем, Светитељ га не третира нити назива самоубицом. Светитељ налаже истрагу, резултат које би требало да буде спознаја да ли је чин извршен ван себе, у стању неслободне воље. И тек ако се закључи да је човек дигао руку на себе због увреде, или малодушности (дакле да је био при себи, при својој слободној вољи), Светитељ га назива и третира као самоубицу. Он тек за тога каже ....јер је самоубица“. То је оправдано, јер само слободно изражено „Не“ Светом Духу јесте хула па Њега, и само слободно уништавање свога живота јесте одбацување живота, а тиме и самоубиство. И отуда и опело и парастос и помиљање тј. литургијска заједница („принос и молитва“) само за онога који се стрмоглавио у стању „ван себе“, а не и за свесног самоубицу.

Ако је човек душевно болестан, и из тог разлога смештен у психијатријску болницу, па подигне руку па себе, то још не искључује потребу истраге какву падаје канон. Јер у канону (у питању) стоји: „Ако један није при себи, и подигне руку па себе...“! Ове речи казују да дотични мора бити у стању „ван себе“ у моменту подизања руке па себе, а не само душевно оболео. Није реткост да душевни болесници у тренутку луцидности, сагледавши своје јадно стање и окружење, подлегну малодушности и изврше самоубиство. Којим начином клирик може да утврди у коме се стању човек убио,

то је конкретно питање. Капон каже само да клирик треба па сваки начин и најмарљивије ово да испита, да не би потпао осуди.

Дакле, све праве самоубице, оне који су били при себи у трену извршења тога жалосног чина, Свети Тимотеј Александријски дели на оне којима су људи учинили какву увреду тј. исправду, и на оне који су подлегли малодушности. Ова подела је до сада најбоља. Од људи пада увреда тј. исправда јесте оно што данашњи психијатри зову спољним чиниоцем, а малоцушност унутрапним чиниоцем. Чини пам се да ова два чиниоца јесу у спрези, само што у сваком конкретном случају један има одлучнији значај. Кад увређени не би био гордошћу подложао малодушности, увреду би поднео лактис. Исто, кад малодушни не би имао повод споља, можда не тако директан, можда тек у виду беспрекорности живљења у свом окружењу (што је својеврсна уирела од стране заједнице тј. људи), не би подлегао искушењу самоубиства.

У оба случаја несрћаник је изгубио веру у вечни живот. Та вера није имала корена у њему. Зато је самоубиство пораз за свештеника и епископа, и њихову проповед.

Већ смо рекли да самоубица самоубилачким чином сам себе искључује из Цркве. И та чињепица је пашла израз и у канону.

Капон захтева испитивање да ли је самоубиство које се види споља уистину одрицање живота, тј. самоискључење из Цркве. Ово испитивање је толико нужно да канон прети осудом онога који пренебрегне овој обавези. Зашто?

Самоубиство, које је самоискључење из Цркве, не тражи суђење од стране црквених власти, већ само испитивање (истрагу) да ли се оно уистину догодило, тј. да ли је човек при себи дигао руку на себе. Резултат испитивања, а не пресуда, показује да ли човек остаје у заједници молитава које је Црква установила за душе својих у Богу представљених синова, односно у црквијој, Христовој заједници. Канон (у одговору) одређује:

„.... Међу тијесм можда је то учинио због какве увриједе панесене му од људи, или иначе због малодушности, и тада не мора (не сме) за таковога бити принос; јер је самоубица...“

Речју „тада“ канон означава, прво, сазнање да се ради о правом самоубици, и друго, да већ то само сазнање, или, тачније, сам чин самоубиства заповеда да „не мора“ (не сме) за таковога бити принос“, што се види и по образложену, а наиме, „јер је самоубица“. Та чињепица „тада“ сама собом искључује дотичнога из црквене заједнице.

То је разлог да смо самоубиство и назвали грехом на смрт. Оно је слободно, добровољно, непокајано и без црквених молитава одлажење у вечну смрт, у вечне муки. За разлику од самоубиства као греха па смрт, канони (32. канон светога Василија Великога) познају и смртни грехе, али они нису (убиство шир) такви да, једном

и „испитање“ да ли се ради о правом самоубици, „и тада не мора за таковога бити принос; јер је самоубица“. Као да канон допушта и шижим клирицима од епископа да одлучују о томе да ли ће за неког човска приноса бити, или неће. О чему се заправо ради?

Самоубиство „при себи“ је самоискључење из Цркве. Али ова чињеница не смеше да заведе на мисао како клирик (превзетер, ипр) има власт да, по своме „разбирању“, одмах забраши принос за самоубицу јер се овај сам искључио из Цркве. Јер, у чије име, и тајом влашћу клирик (макар и ех сапонет) врши односно испитање? И, ко је тај ко клирику оправдава његово уверење о „разбору“ који је учинио, ко то уверење оцерковљује? Одговор је – епископ!

Прави самоубица се својим чишом самоискључује из Цркве, али и Црква мора да се огласи и да констатује ту чињеницу. Ово је последица права на везивање и дрешење. Црква се увек оглашава кроз оног ко је носилац епископске власти, дакле, преко епископа лично; или саборно, преко Епископског Сабора.

Клирик мора о резултату своје истраге да извести свог епископа, који ће да донесе свој суд, од кога не, онест, зависити хоће ли за тога човека бити принос. Тада јесте оглешење Цркве о том самоубиству. Он поси печат одговорности и власти епископа за душне повереног му народа (в. 39. канон Ап). Тада са тим судом клирик може да поступи, и да, евентуално, забрани принос и молитве и сахрану на прквеном гробљу...

Шта ново канон исказује речју да клирик врши „разбирање“?

Видимо извесну сличност у ситуацији правог самоубиства са ситуацијом умилостивљења над онима који се кају, и одлучени су од причешћа којима време одлучења није истекло, а прети им смрт.

„Опима који се кају, према разлици гријехова, нека се епископским судом одређује вријеме кајања; а превзетер без зашта епископа нека на прима онога који се каје, осим случаја да је пријека потреба, а епископ је одсутан...“ (43. канон Карт. Сабора)

Сличност је у томе што је умилостивљење над одлученима искључиво у власти епископа (в. 6. канон Карт. Сабора). Но, смрт може да запрети одлученоме баш у дану када је епископ одсутан, те га је немогуће известити о потреби да се одлучени покажи Причешти и тражити његов благослов за то (в. 7. канон Карт. Сабора). Да одлучени пе би умро без спасоносног Причешћа, установљено је да и превзетер може, ценећи ситуацију, да уђе у суд свога епископа, и да умирућем, по односном испитању у смислу 13. канона I Вас. Сабора, подели Причешће.

И код самоубиства је слично. Човек је мртав. Да ли ће бити опсла за њега, да ли ће бити молитава на литургији за њега, где ће се тело његово укопати? Сва та питања не могу чекати повратак одсутног епископа и његов суд. Тело се распада, а душа, одвојена од тела, налази на митарству, против којих су молитве Цркве снажно

оружје. Само за такав, лакле, случај канон донутиша презвитеру да, по своме пајмарљвијом исинту, одлучи о приносу за односног човека. Тиме неће увредити одсутиш епископа. Али, ако би и поред присутног епископа самовласно одлучио о приносу, макар ствар била пешчара, повредио би канонску установу, и увредио би свога епископа. То је смисао исказа да „клирик“ врши „испитање“!

ПОКУШАЈ САМОУБИСТВА

Свети Тимотеј Александријски одређује како се има поступати са оним човеком који је своју самоубилачку радњу довео до њему жељног краја – смрти. Стога и све одредбе његовог 14. канона имају важност само за случај самоубиства са смртним исходом. То се види и из текста канона.

Упитни део канона се односи на човека који је подигао руку па себе, или се бацио стрмоглавце. Уколико и може да остави у педоумици да ли је тај што је подигао руку па себе или се бацио стрмоглавце, лакле, извршио наум опасан по свој живот, и погинуо, то се из одговорног дела јасно види да се подразумева да је тај погинуо:

.... Јер више пута они, који су своји томе, коме се то догодило, желећи да дођу до приноса и молитве за њега, лажу, и казују да је ваш себе био...

„Коме се то догодило“! Шта се догодило: – покушај или погибија? Када не би тај погинуо, тј. када би преживео, тада се уопште не би појављивала родбина, „они, који су своји томе“, већ би се појавио он лично са покажањем да тражи милост и Причешће. Када би пресживео, не би се тражило за њега принос и молитве, него би он тражио милост и Причешће. Када би преживео, не би се лагало и кроз лаж тражило оно што је Црква обичајем држала: да је прави самоубица онај који је био при себи, већ би то тај живи човек све дочио. Дакле, за самоубице, као опе који су се сами искључили из Цркве, она сматра само оне који су лишили себе живота и тиме затворили сва врата покажања за собом.

Човек, који је извршио радњу адекватну намери да себи одузме живот, а који је после свега остао у животу, Црква не искључује сасвим из своје заједнице, нити његов чин сматра за самоискључење из црквене заједнице, него му за дуго (12 година) браци Свето Причешће, али му све то време оставља за покажање и плодове покажања, што је такође пребиваш у Цркви у свестотајнишкој припреми за Причешће (покажање и исповест јесу света тајна цркве, дубоко литургична).

Зашто Црква не прихвата самоубилачки подухват као самоискључење из Цркве када човек преживи? Зар он није учинио исто што и онај који је погинуо? Зар то пије она иста неопростила хула

на Светога Духа, неопростива „ни у овом сијеку ни у будућем“ (Матеј 12, 32)? Како Црква таквоме пружа могућност оправштања кроз покајање, Причешћивање и остале дарове?

„Блажи је човјек коме Господ не урачуна гријех“ (Римљ. 4, 8).

Господ Свети Дух поинак је урачуна хулу човеку. Црква то препознаје по томе што је самоубилачки наум и подухват остао бесплодан, тј. неусещаш. Често Бог не допушта човеку да упадне у грех, у различите грехе. То је изузетан дар.

„Који зажелевши жену, накапи с њоме да скупа спава, пак му се намјера не оствари, очију је, да га је благодат сачувала“ (4. канон Никејског Сабора).

Ако човек преживи самоубилачки подухват, очито је да га је благодат сачувала. Ако је то тако, а јесте, зар може Црква забранити покајање ономе кога је Бог сачувао за покајање. Причешће и спасење. Зашто Бог никога сачува, а некога не?

Немогуће нам је дати одговор а да не упаднемо у замку спекулација. Одговор се увек налази у домену личног односа Бога и свакога човека.

„Помиловању кога помилујем, и сажалићу се на кога се сажалим.“ (Римљ. 9, 15) Нека нас ове речи упунте на страх Божији!

Желько Которанић

ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ СТАЊА „ДВА ЕПИСКОПА У ЈЕДНОМ ГРАДУ“ У ДИЈАСПОРИ

Постојење стање у Дијаспори, које карактерише равноправно епископство два, или више, епискоша истовремено у једном граду (једној епископији), јесте последица равноправног вршења прквеније јурисдикције од стране више аутокефалних Цркава истовремено нају јединственом територијом. Епископи су међу собом (а тиме и њихове Парохије) раздвојени својим припадништвом разним аутокефалним Црквама, тј. сабирањем у разне Епископске Саборе, разних домицилних, националних Цркава. Заиста, никада нема случаја да два епискоша исте аутокефалне Цркве сајископшују у истој епископији. Ово служи као олакшање, уколико се на Цркву гледа претежно јуридички, као однос хијерархије, тј. власти. Али, Црква је увек и на свим нивоима (од Парохије до Васељене) једна. Она је чиљеницом људског земалјског живљења „шодељена“ па тзв. помесне Цркве. Али је и тада својом саборношћу остала јединствена. Стога, 8. канон I Вас. Сабора паређује: „...да нема у једном граду два епископа...“, а 12. канон IV Вас. Сабора забрањује постојање „...два митрополита у једној истој епархији (митрополији)“. Па и 34. канон Ап. одређује да „...сваки (епископ) нека предузимаје само општо што се тиче његове епархије (подразумева се Парохија) и подручних места...“, дакле, да је Парохија, и подручна места, – суштином његова, епископова, једног епискоша. Исти канон упућује да „епископи сваког појединог народа треба да позију првог између њих... и ништа важнијега да не предузимају без његове привилегије; ... али и тај први пека не чини ништа без привилегије свију.“ У томе се огледа јединство и саборност Цркве Христове.

С обзиром на то да је само на тај начин Црква и једна, и помесна, и опет саборна, те стога оштеће једна, већа добро промислити да ли још пешто осим помесности може да буде граница у Цркви, да одваја Парохију од Парохије, митрополију од митрополије.

Ако се нација прихвати као граница, што је неприхватљиво (в. Кол. З. 11), тада се долази у опасност да се у јединство и саборност Цркве

кве унесе нешто што ће подрбити то јединство и саборност. Појам гра- нице у еклесиологији је врло осетљиво питање. Ако се у једно Тело Христово, у Цркву, унесе уз постојећу, помесну границу, јоп и цацион, доћи ће до стварања два Тела Христова на једном месту (не разлико- ваше Тела Господњега), тј. до појаве два епископа у једном граду. А доћи ће и до „легалног раскола“, тј. до два центра сабирања у једин- ственному.

Стога, иако у Дијаспори, правно гледано, све протиче без кон- фликата, постојеће стање се мора превазићи. Али како?

Пошто је саепископијство два или више епископа у једном граду, тј. епископији, узроковано преплитањем више јурисдикција нацио- налних, аутокефалних Цркава на јединственој територији, то је разум- ливо да прво мора бити превазиђено ово преплитање. Будући да су црквене јурисдикције равноправне, следећи б. капоцу I Вас. Сабора и 2. капоцу II Вас. Сабора ниједна од аутокефалних Цркава не може унилатерално да предузме радњу која би се тицала јурисдикције друге аутокефалне Цркве, а тиме, дакле, не може сама да утиче на вршење више црквених јурисдикција на истој територији. У власти Васељен- ског Сабора је да сједини разне црквене јурисдикције у јединствену, у нову аутокефалну Цркву (в. нпр. 28. канон IV Вас. Сабора). Једино је путем власти Васељенског Сабора могуће капонички, беспрекорно превазићи постојање више црквених јурисдикција на истој територији. Једино Васељенски Сабор може да одреди нову црквену област, и да установи јединствену јурисдикцију Епископског Сабора, који чине епископи Парохија те области, дакле, да епископи, који су припадали разним Саборима, и били раздвојени припадношћу разним национал-nim Црквама, буду сабрани у једно, у нову аутокефалну Цркву.

Но, само по себи, и то је тек први корак, који не разрешава постојање два или више епископа у једном граду, али омогућава разрешење. Да ли је и то у власти Васељенског Сабора?

Васељенски Сабор јесте пројава јединствене Цркве, и највиши је израз њене саборности. Стога су одлуке овога Сабора глас целе Цркве. Упркос томе, или, боље рећи, управо због тога, оп у раду има ограничења. Васељенски Сабор се никада шије бавио питањима од значаја за само једну аутокефалну Цркву, нити оним питањима, која су строго унутрашња ствар једне аутокефалне Цркве (постављање епископа нпр.).

Разрешење стања познатог „Два епископа у једном граду“, уко- лико се епископи третирају као нупоправни, мора бити у деоби тер- риторије грача (епископије), при чему од једне настају две епископије. Проблем се, дакле, своди на територијалну организацију Парохија једне аутокефалне Цркве. А то је строго унутрашња ствар те Цркве и њених Парохија.

Дакле, Васељенски Сабор се не може бавити исцртавањем граница између Парохија, али, будући да Црква нема искуства са

надилажењем проблема „два епископа у једном граду“, Васељенски Сабор мора дати што јасније критеријуме, правила, по којима ће се поступати!

Наравно, не може се ногајати, нити прејудицирати одлуке Васељенског Сабора, али, није згорега изнешти мишљење о основним ка- рактеристикама превазилажења стања два епископа у једном граду.

* * *

Оно што се намеси већ при првом промишљењу јесте могућност да се влашћу Васељенског Сабора оформи нова црквена област, и у њој јединствена црквена јурисдикција, чиме би се избрисале национал-јуридичке границе између епископа, који ће и даље делити исту територију. Нужно ће бити да се, уместо избрисаних, између њих поставе територијалне, капоонске границе. Како се власт тих епископа простире на истој територији, Парохији, то ће нужно изискивати да се иста Парохија дели између епи- скопа, управо оних који преко пароха који живи на њеној територији распостиру своју власт. Овде су наглашена два проблема. Први, који се тиче одређења парохије која се дели. Други, који се односи на избор епископа међу којима се парохија дели.

Одговорима на ова питања претходи констатација да се при деоби Парохије решеће никако не сме наметати „одозго“, од стране Епископског Сабора, које би епископи, који учествују у деоби, били принуђени да прихвате. Ова констатација почива на одредбама 53. и 98. Канона Картагинског Сабора.

„... На многим је Саборима свештеним збором установљено да народ, који зависи у појединим Парохијама од својих епископа, и који свога особитога епископа никада није имао, не мора прукије добити особите управитеље, то јест, епискоце, него само приволом онога епископа од кога је у самом почетку зависио...“ (53. Канон Карт. Сабора)

„Установљује се и ово, да народ, који није никада свог посе- блог епископа имао, не може га никако ни имати ако то не нареди пун Сабор дотичне епархије заједно са првим епископом, и ако на то не пристане онај под чијом је управом прије дотична Црква била.“ (98. Капон Карт. Сабора)

Наведени капони управо говоре да се Парохија, која је под влашћу епископа, при каквој потреби може поделити само уз дозволу како Епископског Сабора тако и опога епископа чија се Парохија дели. Можемо лако наћи разлог овоме захтеву који се, ве- роватно, у малу односу надрећности и подрећености Сабора и епископа, не уочава. Саборност Цркве, већ и према одредби 34. Ка- нона Ап, се састоји у односу који подразумева пуно поштовање и очување надлежности па свим нивоима црквених саборности. Тако, надлежност епископа да врши власт над целом територијом своје

Парохије јесте строго унутрашња ствар његове Парохије, његове надлежности. Уколико он своју власт врши у складу са канонима, ниједан други епископ било ког ранга, па ни Сабор, немају право да врши уплив у вршење епископових послова. Наравно, они се самим тим не могу ни мешати у величину територије под којом исти епископ врши власт. Са друге стране ни тај епископ не може својом властљивином, без учешћа Епископског Сабора, да осније нову епископију од десет територије своје парохије. Јер би тиме у Епископски Сабор морао да уђе нови епископ, кога треба и поставити, а то је већ од општег значаја за целу Цркву у коју је исти епископ сабран.

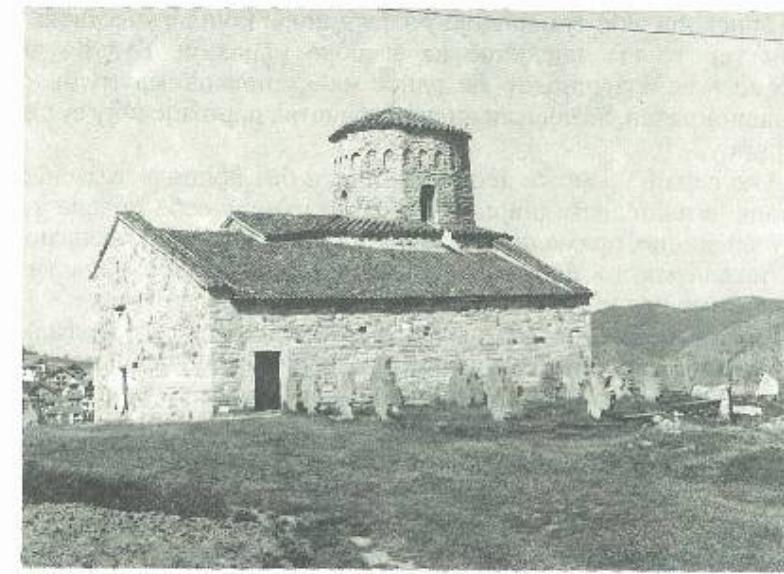
Иако наведени канони говоре о томе што је по појави другачије од надилажења стања „Два епискона у једном граду”, њихов *racio legis* у потпуности важи и за речено надилажење. Они говоре о томе како се поступа када се Парохија која има свог једног епископа дели да би народ, који је ишао до тада био под властљивином тога епископа, добио свог засебног. Надилажење реченог стања подразумева да се територија са два или више епискона разних националних Цркава подели између њих, да би сваки од њих имао своју самосталну Парохију. Оно што упућује наш проблем на цитирање каноне јесте управо чињеница да сви епископи који учествују у подели Парохије, у принципу, имају од „самог почетка засновану“ власт над целом територијом исте Парохије, она која се дели. Дакле, сама чињеница да се дели Парохија, да се задире у власт епископа над њеном територијом и народом – што представља строго унутрашњу ствар сваког од епископа који имају власт над том Парохијом – укључује наш проблем у одредбе наведених канона, и то утолико што се Парохија има делити уз дозволу како Епископског Сабора, тако и сваког од епископа који имају власт над територијом исте Парохије, тј. да нико никоме не може да наметне решење разграничења.

Питање разграничења при подели Парохије ови канони ис разматрају, јер је то већ дато у поставци њихове одредбе. Разграничава се народ, дакле место, град или село. У нашем проблему тога нема. Народи су потпуно измешани. Парохије у Дијаспори су веома простране, па иако се каже „у једном граду“, у питању су читаве области, при чему се грашице Парохија које имају више епископа ретко поклапају. То нас враћа питањима: који епископи деле, и коју територију деле?

Неподударност територија Парохија је последица садашњег стања. Црквене јурисдикције, које се прешлију у Дијаспори су, свака за себе, према својим потребама, утврђивале Парохије, њихове границе, дакле, своју територијалну организованост. При том, те организованости нису међу собом полударне. Ставе при коме се територије парохија поклапају, како својим седиштима, престолима, тако и границама, идеално је стање, стање које се узима у анализу при теоретским расправама. На „терену“ се најчешће затичу доста

компликоване ситуације. Чињеница је да се Парохије исте националне, црквене јурисдикције међусобом разграничују својим територијама, али како је тих националних црквених јурисдикција, много, (нпр. у Америци их је девет), и како се оне са својом различитом територијалном организацијом преплићу преко исте области, то долази до великог усложњавања одиса помесности Парохија, када се изузме њихово национално разграничење. Долази до односа при којима Парохије имају заједничко само, мање или више, простране територије, под којима епископи технички Парохија имају заједничку власт.

Све то ствара питање: која ће се територија узети као јединица, која ће се делити на засебне Парохије. Јер, врло често, ма коју територију, па којој постоји више Парохија, узели као јединицу,

Храм св. Апостола Петра и Павла код Новог Пазара

видећемо да неке Парохије, које остају изван те, јединичне територије, имају своје делове на тој јединичној територији. Стварање те јединичне територије, коју бисмо могли назвати „Деобна заједница Парохија“, нужно би довело у многим случајевима до тога да те Парохије, које би остале изван ње, изгубе делове који се простиру преко ње. Ово је сложено питање, јер епископи технички Парохија имају власт над свом својом територијом, над свим својим народом, и та њихова власт не зависи од одиса у коме су се нашле њихове Парохије према осталима. Стога је разрешење овога од кључног значаја.

Стварање „Деобних заједница Парохија“, дакле заједница Парохија чије се територије налазе на одређеној територији, мора бити према јединственим критеријумима, које би својом влашћу могао допети једино Васељенски Сабор. Но, ишак, образовање ових заједница је из већ наведених разлога у искључивој надлежности Епископских Сабора ових области (дијецеза) које би требало да оформи Васељенски Сабор. Ти Епископски Сабори би имали задатак да примене реческе критеријуме на фактичко стање у својој области.

Важно је истаћи да Епископски Сабори области, при образовању „Деобних заједница Парохија“, морају одлуке доносити искључиво једногласно. Ово стога, што би у случају да неки Епископ изрази противљење, а одлука ступи на снагу, њему било наметнуто решење, у погледу кога смо показали да наметања не може бити, јер је у штитању његова власт над његовом територијом и народом! Када се створе „Деобне заједнице Парохија“, створиће се, самим тим, и група епископа чије су парохије у заједници, и који ће учествовати у подели територије заједнице на засебне парохије. Будући да је епископска власт једна, то би однос међу епископима требало да буде равноправан, независан од пространства парохије коју су упели у заједницу.

Ако се већ не може деоба извршити без приволе тих епископа,* тада је најцелисходније да они сами између себе поделе територију заједнице, према правила која би требало да, сагласно одлуци Васељенског Сабора, донесе Епископски Сабор области. За ово налазимо потврду у 118. канону Карт. Сабора:

„Овако наиме, да, ако има епископа, који су се обратили од Донатиста католичанском јединству, имају се подједнако раздјелити међу њима области у којима се нађе да има и од једне, и од друге странке (народа, памс и странке Донатове и православних); то јест, једна ће мјеста дони под власт једнога, а друга иоц власт другога, тако, да старији у епископству дијели, а млађи да бира;...“

Видимо да се области (делови Парохија) са изменама становиштвом, православним и обраћеним расколници, раздјељују између епископа (да не би дошло до тога да те области истовремено припадају обојици) управо птичевом радијом. Делењем и бирањем. На исход се не може шијешаш жалити, јер је, десни, старији у епископству исказао приволу, а. бирајући, своју приволу је исказао и млађи. Иако је наведени не може узети као обавезло и готово решење нашег проблема, ишак он има много од Духа Цркве, те може послужити као инспирација најблаговернијим епископима нашим у раду предстојећег Васељенског Сабора.

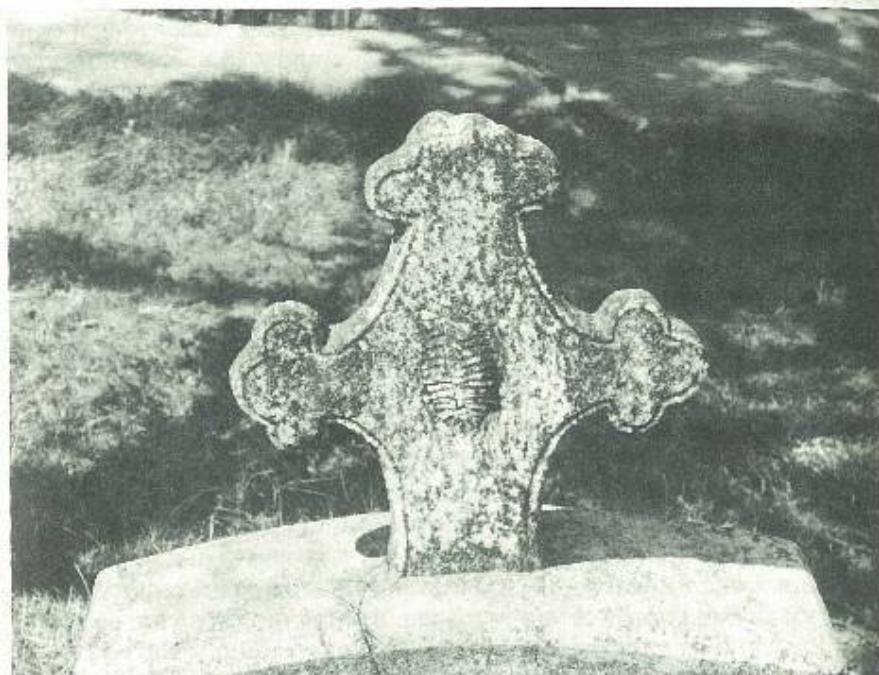
Када епископи поделе између себе територију „Деобне заједнице Парохија“, ту поделу ће потврдити Епископски Сабор области,

да би се утврдиле нове Парохије, и још једном исказала једнодушност целе Цркве. Тако утврђене границе између Парохија ушацрец ће бити једино меродавне у случају евентуалног спора.

Епископима, када крену да заузму своје престоле нових Парохија, било би корисно да им у приступу литургији заслужују управо они епископи који су имали, пре поделе, власт над истом територијом, да би се видело да епископ у миру држи своју власт. Осим тога, народи који су припадали, прес подсе, овим епископима, и на њих се павикли, и њих као оце љубили, могли би управо из њихових уста да чују речи препоруке, којима се сваки народ упућује љубави и старању само једног епископа.

Жељко Которанин

* Види 53. и 98. Капит Карт. Сабора и тумачење са почетка чланка. (прим. аут.)

Крстови у селу Добројани (Литвјан)

ДУХОВНИ ЖИВОТ

ПОСЛАНИЦА ПАТРИЈАРХА ТИХОНА ОД 25. ОКТОБРА 1918.

ПОВОДОМ ГОДИШЊИЦЕ БОЉШЕВИЧКЕ ВЛАДАВИНЕ

„Сви, који се маше за нож,
од ножа ће поћинуши“

Мт. 26,53

Овим пророштвом Спаситељевим обраћамо се Ми, вама садашњим управљачима улеса цаше Отаџбине, вама који себе називате „народним комисарима“. Целе године држите ви у рукама својим државну власт и већ се спремате да прославите годишњицу октобарске револуције. Међутим, рекама проливена крв браће напе, без милости побијене, по вашем царењу, валије к небу и приморава Нас да вам кажемо горко слово истине.

Отимајући власт и позивајући царод да вам поклони веру, каква сте обећања дали и како сте та обећања испунили?

Заниста, дали сте му „камен уместо хлеба и змију уместо рибе“ (Мт. 7, 9–10).

Народу, изнуреном од ратног крвопролића обећали сте дати мир – „без анексија и контрибуција“.

Каквс завојеваче сте ви могли одбити, доводећи Русију срамном миру, кроз понижавајуће услове, које ни ви сами штете смели да обнародујете у потпуности? Уместо апсекија и контрибуција, наша велика Отаџбиша је сама окупирана, умањена, раскомадана, а за уплату дуга, наваљеног на њу, ви кришом извозите у Немачку накупљено злато које не припада вама.

Ви сте отсли од војника све, због чега су се они раније срчано борили.

Ви сте их научили, донедавно још храбре и непобедиве, да оставе заштиту Отаџбине и беже са бојног поља. Ви сте угасили у њиховим срцима одушевљено сазнање да „од ове љубави нико нема

веће, да ко живот свој положи за пријатеље своје" (Јл. 15,13). Отечество сте заменили бездушним интернационализмом, иако сами одлично знате да, када се ради о заштити отечства, пролетери свих земаља постају његови верни синови, а не издајци.

Отказавши заштиту својој Отаџбини од спољних пепријатеља, ви стапио сабирате војску.

Против кога је ви водите?

Ви сте разделили сав народ на непријатељске међу собом стране и бацили га у цебивало, по сировости, братоубиство. Љубав Христову сте отворено заменили мржњом и уместо мира вешто распалиши класну мржњу. И не види се крај толико вам жељеног рата, зато што вам је циљ да рукама руских радника и сељака успоставите тријумф обмане: „светску револуцију“.

Није Русији било неопходно да вапним посредовањем закључи срамни мир са спољним непријатељем колико је вама, умишљеним, било потребно да се разори унутрашњи мир. Нико се не осећа ван опасности, сви живе у сталном страху од окова, грабежи, исељавања, хапшења, стрељања. Одводе се на стотине и стотине пешаштићних, држе по читаве месеце у тамницама, кажњавају смрћу често без икаквог поступка и суда, осим оног упрошћеног, од вас устројеног суда! Кажњавају се, не само они који су пред вама у било чму погрешили него и они који су чак и за вас очигледно без икаквог кривице, а најбољи међу њима узимају се за „гаоце“: ове несрћнике убијају за злочине што их врше лица која ни мисао једну заједничку немају са „гаодима“, лица чији су више горе лист или близка вама по убеђењима.

Кажњавају се епископи, свештеници, мојаси и мојахиње по неоснованој оптужби за некакву маловиту и нејасну „контрареволуционарност“. Нељудски живот православнима отежаје ускраћивањем последње предсмртне утехе – попуттине Св. Тајнама, а тела побијених не предају се сродницима ради хришћанског погреба.

Није ли све то врхунац бесмислене сировости од стране оних који себе виде као усрћитеље човечанства, па нека буде да су, ту и тамо, много пропатили и сами од жестине власти.

Мало вам је што сте укаљали руке руског народа братском крвљу скривајући се иза различних назива: контрибуција, реквизиција, национализација. Ви сте народ подстакли на најотворенију и најбеззничју пљачку. По вашем нају, разграбљени су или отети поседи, усеви, предузета, фабрике, стока, похарани новци, ствари, намештај, одећа. Испрва су, под изговором да су „буржуји“, пљачканы добростојећи људи, а затим, под изговором да су „кулаци“, пљачканы најбогатији и трудољубиви сељаци, умножавајући на тај начин монополију; ви тек не можете не знати да са уништењем велике монополије појединачних грађана иде процаст народног богатства и разарање читаве земље. Саблазнивши народ препуштен тами, неук –

могућношћу лаког и некажњеног живота, ви сте отусли његову савест и угупили у њему представу о греху. Ма каквим имечима ви прикривали злodela – убиства, пасиља и пљачке – остају увек темпка и напијућа к небу за одмазду грехова и злочица.

Ви сте обећали слободу!

Велико је благо слобода, ако се правилно разуме као слобода од зла, слобода која друге не угрожава, не прелази у произвољност и самовољу.

Но, ту и такву слободу ви писте ни дали: у сваковрсној размажености нагомиланих писких страсти, у беспризорности убиства и отимачица, ограничава се од вас дарована слобода. Све појаве, како праве грађанске, тако и више духовне слободе људске, угущили сте беспоштедно. Је ли то слобода каша нико, без нарочитог одобрења, не може набавити себи храну, изнајмити стан, преси из града у

Манастир „Тасмица“ код Косовске Каменице

град. Је ли то слобода када породица, а често и цела насеља, исељавају и покућства њихова на улицу избацују, када су грађани вештачки раздељени по разредима из којих су неки предаци на милост и немилост глади? Је ли то слобода када нико не сме отворено испратити своје мишљење без опасности да падне под тужбу за контрареволуцију? Где је слобода речи и штампе, где слобода црквене проповеди? Нису ли већ платили својом крвљу, крвљу мученичком, многи

смели прквени проповедници? Глас друштвеног и државног савстовања и договорања је заглушен, штампа, осим ускобољшевичке, је сузбијена.

Парочито је било и сурово нарушавање слободе у исповедању вере. Не прође дан а да у органима ваше штампе исма измишљотица и најгуповинијих клевеста па Цркву Христову и њене служитеље, злобних богохуљења и светогрђа. Ви понижавате служитеље Олтара, приморавате епископе да конију стрелачке ровове (Епископ тоболски Гермоген), шаљете свештенике на грозие и тенке радове. Ви сте спустили своју шаку на наследство Цркве, на благо покољења верујућих људи и не замисливши се над тим да парушавате њихову посмртну вољу. Ви сте искришили ред манастира и храмова без икаквог повода и разлога. Ви сте спрочили приступ у московски Кремљ у то свештено наследство свега верујућег народа. Ви рушите исконску форму прквене заједнице – парохију, искорењујете братства и друге црквено-добротворне и просветне установе, растурате црквено-епархијске саборе, мешате се у унутрашње управљање Православном Црквом, избапујете из школа свештене предмете и ликове и забрањујете да се деца у школама уче вери.

Ви их лишавате духовне хране исопходне за православно вештина. „И шта још да кажем, јер ми не би достало времена“ (Јевр. 11,32) да би се могла изразити сва та њесвојља која је постигла пашу Отаџишту. Нећу говорити о распаду некада велике и моћне Русије, о шуном растројству путева обавештавања, о небивалом општем расуду, о глади и хлачићи које смрћу грозе градовима, о одсуству најнеолходнијег за домаћинства у селима. Све је ово – свима пред очима! Да, ми преживљавамо ужасно време ваше владавине и задужио се оно иће изгладити у души народној, замрачивши у њој лик Божији, а утиснувши лик зверињи. Остварују се речи Пророка: „Ноге им трче на зло и брзе су на пролењање крви праве; мисли су пижове безакоње; на путевима њиховим је пустоти и расип“ (Ис. 59,7).

Ми знамо да Напа изобличавања изазивају у вами злобу неговарања, да ћете у њима више тражити повода да Нас оптужите за противљење власти, но што се више буде уздижао „стуб злобе“ ваше, тим ће верије бити све речено – сведочанство истинитости наших оптужби.

Није Напе да судимо о земаљској власти: свака власт од Бога дошућена привукла би на себе Наш благослов, ако би се она уистину показала „Божијим судом“ на корист потчињених и била „страшна ица за добра дела, ипак за зла“. (Рим. 13, 3–4).

Сада, дакле, вама који власт користите за прогон ближњих и истребљење невиших, упућујемо Ми напу реч опомене: отпразнујте годишњицу свог ученића у власти ослобађањем затворених, прекраћивањем крвопролића, пасиља, разарања, гушења вере, обратите се не рушњу, него устројавању реда и законитости, дајте народу же-

љели и заслужени одмор од међусобне борбе. А, иначе, тражиће се од вас свака крв праведна, проливена од вас (Лк. 11,51) и од ножа погилућете ви сами, који сте се ножа латили (Мт. 26,52).¹⁹

Тихон,
Патријарх Московски и целе Русије

Прево с руског:
Душан Васиљевић

Лична библиотека
Арх. Наум

¹⁹ Колико зла за годину дана! Која би пак уста могла изразити и која рука описати све оно што је уследило у Русији (СССР-у) у следећих скоро осамдесет година под безбожним комунизмом? Или у Србији и осталим земљама „комунистичког раја“ за протсклих 50 година небивале тираније атеизма и једноумња? (Прим. Б. А.)

ПОЛЕМИКА

ПАКАО СРПСКЕ ПРОСВЕТЕ БЕЗ БОГА

У школској учионици је запаљена прва ватра пакла који сада пруживљавамо.

Пакао српске просвете без Бога – то је пакао бозбожничке културе, ад поремћених вредности, ад паганских преобликованих душа мноштва наших сушародника, стотина хиљада одбеглица од Христа и Његова Света Три Јерарха српска; светога Саве, светог Владике Николаја Свештиског и светог Аве Јустина Ђелијског. Ко је такве несреће одбеглице водио и воши?

Осмепели ходају поштапајући се, или имају некога да их воши. Бивало је да и слепи слепе воде. Али пигде није бивало, осим вальда у нас, да се слепци, који су близинима повадили очи наметцу овима за вође жалећи се што им жртве јаучу. Као у јеванђељској прити о блудном сину – заблудели синови нашег народа оставише дворе Свога Оца Небеског и Његових светитеља и одоше да се хране у друштву са зверима. Оно што ни звери ни демоши не једу – једе напа сирота сабраћа: једе кич и шунц, пије примитивизам и психоделичну музику, лечи се алкохолом и другом. Многи од њих лутају вртовима индијске филозофије и секташтва тражећи злато кога има напрстек и у најмањој сеоској црквици, о чemu наши хималајски алпинисти и свештодци јеховини и не слуте.

Зашто? Зато што им је памет попила управо српска бозбожничка просвета која се тетурала од источног социјализма до западне лекаденције, само да избетне Христа. Није онда никакво чудо што је у главама дашашњих апостата до те море хаос па би пајрадије измирили дух комунизма са европским стандардом живота. У својој књизи: „Застарелост човека“ Гиштер Андерс говори о томе да је у истрошеној западној цивилизацији све застарело па и сам човек: застарела је његова историја, наука и техника, застарела је његова будућност, чак је, тврди аутор, застарела и сама застарелост. Таква хибридна концепција којој се изгледа тежи, полако се опет прствара у неки „нови рај“ и опет рај без Бога, а у ту мемљиву дашчару подигнуту на песку треба увести Србе! Све се то дешава због отпадања

Ретимље (Велика Хоча), храм Ваведења

српске школе од Христа. Заиста ће на Суду Божијем морати да дају одговор сви који су у њој, од учитеља до академика. Како ће они објаснити Светом Сави – да су им „плате биле мале“ кад је он, Првоучитељ паши – оставио царски двор да би се као монах вратио и Србе привео Христу; како ће се изговорити светом Владици Николају „да су била таква времена“ – њему, који је на сваки изазов свога времена одговарао савршено: у време Првог светског рата, у време конкордатске кризе, у време тамновања, у време странствовања Америком; шта ће рећи светом Ави Јустину осим да су били „такви школски програми“: када је и он сам, као професор, знао само за један програм – програм Христовог Јеванђеља. Покажите ми дакле једног професора Универзитета који је српском народу оставио бар једног великог наследника, а ја вам не могу стићи да изређам имена бројних Владичиних и Авијских ученика од којих овај народ очекује да му као свећњаци послуже до kraja тунела на чијем излазу спрљиво чека Христос. Ни страхом се неће опрашдати српски просветари! Не знају ли да је свети Владика Николај од немачког команданта тражио да и њега стрељају кад већ стрељају младост у околини Краљева? Не знају ли да је свети Ави Јустин у оном трагичном поратном времену и писао и тражио да га умноже у хиљаду примерака и пошаљу у све робијашнице, спреман да у хиљадама смрти умре за Господа Христа и пашаћени народ Божији. Нови Ирод, намесник римског Цезара на Балкану, одустао је од тога да га казни смрћу – налајући се да ће Старац бити заборављен још за живота.

ТРИ ПАКЛА СРПСКЕ ПРОСВЕТЕ

Ни „мале плате“, ни „таква времена“, ни „програми“, ни „страх“ – ништа од свсга тога неће бити уважнијо. Може се само милост наших Светитеља заплакати пред Богом – а на Њему ће бити да одлучи.

Грех српске просвете је велики јер је три пакла изродио:

српска просвета је отпала од праве просвете – то је њен први пакао;

српска просвета је отпала од свог народа – то је њен други пакао;

српска просвета је отпала од Христа – то је њен трећи, њен најстрашнији пакао.

Сва су се три пада догодила успоставом безбожничке диктатуре која траје и данас, а ова три ада нису у знаку три одрицања од Христа него једлог, јер отидајући од Христа отпала је српска школа и од просвете Христове и од народа Христовог.

Свети Ави Јустин је говорио да је просвећивање исто што и подвижништво, па да је самим тим истинска просвета подвиг у Хри-

сту. У цивилном трошару Светом Сави каже се: „Пута који у Живот води – Наставник и Првоцрстолник и Учитаљ био си... Светитељу Саво!“ Пут који у живот води може бити једино онај који објасњава светлост Христова. Српска просвета је скренула са уске стазе светосавског просветног подвижништва излазећи на широки друм атеизма, профанизације и усмрчењаштва, губећи дистојање оног светог органона коме је Бог поверио подучавање деце да би истински и ишто потпуније, духовним узрасташтвом све вишег задобијала живот у Христу. Ако су по речима Светог Владике Николаја „родитељи само старатели својој деци“, а да она имају само Једног – небеског Родитеља – шта је онда школа? Други старатељ који мора бити одговорнији, да би се у страху Божијем прихватио задатак васпитања и образовања малог народа Христовог.

На несрћу, српска школа, од основне до Академије и Универзитета, постала је зиданица пошут куле вавилонске у којој је Бог помстеним – помесо језике и ево, видимо, како сви у Србији говоре српски, а нико никог не разуме. У српској школи говори се вавилонски! Тај језик безумља и скудоумља, интелектуалне пиштете, ни самог себе не разуме а проглашава се полиглотом. На том језику је Свети Сава размоћашен Растић Немањић, на том језику се говори о „Горском Вијенцу“ као збирци народних умотворина у којој је Његов само поновио опо што је већ било „у глави цијелога народа“, а „Луча Микрокозма“ се и не помиње иако је Велики Владика у њој већи и значајнији од Дантеа и Милтона.

МОРАЛНА ЕРОЗИЈА

Школа је школовала нешколоване! Не само у односу према нашој прадедовској вери исто и у односу према култури у најбољем смислу те речи – показала се она шкрте руке и суха ума. Као да је желела да деца освоје пешпање, као да је хтела да из ње изађу духовно што сиромашнија, као да јој је идеју о усмереном образовању шапну аптихерој из подземља Достојевског, који је опако забринуто одмахивао главом и поручивао: „Широк је човек, господо, препирок! Ја бих га сузио!“ Мора се рећи да су основна знања из историје права, философије, књижевности, музике – остала заувек исчеступна ишколованим. Ко год је желeo да нешто вишег научи морао је да лута. Знапља су и то дозирања на кашичицу била привилегија оних школа из којих се регрутовао кастички управљачки сој, док су програми такозваних стручних и стручно усмерених школа били вишег него оскудни. Нема данас писца средње генерације који није у неку руку самоук. Духовно празна школа није имала шта да понуди деци. Децу је почела да васпитава улица, а за то није потребан наставни план: довољан је план града. Марксизам је зам-

нио Христово благодатно присуство у школи и цаметнуо се као „паучни потлед на свет“. Колико је ту било науке довољно је да утврдимо само ако бацимо поглед на онај свет који је марксизам усрћио. У недостатку једине праве духовне хране, жедна и гладна смисла свега постојећег, па који марксистичка идеологија као стерила мисаона акробатика није имала приближно објашњење, деца су се, не зашађући за Христа, окретала заштитом помодарству најгоре врсте, дроги и алкохолу, постала цинична и аутодеструктивна – а аутодеструкција код деце, као и код одраслих то је већ предворје пакла! Узори су постали јунаци стришова и сапунских телевизијских серија, док је школа мирно, као Мајakovски у једној песми, мирно гледала и гледа и данас како на њене очи умиру од Бога јој поверење дечије душе! У прилици смо да свакодневно слушамо како нико шишта не чита. Ко и шта да чита када се у безбожничкој српској школи не негује љубав према књизи, не помиње Свето Писмо, тако да многи питају у овом светосавском роду, био сам у прилици да чујем: „Опростите, јесу ли Свето Писмо и Библија иста књига?“ Одговор па овакво питање знају јапанска деца – а многи наши назови интелектуалци ни толико!

Морална ерозија се види у присилном ословљавању са „друже учитељу!“ Како ученик учитељу може бити друг? Школски друг – није, друг у игри – није, а није ни друг из војске! Зато је у једном другом смислу „друг“: Спаситељ је на једном месту и једном човеску рекао „Друже!“; тако је ословио Јуду у тренутку када га је овај издашао питајући отицинику „Шта неш ти овде?“ А другови учитељи, наставници и професори нека размисле како су и запито издали Христа растерујући децу од Њега – Њега који је свој деци Једини и Прави Родитељ! Било је примера да су се васпитати женили својим ученицама или вршили друге злоупотребе те врсге. Свако ко је склон да из незнанња врши поређење између данашње српске школе и Српске Цркве, тврдећи да су оне највеће народне свештиње, овде мора да зађути: због Свете Мајке Цркве.

ВЕРОНАУКА ИЛИ МАРКСИЗАМ

Шта је карактерисало и шта још увек карактерише, јуче и данас, српску школу: клањање човекобогу Титу (мене тата пита / да ли волим Тита / а ја њему велим / да највише желим / да друг Тито дође / и кроз школу прође / обиђе све ћаке / па и нас црваке /), писање „пригодних радова за 8. март о томе колико деца воле своје мајке – које су уместо да буду први учитељи у најважнијем, у вери своје деце – у међувремену отишле или у АФЖ, или постале партијске активисткиње или зајутале у некакав Покрст жена за Југославију; првомајско величање рада у земљи где је царовао и царује нерад; сла-

вљење 7. јула дана српског братобиствва као почетка устанка српског народа; чествовање рођендана авлојевској републици којој не мају шта да честитaju ни они који су је стварали једном а рушили другом руком – зар све то пије знак потпуне ошуталости српске просвете од праве и истинске Просвећености. Лицемерна је примедба наводно тек сад ослобођене школе да би увођење веронауке било исто што и замена за марксизам кога се, опет наводно, одриче иако га заговара. Веронаука није никаква замена за марксизам, него је својевремено марксизам постао сатачка замена за веронауку, отприлике као што је садашњи српски председник рушећи Титов култ, бранећи га, изграђивао сопствени.

Поступак који се у драматургији назива „шпански затлет“ стила „што гледаш није то што видиш“, у марксизму је стекао звучан назив као „дијалектички и историјски материјализам“, па

Šilovo код Гњилана – храм св. Апостола Марка

користећи такву дијалектику делује до те мере опсенарски да човек заиста никада није начисто када има послана са полуистинама а када са пајбезочнијим лажима.

У том смислу противник сам повратка Теолошког факултета у окриље Београдског универзитета. Универзитет је тај који треба да тражи путеве и начине властитог припајања Теолошком факултету да би се српска просвета осветила, просветила, а ако Милостиви Бог

благослови и – посвиста! Да као пекађа са Универзитета излазе пајумције и најсветије главе овог народа. Од Теолошког факултета па до основне школе започео би истински духовни и морални препород народа као Божијег слуге. Теолошки факултет, као Христов универзитет, био би оно „Небо“ испод кога би са народом могла да корача српска просвета која ће, све док се то не деси, ходати укруг тогоглава и незнабожачка. Ето Рајског, ето Небеског пута којим ваља поћи да би се изашло из овог ада, мучно је и изговорити, просветне наше непросвећености.

Нико не спори да су папи манастири некад били расадници просвећености и културе. Чињеница је, међутим, да се не спомиње да су то они и данас, јер српске школе то очигледно нису. Ако сви здамо да су се па Косову куповале дипломе, а не би смели да се заварајемо да су их и Срби куповали, онда је манастир Црна Река Сорбона и Оксфорд заједно, за оне косовске школе које су се продале греху симоније. Ако су „паучче установе“ ове земље штампале Кардељева Сабрана дела и Милошевићеве Годишне расплете, онда је манастир Свете Тројице-Лтијски универзитет по броју објављених, и за дунле спасавајућих књига Богомудрог Оца Јустина. Време већ показује које су куће у овом народу биле свете, просветне и научне, а које су радиле па духовној пљачки своје и онако духовно убијене сабраће.

Свети Владика Николај је српски народ назвао Теодулом, дакле, слугом Божјим. Чија је то просвета која не служи ни Богу ни Његовом слузи? Кога она просвећује и чиме? Она не само што није у заједници са Христом већ је отворено богоборачка, више него просто атеистичка, другим речима, комунистичка. Ако је атеизам израз очајања оних који нису упознали Христа – онда је комунистички атеизам нешто још горе: он свесно зна која је Духовна сила у Христу и свесно зна против кога се бори, када се против Христа бори. Велики шпански мислилац Miguel de Unamuno у „Трагичном осећању живота“ дословиће каже: „Човек може посумњати у Божије постојање а да остане са Богом, али чврсто веровати да Бога нема или чак тако нешто желети, то превазилази сваку врсту моралне наказности“. У српској просвети ми имамо посла управо са њом. Ако Бога нема, математички јасно је објаснио Лостојевски, онда је све дозвољено до самоуништења. Ми данас говоримо о духовној уништености и искорењености овог народа. Па писути корени почуцани преко ноћи, и није да се не зна ко их је почукао! Сада би неки неокомушићи да их поново саде, али ја мислим да се понашају као паликуће који би први да гасе што су запалили, само да им се пожар не урачуна у грех. Повратак хришћанским вредностима – то је једино што овај народ не може да ураци по партијској директиви и препоруци наводно „освешћене“ српске телевизије. Повратак Цркви може се обавити само у Цркви и никад више: почети да слав-

имо Крсно име, или да одемо два пута годишње у цркву, о Вајскусу и Божићу, паје ни пола корака у приближавању Христу.

Народ мора, пре свега, да појми Богослужење, да усвоји лингвистички поглед на свет, да упије хришћански начин мишљења као хришћански и православни образац живота, да осети да Дух Божији не чиши нове ствари, него ствари чини новима, те да у том смислу хришћанство паје никаква помодна повотарија, никаква утеша ни замена за какво разочарање, исле радост живота, искрскидана захвалност Богу што смо из небића позвани у биће да се са Христом сједијимо. Њесму се радујемо и са Њим са-радујемо у Незалазном Дану без вечери Царства Христовог које долази.

Немати такав поглед на живот, то значи не осетити ни светост ни светињу. Многима ни изблиза паје јасан ни приступачан појам светости, знање о томе зашто је неки човек уопште светитељ, као и то Ко га је посветио. Песник Леон Блоа каже: „Једино за чим истински жалим то је што нећу постати светитељ!“ Ту тежњу за светитељском савршеностшћу, тај ватални жал за близином Божијом, српски народ мора поново да открије, а не да лаже себе: „важно је бити добар – све остало је небитно“. Та исполинска тежња ка „доброти“ само је маскирана чежња ка светости, с том разликом што су светитељи, као најбољи међу људима, знали да није „све остало“ небитно – напротив, да је Христос најбитнији – Једиши Свет и Извор Светости у свим световима, у свим рајсвима и у свим вечностима.

ТЕЛЕВИЗИЈСКА „ВЕРОНАУКА“

У функцији распамећеног просвећивања народа стоје и такозвани масмедији. Бертолд Брехт је у праву кад каже: „Са нових антица долазе нам старе глупости – мудrosti су се преносиле од уста до уста!“ Сместили смо своје душе у телевизијске кутије, као у кућице за птице. И писмени, и неписмени, постали су саучесници ове „културе“, јер читање тражи мисаони нашор, а у слику је довољно да се гласда. Почетак овог Великог и Часног Поста српска телевизија је честитала верницима (које и коме честитала то што пости, осим оваква телевизија) као почетак рамазанског поста!!! Целог следећег дана су се извињавали због рамазана, али су наставили са честињем Поста. Једне вечери су јавили да је митрополит рашко-презепски Г. Артеније одслужио на Косову централну литургију, а да је после ње окупљеном народу поделио пињифоре! Уверен сам и то дубоко да би смисленица и увиђавица била мексичка телевизија, него што је то била српска када су у питању светиње ислог властитег народа. Далеко мање би патио овај народ да га тако не усрещају и просвећују и боље деле. А деле га чак и при том о српској слози кроз слоган да „само слога Србија спасава“. Слогана су се прихва-

тили аутори приче о братству и јединству. И ту чак компартијски недоучено.

Ту се и не каже „Срби“ него „Србиц“. Како то да се сложи појединача са самим собом да би се спасао. Који је то солитизам који випе никаде не цвета, осим овде? Па да су у питанју и сви Срби, са чим и у чему треба да се сложе да би се спасли? Бојим се да затворници такве „слоге“ нису исти они који су децецијама ширили једноумље. Овде песма заваравања: свака људска заједница, па и нација, може бити једино сложна и слободна и спасена само у Христовој слободи и Христовом спасењу. Народ се не може сложити као сноп – везивањем – народ се не може сложити са онима који су га довели до амбиса да би му сада добавили танак копоп спаса. Још је Мудри Пустињак Цетињски знао: „Вешто сам се ја па ваше уже – умало се уже не претрже!“ Пут спасења и пут излаза из пакла српског просветног народнотицаништва је у хришћанском покајању. Сам је Господ рекао да „Син човечији није дошао да му служи, него да служи“. Свом народу треба служити верно и часно, нелицемерно, не стидећи га се – тако као што му Црква служи. Све док се просвета неугледа на Цркву, на њену љубав и милост, на њену отвореност према свима и свакоме, на њену тугу због сваког свог духовно оболелог органа – све док тај узор просвете не буде имала пред очима, неће послужити ни Богу ни народу.

Један велики руски песник написао је: „Сву те је, земљо моја, обишао Христос у ропском облику, благосиљајући те“. Заиста, узвишина је то мисао да у сваком човеку који страда стоји Христос. Просвета је управо та која баш данас треба да позове све установе, од здравства до правосуђа, од привреде до политике, па отржњење, да зазвони на узбуну због угрожавања најосновнијих људских права на живот, хлеб и слободу – тих савршених дарова који излазе из руку Бога, Оца Светости. Од пропасти државе 1389. српском народу није било теже него данас. Шта се у просвети дешава осим нутања? Основана је иска Педагошка странка, са циљем да у кризним момсигима по ржим, телеграмима даје подршку том ржиму. Је ли то заиста све што просвета може? И није ли то тек фарисејски? Када деца, ћапци основних и средњих школа виде шта се дешава и опхрвашчи очајем и безизлазом изађу на улице, фарисеји користе, ваљда најужужнији израз политичког новоговора: манипулација! А у школи и данас причају како је Бошко Буха био мањи од пушке када се борио за идеале комунистма. Зар данашња деца, без потребе да их меримо дужином пушке, немају право да се побуџе због угрожене будућности, због тога што им се преко очију ставља повез да не виде вишедецепијску помрачишу, која им, ако Бог не помогне, убрзаним корацима долази у сусрет.

То је заиста трећи, најдубљи паклени понор српске просвете, њено отпадање од Христа.

На једној цркви у Либеку стоји натпис:

„Зовете Ме Господом, а не служите Ми, зовите Ме Putem, а не идете за Мном, зовете Ме Благим, а не тражите нипита од Мене, зовете Ме Истином, а лажете Me, зовете Ме Љубљени, а не волите Me, зовете Me Учитељим, а не слушате Me, зовете Me Животом, а не живите по Мојим заповестима – зато се именјите изненадити ако вас казним“.

Данас када се у српске школе враћа Свети Сава, враћа се не као Христов светитељ, него као школски просветитељ; данас школа не прогања децу због одласка у цркву, али нипита не говори о њој; данас школа хоће повратак вредностима, а не каже ши којим, ни каквим, па и ту лицемери. Да ли се боји Христове казнe? Тако стојећи у месту Србија личи на себе. Оно што разликује Техеран од Париза, исто је оно што разликује ислам од католицизма. Разлика између Атиче и Целхија – разлика је између православља и будизма. Од кога се разликује дашашља Србија? Стојећи у месту Србија личи на себе. Судећи по српској просвети, ми смо пагански, нехришћански народ. Зато нас нико не разуме. Сваки може све да појми – или не сквата више незнабошће. Само се ваљда код нас каже одлучују – комунистички: „Не верујем ни у шта, верујем у себе“, као да је то „себе“ нешто! Каже се и „Не верујем у Бога – верујем у нешто“, као да је то „нешто“ неко. То ја паганизам за који шису знали ни Египат ни Рим: Обожавање себеси, и обожавање магле.

ИГРЕ СРПСКОГ КОМУНИЗМА СА БОГОМ ЖИВИМ

Српска просвета је крива и зато што у време националне ногибелије у власти ове земље немамо бар два хришћанина! Да имамо, лакше би се дисало, јер бисмо по обећању Спаситељевом запали да је Он Трећи међу њима. Који је то народ који објављује себе за хришћански – а ћути о томе да га воде нехришћани? Како можемо као Срби бити браћа ако нисмо хришћани? Ко да нас збратими? Можемо ли бити хришћани док прогањано јелни друге називајући се издавајицима? Издавајицима чега? Поборницима чега? Натруеле греде изнад провалије преко које нас позивају да пређемо. Озбиљно мислим да је било доста игре српског комунизма са Богом Живим. Дижимо руке и од њега и од његове просвете. Упалимо кашдило вонре у душама наше деце, донесимо уље и разгоримо пламен, подигните горе срца колико можемо, а Бог ће ради нас превалити остатак пута да би био са нама.

Видели смо за ово пола века која је то страшна цена живети без Христа, живети са христоборцима које је српска школа уз помоћ комунистичке државе, одгајила. Тих педесет година истекло нам је

као песак између прстију. Сада смо са свих страна омеђени острви-ма смрти, безнађа, очаја. Пренимо се: смрт у снегу је брезболна, али ишак убија; немојмо дозволити да нам хладноћа постане пријатна и да нас студен греје. Сагледајмо зло у свем његовом ужасу и призовимо Бога да нам помогне да у смсту не застимо на смрт.

Данас на Благовести, на дан рођења и представљења – светог Аве Јустинија Тијелијског – Учитеља, просветитеља и Свјетитеља Христовог, стојећи под кровом Његове Систе Куће да се Њему помољимо, Њему који је Огњем Духа Светог горео и Мудрошћу Божијом просвећивао, па умоли Христа, Кога данас Архангел навешћује Пресветој – да српске школе што пре постану огњишта мудрости, да нам се деца у школама васпитавају као Мајка Божија у храму, и да се зацеле све напе ране душевне, умне и телесне.

Обратимо се светом Владици Николају Свесрском, чије Свете мошти недалеко одавде почивају, да српску просвету својим Светим и Моћним и Златоустим молитвама ологоси и покаже је као житни клас – чисту од сваког кукња и прашине.

Нисмо случајно говорили о садашњем паклу српске просвете пред Њима – Учитељима нашим у вскове. Нисмо говорили случајно – јер смо се говорећи молили. Отворили смо срдце и показали су се ожилјци од кнуте и прута. Молитвама Њиховим, Молитвама Светог Саве, иска би се Благи Бог смиљовао, да ожилјци ипчиље, да сунце слоге и љубави сине пупим сјајем и да овог, као и свих наредних Ва- скрса, на животворни поздрав ангела „Христос Воскресе“ одговоримо, незагрђнути тугом, ишго засењени Христовом победом над паклом: „Ваистину, Ваистину, Ваистину – Воскресе Господ!“¹.

Душан Васиљевић

ОСВРТ И НА ЕКУМЕНИЗАМ

НАША ОБАВЕЗА ЈЕСТЕ ДА ИСТИНУЈЕМО У ЉУБАВИ

Архимандрит Георгије Капсанис

Коментар на беседу Високопреосвећеног Митрополита елев-тијског г. Дамаскина Патријархом усвојену Карекина I, новог Патријарха (Католикоса) Јерменије (јули 1995)

У данашње време разни облици повезивања у суштини изражавају општесјудску наду за остварењем извесног јединства које ће у потпуности одговорити дубљим потребама људске природе. Заиста је жалосно да се ова пада не остварује јер, извесне добронамерне или недоброцамерне иницијативе уводе „јединство“ мимо једине Истине, која је Христос.

Христос је пролио своју божанску Кrv на Крсту да би остварио једино истишто и вечно јединство између људи и народâ. Он нам даје Духа Светога и призива цео свс т к томе јединству: „Када је огњене језикс разделио, јединству је све позвао“¹. Заиста је страшно да се овај божански дар занемарује због некаквог светског и пролазног интереса.

Истинска Црква Христова, Православна Црква, већ је всковима јединица паща истишког јединства. Као таква, Црква учествује у богословском дијалогу надајући се повратку неправославних њеном јединству. Штета је да, уместо истишког јединства у Цркви, ми који представљамо Православну Цркву, размишљамо о сједињењу, макар и црквеном, ван истишк православне вере и Тајне Цркве.

Циљ овог кратког текста јесте да укаже на две ствари:

1. Прво, на став да се неправославни, у овом случају Јермени, сматрају за православне пре коначне саборске одлуке Цркве о претпоставкама даљег наставка богословског дијалога између православних и антихалкидоца.

¹ Предавање одржано у манастиру Тијелије на Благовести 1993. г.

¹ Кондак на Педесетницу.

2. Друго, на обавезу да „истинујемо у љубави“². Неправославним народима је, пре свега, потребна истина вере коју су православни хришћани дужни да сведоче у сваком времену и па сваком месту. Не може се прихватити „црквена дипломатија“ у питањима вере.

Дана 9. априла 1995. устоличен је Карекин I, нови јерменски Католикос (Патријарх). За Јермене који су везани за своју цркву па посебан начин, овакви догађаји несумњиво представљају важне тренутке у њиховој историји, јер су повезани са самим идентитетом њиховог народа и указују на његов пут у будућности.

Овом догађају сасвим одговарају речи пророка Исаије: „Тешко описма који праве од горкога слатко а од слаткога горко“³. Ово значи да је последица обмане у таквим историјским тренуцима двоструко трагична. Прво, за духовно стање самог јерменског народа, а потом и за оне који, сами не схватајући, постају проповедници „другог еванђеља“.⁴

Устоличеном Католикосу својим присуством указали су часг једноверни поглавари антихалкидонских цркава и представници других хришћанских вероисповести. Васељенску Патријаршију представљао је Високопреосвећени Митрополит Елветијски г. Дамаскин који се обратио Католикосу Карекишу I у име Васељенске Патријаршије.⁵

Несумњиво, овакви тренуци захтевају достојанство, великолепност и љубазност. Али, истовремено, траже и искрен став, јер су то тренуци који одређују идентитет личности и институција.

Уз све наше попитовање према Високопреосвећеном Митрополиту Елветијском, искreno, у својој савести, осећамо обавезу да кажемо како тон његових речи не приличи, ни личности јерменског Католикоса, са богословске тачке гледишта, пити идентитету Цркве коју он води. Штавише, тон његових речи долази у отворену колизију са духом и мишљу наше свете Православне Цркве.

Високопреосвећени митрополит Елветијски користио је изразе који искључиво одговарају само православном архијереју и који карактеришу једну Помесну православну Цркву. Употреба ових израза у част новог јерменског Поглавара има вишеструке последице:

а) Представља отворено еклесијолошко изопачање које показује „неосећање тајне Цркве“, да употребимо израз оца Георгија Флоровског. Немогуће је да се једна Црква, која се према одлукама Васељенских Сабора и по учешћу највећих Светих Отаца налази у јереси (види Синодик Православља), прихвата и назива „Најсветијом Црквом“, „избраним и часним уdom Тела Христовога“, „духовном лађом“. Исто тако, Поглавар јеши неправославне Цркве

² Еф. 4,15.

³ Ис. 5,20

⁴ 2 Кор. 11,4

⁵ Види Επίσκεψις 517/30-4-95

кве не може да се назива оним „који стоји у обличју и место Христовом“, „домостројитељем тајни Божијих“ или „провереним крамашем духовног лађе“. Такође није могуће да се епископу који се налази ван Цркве и Православља поверава мисија да „непрестано сија духовним цицавим православије вере“.

б) Саблажњава верни народ наше Цркве, који је научен да верује „у Једну Свету Саборну и Апостолску Цркву“, у Православну Цркву која јециша представља свето Тело Христово; народ који разликује истинске архијереје и пастире оваци од јеретика, по исповедању православије вере и по благочестивом животу, као и да признаје за незаблудиве учитеље и прошоведнике Православља само православне архијереје. Наши верни народу су познате речи св. Василија, који каже: „Они који су отпали од Цркве вине нису имали на себи благодат Светога Духа, јер је изостало предавање благодати пошто је пресечено законито црејемство. Они који су први одступили, имали су рукоположења од Отада и

Архонце код Косовске Каменице – држ си. Николе, освештен 4. 08. 1996. г.

преко полагања њихових руку имали су духовни дар. Али, они који су се отцепили (од Цркве), поставши мирјани, нису имали власти ни крстити, ни рукополагати, и нису могли предавати другима благодат Светога Духа, оц које су сами отпали.“⁶

⁶ Каноничка посланица Амфилохију, правило 1

в) Лишава Јермене могућности да се врате у истинску Цркву Христову и, самим тим, истинског општења и јединства са Богом и правослашним народом Божјим.

Иако то не припада пољу интересовања већине богослова, овде је неопходно дати приказ богословског учења Католикоса Карекиша I, како би се показало да се из јавних изјава јерменског Поглавара ни у којем случају не може донети закључак о његовој православности.

У свом реферату на конфедерацији у Архусу⁷ Карекин расправља о исповедању вере које подносе јерменски кандидати за епископство и у којем се, између остalog, каже: „Верујемо да (је Христос)... једна личност, једна ипостас и једна сједињења природа (μία ἡνομένη φύσις).”⁸ Пошто терминологија заузима изузетно важно место у исповедању вере, Карекин доноси разјашњење појма „сједињена природа“ (ἡνομένη φύσις), користећи јерменске текстове из 5. века: „Сходно томе, то двоје, Логос и тело, који су били раздвојени пре оваплоћења, постали су једно после оваплоћења.“⁹ Шта, међутим, значи то „једно“? Сам Карекин даје објашњење: „... за оне који говоре две природе у једној личности (при чему мисли па православне), овај израз представља празно слово на папиру уколико његови састављачи не подразумевају једно јединство у природи (μία ἐνότητα ἐν τῇ φύσει).“¹⁰

Према Карекину, одбацујање Четвртог Вассљенског Сабора није само резултат јерменске теологије 5. века, већ и каснијег времена. Као потврду за то он доноси следеће доказе:

- а) Посланицу Јерменском Патријарху константиопољском Св. Фотију, о којој Карекин пише следеће: „Али, Варданет Сахаг, заједно са осталим јерменским теолозима, цалази за смешно јединство у личности без јединства у природи.“¹¹
- б) Сусрет православног Митрополита мелитинског Теодора и јерменског Католикоса Катчига у 10. веку, који је завршен негативним резултатом јер су Јермени поново инсистирали на својим захтевима као у прошlostи, у време Халкидонског Сабора.¹²
- в) Одломак посланице јерменског богослова Самуела, из 10. века, у којој се каже: „Не слажемо се са учењем Халкидонског Сабора и

⁷ Види: Karekin Sarkissian, The Doctrine of the Person of Christ in the Armenian Church, G.O.T.R., vol X,2, 964–65, стр. 108–121

⁸ Ibid, стр. 109

⁹ Ibid, стр. 110

¹⁰ Ibid, стр. 110

¹¹ Ibid, стр. 114

¹² Ibid, стр. 115

Лавовог Томоса који дефинишу две природе оваплоћеног Бога и Џогоса.“¹³

Моноенергитизам је, такође, константна категорија у богословској мисли Карекиша, као што се види из:

- а) Његових аргумента поводом посланице богослова Самуела: „Пошто је Он (Христос) Јединородни Син Очев и такође јединородни (син) мајке, Он је Један Син; и као Један Син, Он је Један Христос; и као Један Христос, Он је једна Личност; и као Једна Личност, једна ипостас; и као једна ипостас, једна воља; такође и енергија (дејство); и као једна енергија, Он је једна Природа (μία φύσις).“¹⁴ Дакле, као истишки Један, Он је једна природа.“¹⁵
- б) Његовог одговора на питање једног православног богослова о томе како Јермени разумеју „једну вољу“ и „једну енергију“: „Када говоримо о једној, увек подразумевамо једну сједињену (μία ἡνομένη), а не просто аритметички једну (вољу и енергију).“¹⁶
- в) Његовог мишљења о Томосу папе Лава, да се у њему описују два аутономна ентитета са својим сопственим енергијама (дејствијама).¹⁷

Ови ставови до данас нису поречени, без обзира на наставак богословског дијалога између православних и антихалкидонаца. На основу тога, јасно је да Католикос Карекин I не следи пут јерменских Католикоса Киликије 12. века (Несрија IV и Несрија тарсијског) у време којих је забележено значајно догматско и еклесијолошко приближавање, али и потпуно помирење ставова јерменских епископа са православцима. Потпуно помирење није остварено због реакције епископа и игумана старе Јерменије.

Према томе:

- Зар пису потпуно неосновани изрази које користи Високопреосвећени Митрополит Елштијски, којима се православни називају православним именом, без обзира на Веру и виноваковно црквено предање?
- Зар није лако схватљиво зашто православни народ не може да призна јерменског Поглавара као истишког јерарха Христовог и проповедника православне истине, и јерменску Цркву као „частан и изабраши уд Тела Христовог“?
- Не ствара ли се утисак да богословски дијалог не задржава карактер који му приличи, то јест, да представља израз мисионарске

¹³ Ibid, стр. 116

¹⁴ Ibid, стр. 116

¹⁵ Ibid, стр. 120

¹⁶ Ibid, стр. 117

природе Цркве, већ се претвара у метод изигравања суштинских догматских и еклесијолошких принципа?

■ Није ли огромна наша одговорност када лишавамо многонађени и многострадални јерменски народ истинске свестности православне вере и истинског оштећења у Православној Цркви, зато што, због разних разлога, истишујући не сведочимо да је тај народ ван Цркве Христове и да му је потребно да се врати к Њој, посебно у данашњем тренутку када признајемо и подржавамо његову праведну борбу за овоземаљском историјском правдом?

Превод из књиге
Είναι οι ἀντιχαλκηδονιοὶ δρθοῦσι;
— Τελευταίοις αριθμοῖς τοιούτοις; —
(Издање Ман. Григоријата – Св. Гора 1995. г.)

Превео са грчког:
Јеромонах Сава

ГРИГОРИЈАНСКА РЕФОРМА КАЛЕНДАРА КАО СРЕДСТВО ПАПСКЕ ЕКСПАНЗИЈЕ

Људмила Перепелкина

Питање о Јулијанском календару и на њему заснованој Православној Пасхалији, која опредељује ритам живота Православне Цркве, поставља се као веома сложено и потребује расветљавање с астрономске, историјске, богословске и многих других тачака разматрања.

Не постављајући овој расправи за циљ да се подробно зауставља па разматрају¹ свеукупних питања у вези с Јулијанским црквеним календаром, покушаћмо да разјаснимо узroke распространеих заблуда у односу према јулијанском начину бројања времена.

Свако ко се трудио да објективно разуме суштину календарске реформе наше Григорија XIII, не може а да се не зачуди постојаности мита о фамозном научном преимућству Григоријанског календара. Овај мит, постајући већ опште место које није за оспоравање, почива мирно и не мање па већкој идеолошкој и квази-научној попској пропаганди и сасвим неукој предрасуди њених вољних или невољних адепта.

У свом раду², посвећеном питању календара, ми смо већ приметили да само мало њих поима да, с формално-научне тачке гледиша, Григоријански календар нема баш никаквих преимућтава над Јулијанским, зато што су оба календара различита по својим принципима.

Познато је, да је Григоријански календар оријентисан на величину тројицке или сунчане године, док је Јулијански на величину

¹ Више о овом видети: Људмила Перепелкина, Јулијански календар – 1000 годишња икона времена код Руса, „Православни пут“ за 1988.г. Џорданвил, Њујорк, САД, 1989.

² Видети тамо стр. 128.

сидеричке или звездане године. Притом, тропска година, с којом су организатори григоријанске реформе по мери изједначили своју нову годину, постаје условном величином, умишљеном, премда и блиском за процесе, реално доживљене на Земљи, то јест за равнодневицу и сунчеву прекретницу (солститији).

Напомињемо да је, почињући од времена Птоломеја (II век по рођењу Христовом), све до позног Средњег века, у астрономији, као и у погледу па свет, владао *геоцентрични сисијем*, сагласно коме би непомична Земља била центар творсвина, око којег се окрећу Сунце и друга небеска тела.

Поимање тропске године, која почиња у основи Григоријанског календара, повезано је са геоцентричном до-конзерванском теоријом. Тропска година износи тачно 365 дана, 5 часова, 48 минута, 46 секунди, што је време за које Сунце обави свој тобожни обрт око Земље.

Наравно, свима је познато да се Сунце не окреће око Земље, него, обратно, Земља се креће око Сунца. Зато тропска година није реални период времена, него замисљена астрономска величина, имајући, уосталом, као што смо рекли, један директан однос према реалним процесима који се овијају на Земљи, таквим као што су смене годишњих доба (пролеће, лето, јесен и зима) и другим природним појавама на нашој планети.

Што се тиче разумевања сидеричке године, оно је засновано на реалној величини једнакој пуном периоду кретања Земље око Сунца. Трајање сидеричке године чине 365 дана, 6 часова, 9 минута, 9 секунди; заснована на овој величини, јулијанска година траје 365 дана, 6 часова, што за 11 минута и 14 секунди прескочију трајање тропске године.

Идеја о годишњем окретању Земље око Сунца позната је већ астрономима Древног Египта, потом су је наследили штагорејци, да би међу њима постала увељико распрострањење. Касније, у III веку пре Христовог Рођења, ова је идеја била положена у основучења старогрчког математичара и астронома Аристарха Самоског, кога можемо сматрати претходником Николе Конзерника.

У епохи стварања Јулијanskог календара (46. година пре Христовог Рођења), теорија Аристарха Самоског била је широко позната међу астрономима и научницима. Зато не чуди да су велики астрономи Созиген Александријски и други ствараоци Јулијanskог календара положили у основу јулијанске године период пуног окретања Земље око Сунца, тј. сидеричку годину. Управо је ова реална астрономска величина и постала премером Јулијanskог календара. При том је неопходно приметити да је тропска (сунчана) година оријентисана па циклусе повезане, пре свега, са Земљом, док је сидеричка (звездана) година – па циклусе у вези са космосом у цели-

и. У том смислу, у својој основи, Григоријански календар је *геоцентричан*, а Јулијански – *космоцентричан*³.

Што се тиче астрономске тачности, о којој тако воле да говоре присталице Григоријанског календара, важно је имати на уму да ће она за 25 765 тропских година заостати за сидеричком или истинском астрономском годином за читаву годину. Зато су сва астрономска, као и историјско-хронолошка истраживања, која разматрају дуже временске периоде, спроведена по Јулијанском а не по Григоријанском календару⁴.

Ето зашто се многи истраживачи баве питањем због чега је уопште Риму била потребна реформа календара, с каквим циљем је папство кренуло на нарушење вековима освештане црквеносаборне традиције? Могуће је наћи много објашњења за овај корак папе Григорија XIII. Овде је присутна и жеља за влашћу, стремљење да се узвиси над другим вероисповедањима, као и покушај да се оснажи авторитет папства, нарушен после Реформације и верских ратова.

Осим тога, недоумицу изазива и то што су реформатори Јулијanskог календара почели сравнивати своју нову годину са тропском годином. Чиме је то могуће објаснити? „Све се објашњава веома прозаично – каже аутор једне зашимљиве расправе, посвећене овој теми – папа Григориј XIII и његово ‘календарско окружење’ били су доследни приврженици Птоломејевог космогонијског система, што значи да тропска година за њих није била релативна астрономска величина, него извршно реално време кроз чији се проток Сунце окреће око непокретне Земље. За иницијаторе григоријанске реформе, сидеричка година једноставно није постојала, па чак и сама констатација овог астрономског факта и његово признавање били су од Рима проглашени као јерес, која је повлачила за собом далеко не само теоријске претње – довољно је сетити се трагичног удеса Бордана Бруна и Галилеја⁵.“

Заслужује пажњу и чињеница па су многи истакнути савременици папе Григорија XIII, а међу њима такви знаменити научници као хронолог Скалигер, математичар Целзијус, астрономи Јосиф Витаниј и Местлин (учитељ великих научника Кеплера и Галилеја) – дали негативан одговор о учешћу у пројекту припремајући календарске реформе. Пројекат реформе сматран је за бессмислицу и од многих европских универзитета, убрајајући Бечки универзитет и Сорбону.

³ Видети: А. Зељински, „Освећено време“, Гласник Руског Западно-Европског Егзархата, 8, бр. 113, Париз, 1983, стр.209-250.

⁴ Видети: од истог аутора паведено дело, стр.236.

⁵ Тамо, стр. 232.

Са своје стране, креатори Григоријанског календара и међу њима утицајни језуит – математичар Христофор Клавиј, одстрадали су од учешћа у реформи све истакнуте астрономе и хронологе тог времена, који су, па овај или онај начин, изразили своју несагласност са припреманом новотаријом. Следствено таквој политици Рима, у кругу иницијатора календарске реформе, окупили су се људи с површином аматерским знањима из области астрономије, почев од Клавија који се користио погрешним алфонсинским таблицама (у које Местелић и други истакнути научници нису имали поверења) и завршило са лекарем Лилијем и његовим изумом 300.000-годишњег циклуса. Ово последње „откриће“ подигло је велику буку, али никакда није било објављено јер се показало као сасвим нетачно.

Мало ко сада полаже рачуна себи о томе да је тадашња григоријанска реформа „осила провинцијско и жалосно обележје“⁶.

Познато је да је својевремено и велики Коперник отказао да узме учешће у припреми календарске реформе, започете већ 1514. г. па Латеранском Сабору. А затим, четрдесет година касније, после своје смрти која је наступила 1543. г. Коперник је постао „бутљив, али опасан противник календарских заплета 1582. године, подривајући у корену већ навелико изрекамирачу научност григоријанског календара“⁷. Јер ако се у самој ствари Сунце не окреће око Земље, него обратно, тропска година уопште није прамера за грађанску годину, што ставља под велику сумњу нетачност јулијашке године.

Коперниково учење претило је да разобличи исидонаучност григоријанске реформе, отуда што је 1616. г. папа Павле V осудио идеје Коперника као противуречије „Светом Писму“. Коперникова книга „О кретању небеских сфера“, у којој је он изложио своју теорију, била је забрањена папским декретом од 5. марта 1616. године „да би се избегло ширење сличног учења на штету католичке истине“.

Све наведене чињенице дају основа да се говори о ретроградности творца григоријанске реформе, које је једна од последица била „покушај да се заустави, ако не сасвим спречи ширење коперникових идеја у тадашњој Европи“.

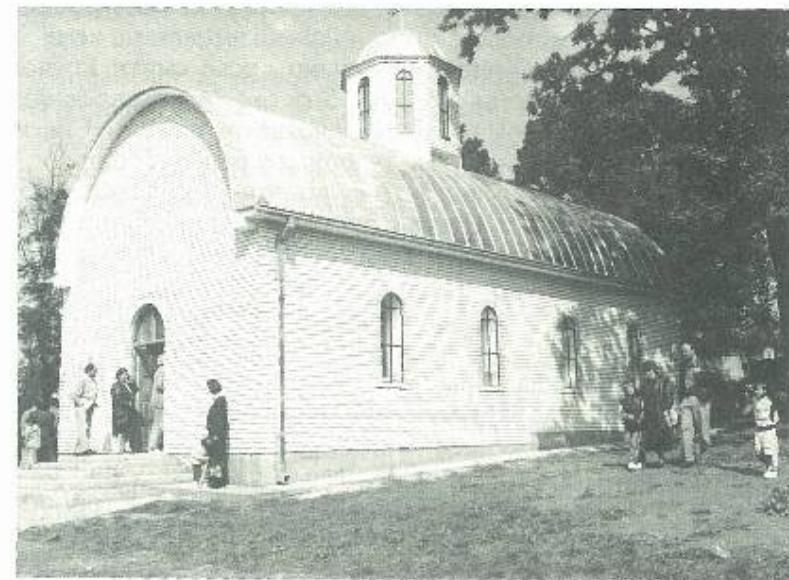
Папски емисари, желећи да ослађе у врсмес Реформације посруни ауторитет папског престола, а такође борећи се за сфере утицаја, па све су начине уводили свој календар издајући га за нешто несумњиво „научно“. Треба признати да су, овладавши у то време уговорима, рационализам са језуитском пропагандом учили своје:

⁶ Генадиј Могиљевић, „Григоријанска реформа календара“, „Домаја“ бр.8, М. 1991. стр.35.

⁷ Исто.

календар папе Григорија XIII, упркос свему, прибавио је себи репутацију напредног и, као такав, неприкосновеног броја годиша.

Стремљење ка власти увек је везано и са настојањем да се задобије власт над временом. Историја познаје много примере „захвата“ такве власти; из најближих историјских догађаја можемо именовати Француску револуцију са њеним термидором⁸. Рим је, спажећи свој примат и свој светски значај, пошао „против научне очи-

Никодин код Урошевца (храм посвећен св. Илији)

гледности, против предања и канона Цркве. Наше страсти приморавају на уступак, разум, логику, знање. По свој вероватноћи, то се дешава не само са појединцем него и са целим друштвом, народом, штавише и са целом одвојеном (помесном) Црквом и културом“⁹.

Организована религиозно-политичка сила папства могла је наметнути свој календарски стил практично свим земљама света, али то још ништа не казује о њеној непогрешивости и пожељности.

⁸ Јулијана Перепелкина, *La catégorie du temps dans la tradition orthodoxe, in Espace et le Temps*, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1991, стр. 395.

⁹ Архијепископ Виталиј (Устинов) (сада Митрополит, Првојесарх Руске Православне загранице Цркве), предговор канадском издању књиге А. Н. Зељинског „Конструктивни принципи староруског календара“, Монктрал, 1984. стр.6-7.

„Није у сили Бог него у истили“ – говорио је свети благоверни велики књаз Александар Невски.

Проблем рачунања времена, изазван григоријанском реформом, и до данашњег времена остаје нерешен. Ево више од четири века не престају несклади и несугласице у вези поретка литургијског живота, што је учврстило одвајање неправославног Запада од Цркве. У новије време, прузимање „исправљеног јулијанског календара“ од неких автокефалних цркава, довело је и до ушутар-црквених несугласица.¹⁰

Православна Пасхалија заснована је имајући у виду редослед повозаветних збивања, повезаних са последњим данима земаљског живота Господа Исуса Христа. У години крсне смрти Господње, јудејска пасха је пала у петак и суботу. У петак, 14. нисана (који, као и сада иочиње по црквском рачунању у четвртак најече), Спаситељ је био распет; у суботу Он је био у гробу, и у рано јутро првог дана педеле 16. нисана – васкрсао. Зато су збивања Страдања, смрти и Вајкарства Господа нашег Исуса Христа, испрекидиво повезани са јудејском пасхом. И већ од првог века хришћанства, ушло је у обичај да се Света Пасха празнује послије јудејске пасхе. То је било овековечено од свих Апостола који су одредили да се хришћанска Пасха празнује после јудејске (7. правило светих Апостола).

Мењање редоследа збивања о којима нам казује Јеванђеље значи њихово кварење. Новозаветна Пасха мистично символизује замену старозаветног жртвоночишења јагњета, жртвом Спаситеља нашег Господа Исуса Христа – Јагњета које је узело па себе грехе света (Јн. 1,29). И када би се, због искључиво астрономских узрока, понекад дешавало да у старој Цркви истовремено падну хришћанска Пасха и пасха синагоге било је потпуно исприхватљиво да света Пасха претходи јеврејској. Ишак, само у периоду од 1851. до 1950. године следбеници Григоријанског календара празновали су Пасху 15 пута пре Јевреја и не само једном заједно с њима, например 1. априла 1823. године, 17. априла 1927. године, 18. априла 1954. године, и 19. априла 1981. године.

Приврженици Григоријанског календара, свршавајући Свету Пасху пре Јудеја или заједно с њима, нарушују један од основних капона Цркве. Они у потпуности пренебрегавају Седмо апостолско правило, одређење Никејског Сабора и Прво правило Антиохијског помесног Сабора.

318 светих Отаца Никејског Вајкарског Сабора (325. године) донели су уредбу (орос) о Пасхи, која забрањује да се она празнује с јудејима, на шта указује јасан цитат Првог правила Антиохијског сабора: „Сви који се држну да паруше одредбу Светог и Великог

¹⁰ Више о овоме видети Људмила Нерспелкина: *Јулијански календар – 1000-годишња икона времена код Руса*, стр.129-134.

Сабора одржаног у Никеји... о свомом празнику спасоносне Пасхе, да буду одлучени од заједнице и одбачени од Цркве. Ако се пак неко од предстојатља Цркве, епископ, или превозитер, или ђакон, после ове одредбе, дрзне да развраћају људе или смуђује Цркву, нарочито да са Јудејима свршава Пасху, таквог свети Сабор од сада осуђује па буде туђилац Цркви, јер је учинивши тако постао не крив грехом за самога себе него и крив кварењем и развраћивањем многих. И не само па такве Сабор одлучује од свештенослужења, него и све који се дрзну па буду у заједници с њима, до њиховог извргавања из свештенства. Извргнути се лишавају и спољашње части којима су били притисни по светом и Божијем правилу свештенства¹¹.

Јулијанског црквеног календара тврдо се држи Руска Православна Црква (у Русији и у ипостранству), манастири Свете Горе Атонске, а такође Православне Цркве Јерусалима, Грузије, Србије и сви ревнитељи светоотачких завета, који – упркос многим притисцима – одбијају да прихватају нови стил.

Познати руски научник-професор В. В. Болотов, чији је реферат одредио одлуку Комисије по питању реформе календара у Русији, и чиме се дала предност очувању Јулијанског календара, овако се изразио у вези са тим проблемом: „Ја као и раније остајем одлучним поштоваоцем Јулијанског календара. Његова чиста и изванредна једноставност поставља његово научно преимућство изнад свих календарских исправаки. Мислим да се културна мисија Русије по овом питању огледа у томе да још неколико столећа одржи у животу Јулијански календар и кроз то олакша повратак западним народима од никоме потребних григоријанских реформи ка неисквареном старом стилу¹².

Поседујући унутрашњу цикличност положену у саму његову природу, Јулијански календар се пројављује, за разлику од Григоријанског календара – вечноим календаром. Православна Црква, чувајући вековима освећен Јулијански календар, одбила је па се повинује лажи о времену исвјдоцаучис новотарије. Није зато случајно да се њено време налази у сазвучју са космичким законима временске периодике и биокалендаром.

Врлине Јулијанског календара све више привлаче пажњу истраживача, који претиостављају да се „хипотетички календар будућности најпре замишља као... Јулијански календар¹³. Захваљујући томе што је он изразито јасно спојен са пулсирањем космочасо-

¹¹ Видети: *Леда Вајкарских Сабора*, издана у руском преводу при Казанској Духовној Академији, издање друго. Казан. 1887, том први, стр. 76, документ 16.

¹² Професор В.В. Болотов. Посебно мопиљење члана Комисије, Журнал Осмог заседања Комисије по питању реформе календара 21. фебруара 1900. године (Руско астрономско друштво), стр. 34.

¹³ Видети: Г. Могиљевицев, наведено дело, стр. 36.

ва, будући ипсома близак временским трајањем (365 дана, 6 часова) десма, за Земљу основним астрономским величинама – тропској години (365 дана, 5 часова, 48 минута, 46 секунди) и сидеричкој (365 дана, 6 часова, 9 минута, 9 секунди) ова чињеница је тим важнија, јер се биоритмичка ситуација на Земљи одређује управо овим двема астрономским годинама.

Осим тога, Јулијански календар је више од хиљаду и по година одређивао ритам живота народа Европе, укорењен унеколико и у генетичкој структури човечаштва. Сагласно многобројним научним експериментима последњих година, обављеним на биолошким објектима разних нивоа, жишућа материја, а заједно с њом и човек, показују крајњу осетљивост ка најмањим колебањима геомагнетног поља; при чему показатељи Земљиног магнетизма поседују веома прецизну периодичност, која је у вези са равнодневицом и солстицијем. „Човек заједно са свим што је живо избира у такту колебања физичких поља космичке природе. Те вибрације у вези са редовним колебањима тачака равнодневице у Григоријашком календару немају правилну периодику, а то је у вези са невидљивим, но несумњиво постојећим „терапеутским ефектом“¹⁴.

Григоријански календар, по коме живи савремено човечаштво, поставља један неправилни и акосмични ритам. Зато је потпуно разумљиво да је он неодговарајући тим биочасовима и том биокалендару који су се (ови последњи – прим. прев.) дугим временом обликовали у човеку и сасвим је могуће да су сада поремећени.

Заслужује пажњу и ова чињеница да следствено мисли В. И. Вернадског да се иоосфера Земље слагала – и очигледно ће се и даље слагати са ритмом Јулијанског календара. Зато је „човечанству важно да не страхи то у многоме уникатно јединство“¹⁵.

Римски престо, отпадајући од Васељенске Цркве, удаљио се и од васељенске истине: царство, намећући свој поглед на свет, заснован на геоцентризму, није давало предност метафизичкој страни иштања. Земља, будући место Богоспитивања, у самој ствари показује се као центар творевине, али центар не астрономски, него духовни.

Време – такође је творевина Божија. Господ савршава освећење твари, која се присаједињује Његовом небеском животу. У том смислу, може се говорити о црквеном Јулијанском календару као о икони тог освећеног времена. Профанија црквеног календара – то је покушај светотатвеног оскрњења светиње, покушај извргавања већ освећеног из Небесног Царства у царство мрака¹⁶.

¹⁴ Видети: Г. Могиљевцев, напредно дело стр. 36.

¹⁵ Љ. Перенескина, напредно дело, стр. 135.

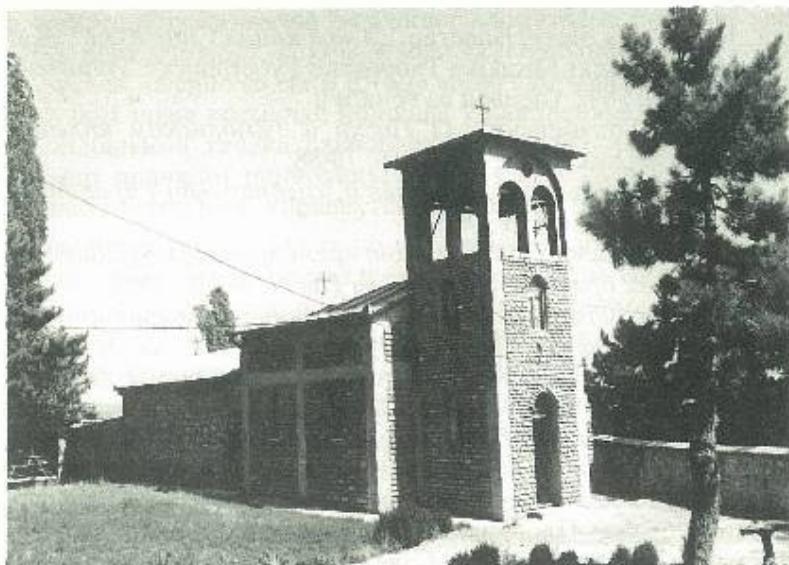
¹⁶ Тамо, стр. 136.

Црква Христова сједињује временско и вечно. Ово се остварује пре свега у Тајни Евхаристије. Пребивајући у времену, Црква кроз стварно присуство Христово преображава време као што преобразажава и свет. Што се тиче разних мисија поводом Јулијанског календара, треба да укажемо на аргумент по преимућству: сваке године се јавља силазак благодатног огња на Гроб Господњи – чудо, које ироистиче при сабирању многих хиљадних ходочасника на Велику Суботу по Јулијанском календару. У њему нам треба видети мистично освећење ове 2000-годишње иконе времена.

У закључку је неошходно истаћи да је овом важном за Цркву питању о Православној Пасхалији и Јулијанском календару посвећен велики број истраживања. Ограничичићмо се на само пска од оних:

1. Јеромонах Матеј Властар, „*Алфавитна Синтагма*“ (Канонски Зборник 14. века) издање Тавровске Губернијске Типографије, Симиферополь, 1892. (превод с грчког);
2. Д. Ф. Голубински, „*О Пасхи и Јулијанском календару*“, Богословски весник, бр. 4, 1892, стр. 73-88;
3. Д. Ф. Голубински, „*Нишанье о изједначавању грађанске године с асирономском*“, М. 1899;
4. Е. А. Претеченски: „*Црквено времебројање и криптички преглед посвијеђених правила одређивања Пасхе*“, СПБ, 1892;
5. В. В. Болотов: „*Извештај на заседању Комисије по штампању реформе календара у Русији при руском асирономском друштву, 31. маја 1899. г. Ставови Комисије по питању реформе календара у Русији. Прилог 5*, СПБ, 1900, стр. 31-49;
6. И. И. Соколов: „*О уједињењу Источне и Западне Цркве*“, СПБ, 1911;
7. Н. Н. Глубоковски: „*О реформи календара*“. „Православни Мисионар“, бр 5-6, Пловдив, 1943 (на бугарском); на руском је тај рад штампан у зборнику „Дела Саветовања поглавара и представниција автокефалних Православних Цркава поводом прославе 500-годишњице автокефалности Руске Православне Цркве 8-18. јул 1948. године“, том први, М. 1949, стр. 416-432.
8. А. И. Георгијевски: „*О црквеном календару*“, издање Московске Патријаршије, М. 1948.
9. А. Н. Зелински: „*Конструктивни приступи староруског календара*“ у књизи „*Контекст*“ Академије наука СССР, М. 1978. Ову књигу издало је такође Братство преп. Јова Почаевског, Монреал, 1984.
10. Остала литература наведена је у напоменама које прате овај чланак.

Превод с руског:
Душан Васиљевић

Манастир Горњача – Храм Св. Никола

ЦАРИГРАДСКА ПАТРИЈАРШИЈА И ПИТАЊЕ ПАСХАЛИЈЕ

Питање о радиkalној измени светоотачког календара стоји на објави пропasti оне која воли да украпава себс називом „Мати Цркава“ – Константинопољске Патријаршије. Неопходно је отворено говорити о овом документу, објављеном у грчким новинама „Ортодоксос Типос“, бр. 1160 од 9. фебруара ове године. Реч је о Окружној (циркуларној) посланици Цариградског Патријарха, посланој без службене објаве још у мају прошле године, свим пјесим митрополитима, с циљем да се размотри могућност одгуштања од светоотачке Пасхалије ради истовременог празновања Вакрсења Христовог са инославнима. Ево самог њеног текста:

Секретаријат Св. Синода
Кашцларијски бр. 150/26.5.95.г.
протокол 420

Високопресвештеном митрополиту...

Сагласно оштуци Св. Синода и високој наредби Вассильског Патријарха Вартоломеја, позивамо Ваме Високопресвештенство да искаже мишљење, по следећим тачкама, у односу према одређивању општег датума празновања за све хришћане великог Празника Вакрсења Христовог:

а) Какве потешкоће с друштвение, функционалне, културне и психолошке тачке гледишта постоје међу духовништвом и народом Ваме Богоспасају спархије које ометају празновање Пасхе заједно са свим хришћанима данашњице?

б) Какве негативне последице настају за Православље од делатности инославних цркава у области функционисања Ваше епархије?

в) Какви су изгледи и жеље православне паству поводом могућности заједничког прослављања Пасхе с инославцима, међу којима она (паства) живи и са којима општи?

г) Какви напади могу настати при самој таквој могућности празновања Пасхе – на православну паству од стране одређених конзервативних православних кругова (старокалендараца, унутарцрквених организација, традиционалиста, аптискумениста и других сличних) и колико је корисно за Мати-Цркву покретање штита о општем празновању Пасхе?

д) Како и до каквог степена инославне цркве, исповести, организације и други могу искористити оштећење Пасхе на уштрб православне самосвети наших верујућих, уколико постојећа прозелитска настојања могу бити олакшина кроз такво празновање па штету Православља?

Осим тога, позивамо Ваше Високопреосвештенство да предложи Цркви своје погледе на опште негативне или afirmативне последице, као и своје предлоге на ову тему како би одлучила Мати-Црква шта да предузима за убудуће.

У очекивању одговора од Вашег Високопреосвештенства, преносимо Вам братске поздраве Његове Светости, пашег Патријарха, и остајемо с љубављу у Господу.

Филаделфијски митрополит Мелитон,
главни секретар Светог Синода.

Ради упознавања читаоца, приметићмо да црквена правила, положена у основу наше православне пасхалије, воде своје порекло још од апостолских времена. Тако VII апостолско правило гласи:

Ако неко, епископ, или презвитер, или ђакон, свети дан Пасхе пре пролећне равнодневића са јудејима празновао буде, да се лиши свештепог чина.

Први Васељенски Сабор из 325. г. бавио се не само осуђивањем, у то време распрострањене аријеве јереси, него и решавањем такозваних „пасхалиних“ спорова у вези са празновањем Христове Пасхе. Свети Атанасије Велики, који је сам активно учествовао у раду овог сабора, пише у својој посланици африканским епископима (глава 2-га):

„Никејски сабор био је сазван поводом Пасхе зато што хришћани у Сирији, Киликији и Месопотамији нису биле сагласни с

нама, и у време, када су јудеји сршавали своју пасху празновали су и они...“

Питање одређивања времена празновања Христовог Вајкресења било је од светих отаца признато као изузетно важно, јер су за

Бураковић (храм посвећен свим Србима светитељима)

његово крајње и безапелационо решење издали специјални „орос“ (уредбу), забрањујући празновање Пасхе истовремено са Јудејима. О томе јасно сведочи I правило, IV Антиохијског сабора, сазваног само кроз 16 година, у коме између остalog стоји:

... А ако иско од предстојатеља Цркве, епископ, или превизитер или ђакон... усуди се да развраћа људе и да смућује Цркву, посебно, и са јудејима сршава Пасху; таквог свети Сабор одсада већ осуђује да буде туђинац Цркви...

Тако строга забрана, која предвиђа одлучење ол Цркве, без претходног разматрања почињеног нарушавања од месних црквених власти, среће се искључиво ретко у канонима. Ово сведочи о категоричности решења (ороса) на Никејском сабору, односно времена празновања свете Пасхе – никада „заједно са јудејима“. Сам израз „да се не празнује Пасха заједно са јудејима“, упркос бучним

уверавањима неких данашњих богослова-молерниста, не односи се на начин празновања, него искључиво на време празновања.

Томе треба додати и VII-мо правило II-ог Васељенског сабора, као и, сагласно с њим по садржини, 95-то правило Трулског сабора, којим се одређује како примати јеретике који желе да се присаједише Православној Цркви. ...Како се види из ових правила, тетрадицији, тј. они који признавају Пасху заједно са јудејима 14. писана, без окоплиштења се називају јеретицима и стоје у реду са аријевцима и другима. Стога, у случају приповећања покажања, такве примају у крило Цркве кроз миропомазање. Ево, куда одводе одступања од црквених правила, односно времена празновања Свете Пасхе.

Следећи васељенски сабори су више пута утврђивали искључиво испуњавање својих одлука. Например, II-го правила VI-ог Васељенског сабора утврђује канонско значење за сва у њему набројана правила и утврђује њихову општеобавезну силу за сву Цркву.

Предложено од Цариградске Патријаршије, опште празновање Пасхе, заједно са римокатолицима и протестантима, потпуно игнорише више поменуте капопе. Сагласно прихваћеној на Западу григоријанској пасхалији, Христова Пасха перетко пада заједно са јудејском или се празнује пре ње, без обзира на јеванђелска збивања и на саборске одлуке Цркве.

За 100-годишњи период, од 1888. до 1988. године, римокатолици су 23 пута нарушили ова правила, потицајући по пасхалијом штављу под анатему I Васељенског сабора.

Управо ради важности питања о Пасхи, „Свеправославни“ контгрес 1923. године, упркос ватреном жељи својих иницијатора, није успео наметнути Православној Цркви пасхалију новог стила. И до данашњег дана, Цркве које су увесеље у богослужбено коришћење тзв. новојулијански календар, који до 2800. г. и после 2900. г. практично пада (поклапа се) са григоријанским, одређују празник Пасхе и у вези с њим покрстне празнике сагласно Никсјској одлуци, а за испокретне празнике користе нови календар. Само је Финска православна црква прихватила григоријанску пасхалију и празнује је заједно с православним, него с римо-католицима и протестантима.

Крајем прошле године цариградски патријарх обавио је знамениту посету Женеви, где је обишао главни стан Светског савета цркава, Свесветску лутеранску федерацију, Свесветски савез реформаторских цркава и остале. У личном контакту са генералним секретаром ССЦ др Рајзером, они су заједно расправљали штавље о истовременом празновању Пасхе.

У свом поздраву др Рајзер је подвукao троструки значај личности патријарха Вартоломеја: као старог пријатеља и сарадника ССЦ, као предводника једног од њених најзначајнијих чланова

„авангардне“ прквс, која је још 1920. године учествовала у оснивању Савета, и као „првог међу православним епископима у чијој се личности изражава видљиво јединство Православне Цркве“. Патријарх Вартоломеј је позван да постане „мост“ за сједињење ССЦ с другим православним црквама.

„Васељенска Патријаршија одавно сматра ССЦ не само савезом цркава него и благословеним органом цркава који им даје могућност сарање, с једне стране, за продубљивање хришћанског јединства, а са друге, ради излечења различитих проблема модерног човека“ – завршио је гост у одговору.

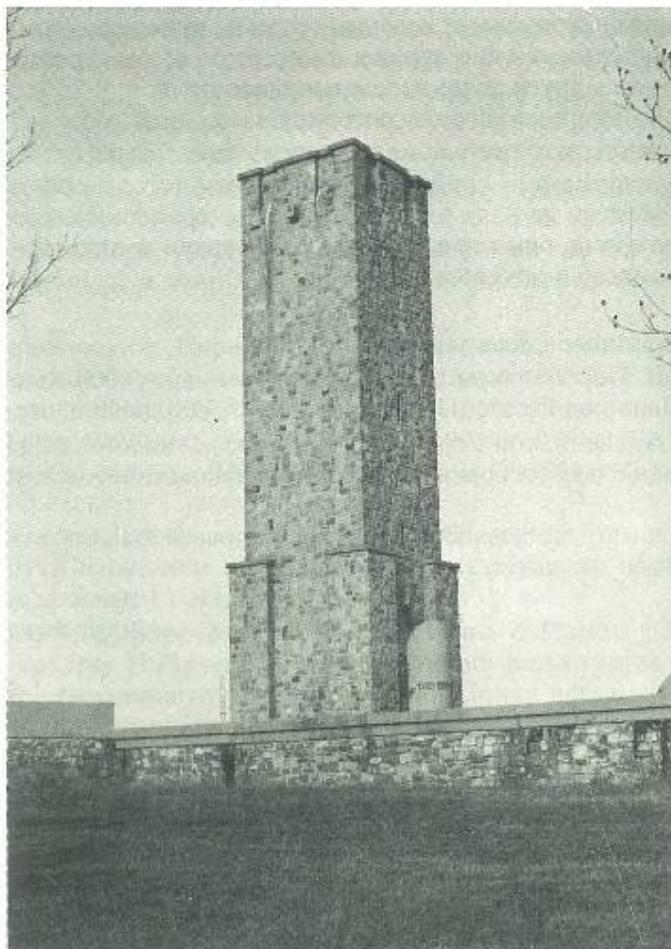
Приликом сусрета између су дарови, Патријарх Вартоломеј уручио је др Рајзеру сребрни путир чија је улога „да опомиње ССЦ, да је у обавези да ради на продубљивању хришћанског јединства и евхаристијског општета, које у самој ствари и представља циљ и главни смисао постојања ССЦ“...

Коришћена литература:

1. Л. Переплкина: „Јулијански календар – 1000-годишња икона времена код Руса“, „Православни пут“, Цорлашвиљ, стр. 138.
2. Архиепископ Серафим (Собољев), „О новом и старом стилу“ (предавање на Московском свеправославном саветовању, 1948. године)

Чланак објављен у „Православнаја Рус“, бр. 8. за 1996.г.

Превој са руског:
Душан Васиљевић

Газимостан

ДРУШТВЕНА ЕСХАТОЛОГИЈА СРЕДЊОВЕКОВНЕ УТОПИЈЕ

**ОГЛЕД О ХЕТЕРОДОКСНИМ ИДЕОЛОГИЈАМА
ЈУЖНОСЛОВЕНСКОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА**

Бошко И. Ђојовић

Човек ствара Историју
Историја ствара човека
Ф. Бродел

При раду на узлазном подвигу, стваралачки Дух уводи повине достижући нову визију историје, линеарну, која испуњава у потпуности временско трајање додељено људском роду. Та идеја о „целоукупној Историји“, чија је коначност сотиролошка, подразумева неопходност откупљења, искушења, раскидајући тако са античким појмовима света као цикличној историји. Настојећи да уклони кривице (недостатке), човек тежи да стекне унутрашњи узвишењи ниво. Он настоји да трансцендира историју која је тада само још средство чија се коначност (крајњи циљ) поставља па виши степен постојања (*eschaton*), ослобађајући тако своју заробљену енергију у паклепом окову затвореног света у времену и простору. Приступајући тада слободном степену духа и свести, који је до тада био непознат, нови свет, заснован на *κληρονομίᾳ* = јудео-хришћанском наследству, образује систем вредности који се уноси у основу антиломију, присула-слобода. Са непромсљивом строгошћу своје политичке структуре, наслеђене од романске цивилизације, социјални поредак не дозвољава други излаз (исход) изазову откривене слободе већ само пут духовног истраживања унутрашњег простора.¹

¹ R. W. Southern, *The Making of the Middle Ages*, London 1953, str. 137. Vidi i: P. Brown, *Society and the Holy in late Antiquity*, London 1982; J. Meyendorff, *Unité de l'Empire et divisions des Chrétiens. L'Eglise de 450 à 680*, Paris 1993 (наслов оригинал; *Imperial Unity and Christian Divisions. The Church 450 to 680 A.D.*, New York, St Vladimir's Seminary Press, 1989), p. 46 sq.

Средњовековни хришћански свет био је подешен према непромењивој слици Божијег Царства. Одатле произилази хијерартизација (hieratization) његових друштвених структура и прогресивно искључење сваког другог система идеја. Хришћанско схватање историје и нови теантроцентрични хуманизам су достигнуће једне дуге еволуције, чији се процват десио на подручју источног Медитерана, подручју цивилизацијског клијања, почев од најстарије антике и праисторије. Граница подручја тог цивилизацијског простора,² која су се мање односила на културни процес а више су била паклоњена поновним изворима прошлости која није била никада потпуно довођена, упознала су једну интеграцију, мање-више тешку, у сред „универзалног“ града, синтезу јудео-хришћанских вредности и грчко-римских. Пошто пису били довољно расположени да се одвоје од своје етничке идентитетности, ови народи су били вешти да створе своје аутентичне хришћанске цивилизације када им се пружила прилика да је уклопе у „националну“ Цркву.³

То им је омогућило да се интегришу у заједницу цивилизованиог света, очувавши истовремено своју властиту идентичност наспрот моћној културној хегемонији грчко-римског хришћанства. Они који, наспрот томе, пису имали снаге или благодети таквога дара, били су зато сведени, или на заостајању маргинализацију везујући се на остатке манихејства, гностицизма и друге дуалистичке концепције,⁴ било да се једноставно споје са великим струјом „универзалне“ цивилизације, губећи тако свој језик и своју историјску свест. Универзализам није ствар хришћанског порекла – мада хришћанство трансцендира стички партикуларизам и превазилази ексклузивизам националног религије, али због своје стваралачке снаге и због своје „неутралног“ новине, он је послужио као цемент за читаво хетерогено друштво, пошто је зајртао обнову грчко-римског света.

² „Византински или хереснолошки осверочени писци тежили су све више и више да повежу јеретичку појаву са етичком и лингвистичком различитошћу“, cf. G. Dagron, „Formes et fonctions du pluralisme à Byzance (IXe–XII e siècle)“, *Travaux & Mémoires* 12 (1991), p. 228 sq. О теми Божијег народа, „L'unité des peuples s'appuie sur l'égalité dans la vocation divine, sur „une symphonie unique, sous la direction unique d'un chef et d'un maître, le Verbe“ (Clement d'Alexandrie)“, T Špidlik, *La spiritualité de l'Orient chrétien. Manuel systématique*, Rome 1978, p. 151 sqq.

³ „Црква, међутим, није прихватала никакву капонску или организациону поделу засновану на етничким различитостима, као ши на културним“ (територијалној организацији Цркве), између римског Царства и Цркве „постојала је структурна сродност која је усвимала њихов савез још природнијим“. J. Meyendorff, *Unité de l'Empire et divisions des Chrétiens*, p. 35, 38–41. Ср. „Pluralité des nations“ et „Le cosmopolitisme chrétien“ dans l'Orient, voir Špidlik, *La spiritualité de l'Orient chrétien*, p. 150–152.

⁴ Cf. A. Borst, *Les cathares*, Paris 1988, II, 60–61 (оригинални наслов: *Die Katharer*, Stuttgart 1953).

Утопистичка идеја о последњем добу, означеном као „Златни век“ или као „Небеско царство“⁵, и које ће се догодити на крају историје, вуче у Средњем веку своје корене из веровања и текстова грчке и латинске антике, као и из духовних источњачке, иранске традије. Овај мит, који је увек био распоређен у античким источњачким цивилизацијама, заснивао се на астралним схватањима која предсказују, после раздобља хаоса, једну нову космогонију која ће реинтегрисати (поново успоставити) првобитно⁶ митско раздобље „Златног века“, Природну Државу или земаљски изједначени (*egalitaire*) рај. Хришћанска и средњовековна књижевност наследила је од ових утопистичких идеја, преко гностичких текстова, апокрифне списе исто тако као и хетеродоксие. Првс алузије на „Златни век“, које налазимо већ код Хезиода, Хераклита, Платона, Виргилија и Овидија⁷ као и код сибилских пророчишића, укључене су у најстарије текстове гностичких хришћана као паганска пророчања о Христовом доласку на земљу⁸. Сибилски текстови су већ били укључени у јудејску⁹ апокрифну књижевност, још од раније, у другом или у првом веку пре Исуса Христа.¹⁰

Вероватно је да је Папије, епископ Јераполски од 110–130. године, који је под утицајем јудејске апокрифне књижевности, написао миленаристички апокрифни спис под насловом *Αρχῶν κυριακῶν ξεζηγμος*. Писац нарочито тврди „да ће после вакрсења мртвих, бити остварено хиљадугодишње Христово царство на земљи.“¹¹

⁵ Ср. Д. Драгојловић, Мит о „златном веку“ и „небеском краљевству“ у старој српској књижевности. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, Београд, 1976, стр. 35–44.

⁶ R. Eisler, *Orphic-dionysiac Mysteriengedenken in der christlichen Antike*, 1925, p. 30, cf. M. Eliade, *The myth of the eternal return*, London 1955.

⁷ Упореди избор текстова о миту тог „Златног века“ изједначујућем (*égalitaire*) којег су још називали „Сатурново царство“: A.O. Lovejoy–G. Boas, *Privatism and related ideas in Antiquity*, Балтиморе, 1935. Грчки историчар Диодор Сицилијски износи у резимењу своје *Историјске Библиотеке* опис Острва Блајенских, митски „Хелиополис“ (*Diodore de Sicile, Livre II, cap. I.V–I.X, vol. I, P. 167–172*). Ови митови наслеђени од античке мисли одиграли су велику улогу у погледу постојања сталитаристичке утопије у средњовековној Европи.

⁸ Један овакав текст у српској редакцији јесте: „Елин мудрих пророчања о Христију“, ed. Speranskij, *Perevodnie sbornik*, Москва 1904, p. 103–104.

⁹ О прастарим јеврејским и хришћанским сибилкама, види: H.C.O. Lanchester, *Sibylline Oracles, Encyclopaedia of Religion and Ethics* II, p. 496–500, ainsi que l'édition de ces oracles: A. Kirsche, *Sibyllinische Weissagungen*, Munich, 1951.

¹⁰ Д. Драгојловић, idem, II, 35–37; cf. *La Bible-Ecrits intertestamentaires* (A. Caquot, M. Philonenko), Парис 1987, p. XCII–XCVI.

¹¹ F.X. Funk, *Opera patrum apostolicarum* II, Tübingen 1879, p. 276–300; Eusèbe, *Histoire ecclésiastique*, ed. E. Grappin, I, Парис 1905, p. 353–361; Eusèbe de Césarée, *Histoire ecclésiastique* III (G. Brady), Парис 1958.

Због Папијеве стародревности, многи су црквени писци ставили свој потпис па његова мишљења.¹²

Апокрифни текстови били су врло раширени у Средњем веку и хилијастичке идеје, које су се налазиле у тим списима, биле су углавном одбачене од стране Цркве. Та миссијашка идеја је опште место јудео-хришћанске традиције. Поред ове старозаветне апокалипсе, као што је „Данилово виђење“,¹³ чије хилијастичке слике не морају свакако бити буквално прихваћене, постоји „Исајјево виђење“, „Књига Енохових тајни“, „Варухово откривење“, „Варнавина посланица“, „Апокалипса“, Псусудо-Методија из Патара¹⁴ и „Виђење Светога Павла“¹⁵ који припадају апокрифним делима која су пренета словенским и српским предањем, где је есхатолошки месијанизам посебно присутан, као и, у већој или мањој мери, дуалистичке и хилијастичке идеје.

Претхришћанска идеја о „последњем времену“ била је, дакле, врло чврсто утиснута у свести Средњег века. Писци Средњег века врло често праве алузију на век пред крај света и хилијазам је заједнички именитель многих хетеродоксних покрета.¹⁶ Потребно је истаћи разлику у погледу хришћанског схватања времена и тока историје. У ствари, ако је схватање времена, па према томе и историје, циклично у антици, појавом хришћанског доба јавља се једно ново схватање: то је идеја о лијесарном времену и о историји која се не попавља. Ако човек старог века (антике) сања о повратку у изгубљени рај и о повратку у шиверзалне хармоније после хаоса пролазног света, хришћанство поима историју као догађај божанског стварања, са почетком и са завршетком без симетрије. Историја је мост између вечности пре човековог најда и после општег Вакрсења, израз и могућа последица слободног избора у односу према Богу. Она почиње са прародитељским грехом и завршиша са Страшним Судом, што је резултат слободног избора. Главни догађај свакога је Христово вакрсење, услов оштег Вакрсења; вакрсење које ће означити крај пролазне историје, што није сврха по себи, већ начин да се приступи Богу.

¹² F. Louvel, *Les écrits des pères apostoliques*, Paris 1963, p. 294, cf. Papias, „De expositione utrakulorum dominicorum“, *Patrolgia Graeca* V.

¹³ „Cette apocalypse seculaire qui avait si fortement soutenu les Juifs pendant la révolte des Macabées...“ (N. Cohn, *Les fanatiques de l'Apocalypse*, Paris 1983, p. 130).

¹⁴ Преведено у XIII веку на српскословенски, упореди: П. Срећковић, „Зборник попа Драгојла“, *Сломеник 5*, Београд, 1890, стр. 17–19.

¹⁵ Cf. B. Turdeanu, La „Vision de Saint Paul“ dans la tradition littéraire des Slaves orthodoxes, *Die Welt der Slaven* 1/4, Wiesbaden 1956, p. 403–430.

¹⁶ О јеретичком и милениаристичком покрету у Западној Европи, cf. N. Cohn, *The Pursuit of Millenium*, Лондон, 1957.

Хришћанска цдологија није могла бити хилијастичка¹⁷ и идеје о Божијем царству на земљи могле су само бити пројекте хетеродоксним идејама. Црква, Константиновом помоћи, предлаже свет као поље делања пре него предмет одрицања. У Божијем Грачу, Свети Августин објашњава да Апокалипсу треба тумачити као духовну алегорију. Што се тиче хилијазма, рођење хришћанства је означило његов долазак, а Црква је била потпуно остварење. Сабор у Ефесу (431)¹⁸ осудио је веровање у хилијазам као скренуто сујеверје. Будући да успостављен поредак беше у начелу, у складу са основним хришћанским догмама, далеко од тога да се Цезару да Цезарово,

Лискосте код Токовице, црква св. Кнеза Лазара

хетеродоксни покрети имали су свакако карактер друштвеног осправљања. Обесправљени у хришћанском свету, фрустрирани у овом свету, могли су да сањају о праведном повратку овоздељајућих ствари, о савршеном свету у којем ће они наћи своје место којег су

¹⁷ Ђар не у својственој перспективи хилијастичких списа. Ако је у православној перспективи Божије царство префигурисано на земљи од стране Цркве „изози“ (Ἐκκλησία) члановима недељног тела чија је глава Христос, док је цар добио државу наредбу од Цркве, православна есхатологија поима вечно Царство као преобразљену стварност: према католичкој идеологији, пана је на земљу Божији заступник на земљи, где хришћани морају радити па остварењу Божијег Града.

¹⁸ Cf. A.J. Festugière, *Actes du Concile d'Ephèse* (431) ed. Beuchesne, Paris.

неправешти били лишени. Ми ту наилазимо на средњовековне премисе друштвене уточије савременог света. Њихови корсии потичују от јеретичких покрета Средњег века који подразумевају најчешће идеје о једнакости, о заједништву и о хиљадугодишњем царству, идеје о бољем будућем „бескласном“ систему, о некој врсти раја на земљи па, према томе, и о крају историје у уобичајеном смислу, да-кле, о златном веку, о савршеном свету овде и сада.¹⁹

Хиљадугодишње Божије царство, о којем Апокалипса (20,4) говори у алузiji, изједначено је са симболичном бројком хиљаду и схваћено је, у апокрифном хришћанском тумачењу, као последњи миленијум, седми, којим се завршава стварање. Успостављена на хетеродоксној основи у Варнавиној апокрифној посланици, ова идеја изједначује шест миленијума историје са шест дана стварања, док седми миленијум, последњи „други Век“: *saccum secundum*, „утогути *vñky*“ у српским изворима Средњег века, јесте хиљадугодишње Христово царство на земљи.²⁰

Идеја о последњем веку често је присутна у средњовековној литератури, било да је реч о византијској, словенској или латинској. Ове идеје су се у Византији појавиле у јецијом кратком анонимном тексту из X века, за време Василија Првог: *Patria Constantinoopleos*.²¹ Освајањем Цариграда од стране Латина, идеја о крају света била је актуализована. Један од последњих великих византијских умова, а који је вероватно био Генадије Схоларис, први патријарх после пада Цариграда, тврди²² да је крај света (одређен) за 1493/94. годину којом се завршава седми миленијум. Пошто је истог мишљења био и Московски митрополит, и Генадије је био убеђен да ће то бити година свршетка света.²³

Гностицизам, манихејство, наулијанство²⁴ потичу²⁵ од идеја које су се развиле у овом главном делу за ублажени дуализам Средњег века а које углавном називамо „Тајна књига“.²⁶ Један велики

¹⁹ Осим овог класичног дела, претходно наведеног од стране Н. Цохн, треба навести и оно које са другачијим пописом говори о друштвеном гледишту утопијске есхатологије као о идејама које су претходиле савременим утопијама: I. Chafarévitch, *Le phénomène socialiste*, Pariz 1977.

²⁰ Д. Драгојловић, *Ibid.* стр. 36.

²¹ Πάτρια Κωνσταντινοπόλεως, ed. Preger, Leipzig 1907.

²² Dans la Chronographic: Georges Scholarios, Chronographic, (*Entrees complètes*, ed. L. Petit et jugic, Pariz 1935, t. IV, p. 504–912).

²³ Cf. R. Jakobson, *Selected Writings IV*, La Haye 1966, p. 244 et suite.

²⁴ E. Royston, *Dictionnaire des Religions*, Pariz 1954, p. 247; A.H.M. Jones, „Were Ancient Heresies National or Social Movements in Disguise?“ in *JTS*, New Series, 10 (1959), 297–298; W.H.C. Frend, *The Rise of the Monophysite Movement* (Cambridge, 1972).

²⁵ Мада историјска повезаност ових доктрина остаје тешко успостављива због недостатка документата који би могли то позитивно посврдоочити.

²⁶ Д. Драгојловић, „Манихејска „тајна књига“ у јужнословенској књижевности“, *Књижевна настојица VI*, 23, Београд 1974, п. 509–516.

број образованих су прионули да изводе своја тумачења (егзегезу) на том дслу: једни наглашавајући његов одбојши (protestantice) сми-сао, антиправославци и антифеудалци, да би у томе видели главни извор очишћења, или пак да би га интегрисали у дугачки низ дуалистичких јереси Средњег века.²⁷

„Тајна књига“ приписана богумилима јесте производ апокриф-не књижевности која је могла да приступи прераду у духу старог манахсјства. Говорећи о стварању и о ономе што је томе претходило, као и о будућности људског рода, и спајајући хришћанска и ис-хришћанска гледишта, ово дело садржи у себи хетеродоксис идеје мање-више уклопљене у класичну космогошију. Надахнуте умренијим дуализмом, ове хетеродоксисе идеје виде у стварању да је материјални свет израз победе зла над добром. Тај поредак ствари ће вечно трајати, јер његово трајање је симболично утврђено са седам всека или седам епоха посље чега ће доћи Парусија.²⁸

Ако друштвена утопија хилијастичке есхатологије, чије суп-тинске елементе можемо открити у апокрифним уобичајеним тек-стовима у Јужнословенским земљама,²⁹ није проузроковала, као што је био случај на Западу, појаву друштвених и оспоравајућих по-крета народа, религиоза и друштвена хетеродоксија се кристали-сале, па првом месту, око јеретичког покрета који је био пуали-стички инспирисан и који се данас обично означава као богумилски. Ако се хилијастичка есхатологија подударала са све више нагла-шеним тежњом у позном Средњем веку да се понуди алтернатива утврђеном поретку, што се тиче алтернативе, богумилска³⁰ хетеро-доксија на балканским земљама³¹, као и сродни покрети, катаренски и шатаренски на Западу, проповедала је чисто и једноставно одбија-

²⁷ N.G. Garsdian, *The Paulician Heresy*, La Haye 1967; S. Runciman, *Le manichéisme médiéval*, Pariz, 1972 (оригинал наслов); *The Medieval Manichee. A Study of the Christian Dualist Heresy*, Cambridge, 1947; D. Obolensky, *The Bogomils. A Study in Balkan Neo-Manicheism*, Twickenham 1972 (Cambridge, 1948); M. Loos, *Medieval Dualism*, Prague 1965. Види исто тако, од истог писца: *Dualist Heresy in the Middle Ages*, Československa Akademie, Prague 1974, 397 р.

²⁸ Edina Bozoky, *Le livre secret des Cathares*, Парис 1980, п. 64; Д. Драгојловић, „Мит о златном веку“ и „љебеском краљевству“ у старој српској књижевности“, *Прикази за књижевност, језик, историју и фолклор*, Београд, 1976, п. 39; cf. J. Ivanov, *Livres & légendes bogomiles*, Парис 1976, п. 83–102.

²⁹ Упореди кратак преглед првих текстона особито у српској књижевности: Д. Драгојловић, *ari. cit.* п. 37–43.

³⁰ О богумилству на Балкану и у Малој Азији: Д. Драгојловић, *Богумилство на Балкану и Малој Азији I–II*, Београд 1974–1982.

³¹ I. Dujčev, „L'epistola sui Bogomili del patriarca constantinopolitano Teofilacto“, *Mélanges Eugène Tišerman*, II (Studi e Testi 232), Città del Vaticano 1964, 63–91; Id., „Aux origines des courants dualistes à Byzance et chez les Slaves méridionaux“, *Revue des Etudes Sud-Est Européennes* 7, (1969), p. 51–62; Id., „Quelques observations à propos des courants dualistes chez les Bulgares et à Byzance au XIIIe siècle“, *Studii Veneziani* 12 (1970–71), p. 107–125.

ње овог света који се осећао као притиснут материјалном стварношћу која је супротна првобитној слободи духа. Хилијастички и месијански став популаристичких покрета на Западу слажу се са августиновском заблудом идеала која ставља на прво место слику о устаночуљењу Божијег Града на земљи, док ируштвени нихилизам дуалистичког радикализма (плаћа данак) јесте подређеник машехејизма, чија су превивљавања била повлађивања резигнацијом од извесних духовних струјања на хришћанској Истоку у односу на неке овоземаљске ствари.

Вероватно пореклом из Бугарске, „Света књига“ јесте апокриф висома пројект гностичким и дуалистичким идејама. Према Ј. Иванову ова књига је богумилског пореска:³² Пиеш (Пуецх), Тирдеану (Турденану) и Раунциман (Рунциман) сматрају ово дело као једини текст који „би могао полагати право на непосредност и поузданост“³³ и као најкомплетније излагање богумилског учења које нам је могло доћи чак од стране самих јеретика.³⁴ Пошто словенски текст није био пронађен, то дело је познато само преко латинског превода под насловом: *Liber Sancti Johannis*. У Каркасонском рукопису, преписивач назначује бугарско пореско књиге: ... „rogatum de Bulgario Nazario suo episcopo...“³⁵ Треба нашоменити да, осим Бугарске, у тумачењу латинског преводиоца спомиње се исто тако и Босна.³⁶ Ово спомињање навело је извесне истраживаче да закључује како је „Тајна књига“ стигла из Босне,³⁷ или космогодија овог апокрифа не одговара умеренијим концепцијама присталица босанске Цркве који, уосталом, нису знали латински.³⁸ Есхатолошки део овог текста³⁹ је мање изворан у односу на канонске текстове. „Тајна књига“, припада умеренијем дуализму са неким гностичким склоностима,⁴⁰ и због тога није хилијастички спис.

³² Ј. Ivanov, op. cit. p. 83–84. D. Dragojlović conteste l'origine et le caractère bogomile de cet ouvrage: „Мир о „златном веку“ и „небеском краљевству“ у српској књижности“. Прилоги за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд, 1976, стр. 38.

³³ H. Ch. Puech–A. Vaillant, *Le Traité contre les Bogomiles de Cosma le Prêtre*, Paris 1945, p. 130.

³⁴ E. Turdeanu, *Apostrophes bogomiles*, *Revue de l'Histoire des Religions* 138, Paris 1950, p. 207; cf. S. Runciman, *Le manichéisme médiéval*, Paris 1972, p. 79–80. Е. Турдеану је дошао до овог закључка изјашњавајући се за византански и чак цариградско пореско овог дела; Е. Турдеану, *Apostrophes slaves et romaines de l'Ancien Testament*, Leiden 1981, p. 437.

³⁵ Cf. Edina Bozoky, *Le livre secret des Cathares*, Paris 1980, p. 86.

³⁶ *Bosnia*: Edina Bozoky, op. cit. p. 88.

³⁷ R. Reitzenstein, *Die Vorgeschichte der christlichen Taufe*, Leipzig-Berlin 1929, p. 293; ou qu'il a été utilisé en Bosnie: Ј. Иванов, op. cit. p. 88.

³⁸ Mais aussi que le „Livre Secret“ révèle le faible niveau de culture et d'instruction de son auteur. Cf. F. Šanjek, „Les Chrétiens bosniaques et le mouvement cathare au Moyen Age“, *Revue de l'Histoire des Religions* 192, Paris 1972, p. 183.

³⁹ Edina Bozoky, op. cit. p. 76–86.

⁴⁰ Edina Bozoky, op. cit. p. 189–191.

Српски средњовековни текстови често говоре о јересима. У житијама светог Симеона и светога Саве и њиховим службама, Симеон Немања је хваљен као онај који је истребио јерес из своје Пржаве, а свети Сава као утемељивач праве вере. Јеретици су били проглани из Србије и правоставље је могло да угледа свој процват захваљујући делу светог Саве и његових следбеника. Крајем XIII века, у Србији се не спомиње питање јеретика, већ само у Босни (Дан. II, стр. 41).⁴¹ Са слабљењем централне власти после сумрака средњовековне Србије, присутно је слабљење помињања јеретика.

У позном средњем веку⁴² памложиле су се јереси. У Горничком зборнику, његов аутор Никон Јерусалимљанин спомиње их око десетак.⁴³ У једном средњовековном рукопису који је нађен у једној сарајевској Цркви у XIX веку, набраја се 71 „главна јерес“, међу којима је 25 захтевају крштење због мењања вере.⁴⁴ Хетеродокси звани богумили, патерени, кудугери⁴⁵ или бабуши, означени су као прва и највећа „три пута проклета“, најопаснија јерес.

После Бугарске,⁴⁶ Босна постаје привилегована колевка богумила, нарочито након пошто су присталице хетеродоксог покрета биле коначно програне из Србије од стране великог Жупана Стефана Немање. Несугласиц је верском и доктринарном карактеру „хришћанске Цркве у Босни“ остају ишак отворене због недостатка месних богумилских извора који би могли изричito потврдити свој хетеродоксни карактер. Због немоћи да се изјаснимо о овом проблему, а да не уђемо у спекулације бесконачних расправа,⁴⁷ ограничимо се на кратак преглед карактера црквених литература ове државе која се налазила између два света подељеног хришћанства. Наслеђе средњовековне књижевности Босне садржи битне

⁴¹ Б. Даничић, *Животи краљева и архијереја српских*, Загреб, 1866, стр. 41.

⁴² I. Djiljević, „*J'interprétation typologique et les discussions entre hérétiques et orthodoxes des Balkans*“, *Balkanica* 6, (1975), p. 37–50.

⁴³ arcioruksa, Hansis i andon atskyfx, savelianskyfixy, pravago, Ar à Nestor a téwd<co>ra, Bledoslovce, Mark ona Petrou a Makéilm a, D'oskora, Sevir àna, etc: *Gorički zbornik*, f. 219a–220a, manuscr. no 446 des Archives de l'Academie Serbe des Sciences et des Arts.

⁴⁴ С. Косановић, „Белешке о бодумилама“, *Гласник СУД* XXXVII, Београде 1873, стр. 179–188.

⁴⁵ Cf. A. Solovjev, „Fundajajiti, pataren i kudugeri“, *Zbornik radova* VI, Belgrade 1952.

⁴⁶ Д. Ангелов, *Bogomilstvo v B'lgarija*. Софија 1969; Ј. Иванов, *Livres & légendes bogomiles*, Парис, 1976.

⁴⁷ Цф. библиографију стару о Цркви у Босни: Ј. Шидак, „Проблем босанске Цркве у напоју хисториографији од Петрановића до Глушића“, Рад ЈАЗУ 259, Загреб 1940, п. 37–182; ет; Ј. Шидак, „Питање Цркве босанске“ у новијој литератури, *Годишњак Историјског друштва Босне и Херцеговине* V, Сарајево 1953, стр. 139–160. Најновију библиографију се. Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка Црква босанска*, Београд, 1987.

литургијске зборнике⁴⁸ са књигама Новога Завета. Апокалипса је њен систематски део. Готово систематско одсуство старозаветних књига, сасвим једног псалтира у Зборнику Хвала и неким кратким изводима из Старог Завета, јесте главни показатељ о хетеродоксном карактеру те локалне Цркве. Врло мало апокрифа, без већег значаја и посебности у односу на оне који су били раскинути у православној Цркви. Са тумачењима Срећковићевог *Evangeliarum* (изгубљени) и можда садржајем једва познатих листова Монтицариона, који једини изгледа могу пружити неке објашњавајуће елементе хетеродоксне доктрине,⁴⁹ то су све у свему врло крхки основици за пека кохерентна закључивања.

Једини текст који се може сматрати као аутентичан извор богумилског учења, „Тајна књига“, питање је да ли потиче од ублажене дуалистичке струје? Да ли их има још радикалнијих струјања на Башкацу и у Босни,⁵⁰ попут катара на Западу, да би била забрањена и озлоглашена у Србији и другдес? Могу се претпоставити две могућности.

Ако је тачно да „Тајна књига“ потиче од неке умерености и мањинске богумилске грашс, било да је из Бугарске или Босне,⁵¹ то заиста не би доволно репрезентовало ту јерес која је тако снажно обележила Средњи век ових двеју јужнословенских земаља. Остаје нам да се позивамо на православие⁵² и црквене текстове који су били написани против богумилства⁵³, како бисмо покушали да схватимо учење⁵⁴ апсолутних дуалиста. Или пак треба схватити прописане квалификативе богумилској јереси, са њезиним карактером за

⁴⁸ Литургијска структура ових зборника потврђује њихово искључиво православно порекло. Језик, писмо и ортографија припадају српскословенској редакцији Цркве са локалним, графичким и дијалектичким тек понеким цијансама (П. Ђорђевић, *Историја српске кирилице*, Београд 1971, стр. 130–131, 133–143; Д. Драгојловић, *Историја стваре босанске књижевности*, Књижевна историја XVI–61, Београд 1983, стр. 124).

⁴⁹ Д. Драгојловић, „Историја стваре босанске књижевности I“, *Књижевна историја XVI–61*, Београд, 1983, стр. 96–113, 120–125, цф. А. Соловјев, Вјерско учење босанске Цркве, Загреб, 1948.

⁵⁰ Сf. о учењу Цркве у Босни: А. Соловјев, „Вјерско учење босанске Цркве“, Рад ЈАЗУ 270, Загреб, 1948, стр. 5–46.

⁵¹ Cf. F. Šarić, *Les Chrétiens bosniaques et le mouvement cathare*, XIIIe–XVe siècle, Paris Louvain 1976, p. 157–163.

⁵² А. Соловјев, „Сведочинства проповедника извора о богумилству на Балкану“, *Годишник друштва Босне и Херцеговине V.*, Сарајево, 1953, стр. 1–103.

⁵³ A. Vaillant–H. Ch. Puech, *Le Traité contre les bogomiles de Cosmas le Prêtre*, Pariz 1945.

⁵⁴ Скорашњи радоћи Џ. Драгојловића не посвећују много места богумилском карактеру Цркве, где се појављује као стародревна и неразвијена варијанта источне духовности са тек понеким дуалистичким елементима: Д. Драгојловић, *Крсљани и јеретичка Црква босанска*, Београд 1987.

заједништво, у неком другом смислу, најпре у смислу друштвеног оспоравања, отпадништва, које се сматрало као високо штетно у по-гледу утврђеног поретка и доводећи у питање учење Цркве.

Историјска расправа „О три царства на земљи“ исто тако је текст са дуалистичким призвуком, који је сачуван у српској верзији, и који потиче вероватно од неког оригиналног у Македонији у доба Самуила. Припајајући врсти средњовековних легенди, овај текст садржи известан број политичких идеја, који је пун дуалистичких као и хилијастичких замисли.⁵⁵ Историја човечанства је ту подељена па три дела:⁵⁶ грчко царство, које обухвата откривење Богијег Сина, и најзад, словенско царство (бугарско), које се подудара са откривењем Духа Светога. Списак пација, класирајући је у три категорије: верници (православни), полуверници⁵⁷ и неверници (Исмаелијани), дат је као уврши лео (пресамбула).⁵⁸

Поред старијих монтанистичких текстова, било би заинтересантно да се нешто више о њима дозна о настанку и пореклу тог редоследа идеја, али дотле треба уочити израженост идеолошких хетеродоксија која тежи да потврди свој партикуларизам у односу на византијску хегемонију. Шире се таких политичко-верских идеја одигравају свакако значајну улогу у покретању народњачких словенских маса против Византије, нарочито у време Самуила.

Три века, три раздобља историје помињу се такође у „Турској хроници“⁵⁹ Константина Михаиловића, српског писца из XV века. Кратак Константинов коментар указује источњачко порекло те легенде.

Хетеродоксијски карактер списа о месијанском миленијуму и дуалистичкој космогонији и антропогенези не изазива сумњу. Друштвено-политички дomet ових алтернативних учења је свакако значајан. Колевка ових оспоравајућих струјања био је Исток, и на првом месту у Царевини беху у Малој Азији источњачке провинције, чије је снајање са византијском православном цивилизацијом

⁵⁵ О сличном поретку идеја, историја подељена на седам миленијума, верзија српскословенска „О будућих премудрого Лава“: cf. Ђ. Сп. Радојчић, *Развојни лук стваре српске књижевности*, Нови Сад, 1962, стр. 259.

⁵⁶ То је варијанта историјатичке схеме која представља једно од општих места друштвених и хилијастичких митологија. У западној Европи то је био нарочито случај са јоахилистичким учењем као и са prophetae Amauricijusa, в. В. Мощин, *Јоахизам и источна патолоџија*, Београд, 1936; П. Колић, *Les fanatiques de l'Apocalypse*, Париз 1983, стр. 113–116, 164–165.

⁵⁷ Немци, Франци, Мађари, Јакобити, Арменци, Саксонци, Пољаци итд. Тумачење највише и упрошћено, снојствено дуалистичким појмовима, дато је попут етнографске парода.

⁵⁸ Р. Грујић, „Легенда из времена цара Самуила о пореклу народа“, *Гласник СНД*, Скопље 1934, стр. 198–200.

⁵⁹ Константинос Михаиловић из Острвице, *Јаничареве усвојене или Турска хроника*, Београд, 1988, стр. 134.

стварало увек проблеме.⁶⁰ Тражећи потврду за њихов културни и национални партикуларизам, азијатско становништво пружало је отпор централној моћи Цариграда. У Европи су шарочито били такви Словенци, који су у Бугарској и Босни усвојили дуалистичке и хилијастичке идеје. На друштвеном плану била је жеља да се постави питање утврђеног пореска, јер је словенско сељаштво још увек гајило нејасне успомене о првобитном друштву какво је било њихово у тренутку спајања са византијском територијом, што се испољавало захтевањем „старих права“ и неком тешњом за оним што би могло личити на земаљски рај заједничарске једнакости и друштвене правде, независно од племства и Цркве.

На верском плану значајно је да је једна земља, која није била верски јака и која је мање-више била преiplavљена дуалистичком хетеродоксијом, као што је Босна, могла бити подесан терен за релативно брзу исламизацију и то у значајним размерама.⁶¹ Исто тако је значајно да је исламизација попримила посебан исламско-хришћански облик синкретизма, који упућује на мисао о исламско-семи-хетеродоксном реду који су били *бекаши*.⁶² Наставак хилијастичке и дуалистичке хетеродоксије овог важног слоја босанског становништва, које су звали „потур“ или „потар“,⁶³ јесте потврђено много-бројним доказима првих всекова отоманске окупације.⁶⁴ Поншто су их први муслимани дубоко презирали а православни одбацили, присталице овог чудног верског компромиса имали су подједнако посредничку улогу у пореском и војном систему отоманске Босне. Али опо што је за паše гледиште пајзирањије то је да су веровања и пракса тог сељачког становништва сачувала извесне суштинске одлике богумилске хетеродоксије Средњег века. Ревност у читању Јеванђеља па српскословенском је птихова пајупечатљивија одлика. Следбеници неканонске Цркве у Босни су одлучно одбили пока-

⁶⁰ P. Lemerle, „Histoire des Pauliciens d'Asie Mineure d'après les sources grecques“ *Travaux & mémoires* 5/1975/ p. 1–144, cf. sur le rôle politique des Pauliciens à Byzance. G. Ostroumoffsky, *Histoire de l'état byzantin*, Pariz 1983, p. 189, 250, 264–265. nečitko

⁶¹ А. Соловјев, „Нестанак богумилства и исламизација Босне“, *Годишњак историјског друштва Босне и Херцеговине* I, Сарајево, 1949, стр. 42–79.

⁶² Поводом Бекташита, птиховог каландијијског порекла, птиховог верског синкретизма, као и птихове благонаклоности у суживота и добрим односима са хришћанима, нијети; Irene Bekliccanu-Steinherr, „Les Bektashi à la lumière des recensements ottomans (XVe–XVIe siècles)“, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlands*, 81 Band Wien 1991, p. 21–79.

⁶³ Реч „потур“ могла би бити скраћеница од сложеније која значи пола-Турчин, тј. попала исламизован, док би реч „потар“ могла бити још индикативнија јер су герише на новозданост богумилску на потарен, други назив за дуалисте у Босни и Херцеговини.

⁶⁴ Међу којим M. Ricaut, *Histoire de l'état présent de l'Empire Ottoman*, Амстердам 1670, је најзанимљивији.

толичавање које је насиљно спровођено за време краља Стефана Томаша (1443–1463),⁶⁵ како би код исламских освајача нашли нека друштвена и верска прилагођавања са Закопом и врсом Отомана. Синкретизам ових веровања су доказ континуитета у погледу средњовековног месијанског месијанизма које је Ислам асимиловао.

Учење васељенске Цркве, стуб утврђеног поретка са својом симфонијом са светошћом моћи, нашло је на противљење оспоравајућих струја током целог Средњег века. Имајући вероватно суптинијски доктринарни карактер, ови алтернативни покрети, озапачени као јеретичка учења, представљали су културни, етички, друштвени⁶⁶ и политички став. Ове алтернативне идеологије, наклоњене есхатолошким дуалистичким и хилијастичким утопијама, нису пружале праву политичку алтернативу⁶⁷ у односу на непроменљиви друштвени поредак, двоструко окружен двема паралелним и комплементарним моћима, са империјом и светитељством. Стабилност овог друштвеног поретка није могла да савлада неопходност која се живо осећала услед ишарење еволуције у духу започете слободе која је раније условила победу хришћанског идеала. Због тога је друштвени модел ислама, који је био у потпуној политичкој експанзији, нашао па релативно наклоњен пријем у срцу неких друштвених и верских слојева код хришћана који су били потчињени отоманском освајању. Притеорани све више и више теликим избором између хипотетичке могућности очувања своје политичке независности према отоманској сили и духовног интегритета наступрот католичком прозелитизму, православни свет је пашао двоструки изговор. С једне стране, то је било релативно сопјално и политичко стишавање које је донела нова власт још не нагрижену у свом раздобљу. И како су са друге стране били у саставу исламске Државе, добра друкчије и одбивајуће (у очима хришћана), да би се (хришћански свет) издијвио препутијајући држави искључивост у световним пословима, хришћани чак пајоше релативну сигурност за свој духовни идентитет, у окриљу прозелитизма и западњачке хегемоније.

Два примера показују како је отоманска власт знала да извуче корист због друштвених и верских ислагања у Балканским државама; проузрокујући под једним другим видом, крај средњовековне цивилизације.

С једне стране, то је случај Босне где су приврженици дуалистичке богумилске хетеродоксије, звали „патарсии“, видно олакша-

⁶⁵ Који је преверио 1442. у католицизам: С. Ђирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд, 1964, стр. 286.

⁶⁶ О друштвеном глашишту богумилства, A. Vaillant-H. Ch. Puech, *op. cit.* p. 29–165.

⁶⁷ Cf. A. Borst, *op. cit.* p. 192 (n. 2,3)–194.

ли отоманско пронирање због свог испружања отпора исламској интеграцији.⁶⁸

С друге стране, појава Влаха⁶⁹ који су, изгубивши своју етничку својственост, постали у Босни и у Србији друштвени слој који се делимично избегавајући феудалну зависност, нашао у отоманском освајачу природног савезника, да би се извукли на маргиналној позицији. Сачувавши истовремено један део привилегија, знали су да се укључе у административни отомански систем, као „војник“⁷⁰, и друге помоћне трупе. Значајно је да су били отпорници према исламизацији, барем првих деценија турске окупације, него ли остали хришћани, на првом месту племство и њихови робови, битни слој феудалног друштва.

Ако су се хилијастичка предсказивања могла сматрати као надокнађујућа у образиља, потичући од друштвеног, верског или етничког угњетавања, она су увек представљала кличу нарођачаке побуне, почев од месијацких јеврејских покрета, па све до часа када је духовна криза западног хришћанства испољила свој друштвени израз у месијанским масовним покретима још од крсташких ратова. Испољавајући дубоку промену сиссти, ови друштвени трзаји завршиће се, са порастом друштвеног ципамизма према крају Средњег века, разбуктавањем једног новог друштва, оног који још пре Реформе, у освите нове историјске ере, тежи да се удаљи од хијерархијске схеме феудалног света. Лијаграм византијског Комонвелта није представљао исти друштвени динамизам; он није прикривао исте духовне двосмислености. Напетост његових друштвено-културних раскола и његове егзистенцијалне неугодности испољила се парочито радикалнијим одбијањем, без приговора, одбијањем дуалистичких покрета. У Бугарској и у Босни ови покрети су се наметнули тако да представљају привид званичне Цркве једице Државе, вишемаше ефемерне. Због њиховог чак битног става, ови покрети нису пружали никакву праву друштвено-политичку алтернативу, они су допришли при свему подривању основа средњовековног друштва. Државе у којима је богумилство оцигравало само једну епи-

⁶⁸ О распају богумилске Цркве као фактора исламизације Босне: А. Соловјев, Нестанак богумилства и исламизација Босне, *Годишњак Историјског друштва Босне и Херцеговине* I, Сарајево 1949, стр. 42–79; и. Л. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка Црква босанска*, Београд, 1987, стр. 133–138.

⁶⁹ Власи су у Српској држави у Средњем веку образовали један посебан слој становништва који је уживао посебан друштвени пропис, као што је слободни одгајивачи онаца (*transhumus*). О модификацији овог друштвеног правила, улога Влаха у успостављању административног система тимара у Херцеговини, и о њиховом прогресивном настављавању, почев од заноћења отоманске силе, упореди: Н. Филиповић, „Власи и успостава тимарског система у Херцеговини“, *Годишњак XII*, Сарајево, 1974, стр. 127–221.

⁷⁰ Б. Ђурђев, „О војницима“, Гласник земаљског музеја Босне и Херцеговине (nile. seric) II, Сарајево, 1947.

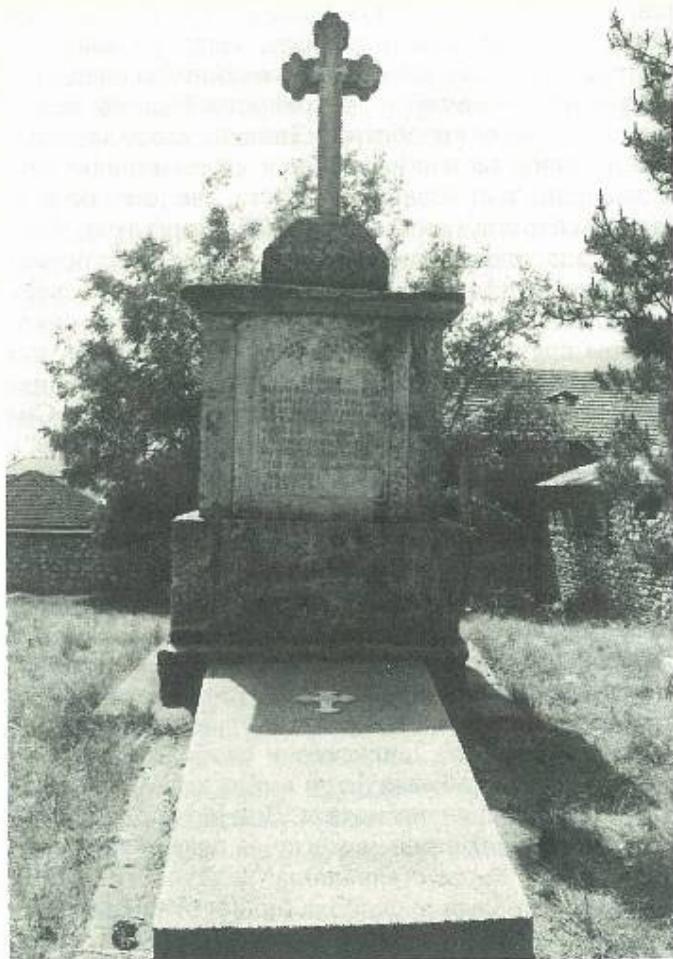
водну улогу, све у свему маргиналну, Византгија и Србија, здаде су да супротставе дуг и огорчен отпор јакој отоманској штими, док су Босна и Бугарска падле скоро без отпора пред првим палетима исламских освајача. Да ли нам историја ту пружа случајне подударности, или пак треба одатле извући закључак који се намеси?

Хетеродоксна есхатологија имала је за заједничког именитеља егзистенцијалну и друштвену незгоду, чија је последица била та надокнађујућа утопија Средњег века – очекивана овде на земљи или пак пројектована у манихејској духовности. Било да се испољавала утопијским тражењем првобитног Златног века, заминилог Хелиополиса, утешитеља изабраних, или да се манифестије јавом једнаких заједница или чедних анархија, све је то па крају тежња ка месијашком царству, који је само симболичка транспозиција посталог идеала, оног о повратку у митско детинство човечанства или ка прошлој организацији друштва, опог непросвећеног (без закона) које ће бити лишено старе класце структуре како је било у трипартијском друштву Средњег века.⁷¹ То је, дакле, исход и испуњење историје која се враћа у првобитно доба, доба цикличне историје, а што је у ствари стално поновљено иочињање. Смештено у географски неодређеном простору једне „срећне земље“, Небеско царство исправиће све неправде и успоставиће првобитну једнакост у заједничарском друштву љубави и слободе, без граница и пресрећа, без богатих и сиромашних. То је идеал чије је даласко продолжавање, пролазећи кроз друштвену утопију XVIII–XIX века, пашло свој савршени израз у марксистичкој есхатологији, о чему је говорио Жорж Гурвиц.

На плану фундаменталних антиподија на социо-културном и егзистенцијалном домену, хришћанска духовност схватила је идеал мистичног тела свог историјског бића у српу парадокса који би се могао формулисати као „Јединство у слободи“. Читава историја хришћанског света видно указује на амбис који одваја животне чињенице од тог све удаљенијег идеала. Док је упорно трајала способност да се у то верује, тај циљ је могао да налахчије, остајући истовремено па видику сваке стваралачке делатности. Али пред распадањем тог идеала, када је слобода била жртвована јединству или обратно, људи су се повукли у очајање побуне, било против живота у овом свету, било тражећи смирење у химерама о повратку у Златно доба изгубљеног раја на земљи.

Превела са француског
Олга Кошутин

⁷¹ Cf. G. Duby, *Les trois ordres ou l'imaginaire du féodalisme*, ed Gallimard–Paris, 1987.

*Споменик борцима палим
за ослобођење Косови 1912, налази се у Истоку у порти храма*

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

СВЕТОМ АРХИЈЕРЕЈСКОМ СИНОДУ*

БЕОГРАД

У вези Ваших акта бр. 491, зап. 284 од 21. марта 1996. године, којим ми достављате одлуку Њ. С. Патријарха Цариградског Г-на Вартоломеја, којом ми ускраћује лозводу за улазак у Свету Гору, част нам је одговорити Светом синоду следеће:

Дубоко мс је заболела чиљица да сте Ви, Ваша Светости, и браћа Архијереји, чланови Свог синода, без икакве провере узели здраво за готово чисту КЛЕВЕТУ садржану у акту Васељенског Патријарха да ја „одржавам искакве односе и заједницу са расколницима, са свргнутим од стране Грчке Цркве свештеником Кипријашом, који се назива епископом Ороноса и Филе“ (па чму се и темељи забрана мешу уласка у Свету Гору), и што ми, на основу тога, скрећете пажњу (у духу сутестије из Цариграда) „да се држим канонског поретка Православије Цркве“.

Да сте ме о томе упитали, Ваша Светости, када сам нелавно био код Вас, рекао бих Вам оно што је и Богу познато: Да никада од када сам Епископ, а и раније, писам имао никакав однос и заједницу са поменутим Кипријашом, чак ни путем телефона.

И први део моје тобожије кривице да ја „својим речима и поступцима рушим углед Васељенске Патријаршије“, нема апсолутно шакаква основа, нити се за потврду тога наводи било који доказ. Напротив, постоје многобројни докази да онај који мене позива да се држим „реда и предања Православије Цркве“ (дакле, Васељенски Патријарх Вартоломеј) сам лично, и они са њим, до сада су погазили све свете Капоне и предања Цркве, спроводећи своје екуменистичке

* Дана 29. новембра 1995. године поднео сам редовним путем молбу Цариградској Патријаршији ради добијања благослова за посету Светој Гори. Одговор је из Цариграда послат 27. фебруара 1996. године, али исгативан, из разлога који се виде из овог нашег одговора Светом Синоду СПЦ (Бискуп Артемије).

и експанзионистичке циљеве. Зато је до суза болно да он и такви опомињу некога на држање канонског предања.

Ја знам, Ваша Светости, да ни наш Сипод, нити било који други данас у свету, није у стапу, нити је спреман, да узме у заштиту Свете Каноне и светоотачки црквени поредак и ОСУДИ опис који су те осуде достојни (многи су и у нашој СПЦ). Али зато спреман је и наш Сипод и остали у свету да суде и осуђују оне који, држчи се Светих Канона и предања Цркве Православије, подижу свој глас у одбрану вере православне и житошу па пристојаш начин (износчи само чиљенице) опис који су одавно преступили међу које поставише Оци наши. Но не мари ништа. Жив је Бог наш и свеправедни Судија, који то све добро види и зна, и чији суд ће бити праведан. Жалосно је само што многи, идући па компромисе и заједничке молитве са одлученима и анатемисанима, саблажњавају и воде у веччу погибао многе искрине душе за које је Христос пострадао.

У условима у којима живим и по моћи колико ми дозвољавају, трудим се да будем верни следбеник и чувар Светих Канона и Светих Отаца, сведочећи јеванђелску Истину, да никакву заједницу нема светлост са тамом, ни Христос са Велијаром. То и такво моје сведочење које сам, ту и тамо, износио углавицом у „Свјетом Кнезу Лазару“, доживљава се и узима као „рушење угледа Васељенске Патријаршије“. Овде ћу посвездочити: Нема никога па свету ко би могао угледу Васељенске Патријаршије толико нашкодити колико сам Патријарх Вартоломеј и чланови његове Јерархије својим екуменистичким поступцима и изјавама, а које су познате широм света.

Браћо и Оци Синоџаџи, Вашу опомену мени (без обзира на то колико је неоснована) доживљавам као први знак Ваше спремности и ревности да штитите Свете Каноне и поредак Цркве, верујући да ће сличне опомене бити благовремено упућене и онима у СПЦ, који су се много о те Каноне огрешили и греше.

У тој доброј нади остајем Светом споду одан у Господу

Епископ рашко-призренски
+ АРТЕМИЈЕ

МАРАМА – ДА ИЛИ НЕ?

Питање:

У свету поремећијих мерила вредности и извраћености моде, шта је: „Треба ли жене и девојке да носе мараме када су у цркви?“, иако је за мене суштинско, многима ће изгледати деплацирано. Шта Ви о томе мислите?

Марија Зарић

Одговор:

Овако постављено питање јесте непотпуно и површно. Оно је истргнуто из једног ширег контекста проблема о владању и одевању хришћанских жена (наравно, и мушкараца), и то не само у цркви и за време молитве него свуда, у свако време и на сваком месту. А детаљно и исцрпно решење тога проблема захтевало би повећу студију, што превазилази оквир ове напе рубрике. Наравно, овде није шимало битно „шта ја о томе мислим“ (јер мисао било којег појединачног човека нема особиту вредност), исто шта Црква Христова и богоносни Оци о томе мисле и говоре. Стога ћемо и на овако постављено питање покушати да дамо адекватан одговор у границама наплих могућности и у оквиру ове рубрике.

Горње питање, нема сумње, засновано је па речима светог апостола Павла, који, проучавајући коришћене хришћане, пише између осталог: „Свака жена која се гологлава моли Богу или пророкује, срамоти главу своју; јер је једно исто као да је ошишана. Јер ако се жена не покрива, нека се и шиша; ако ли је стидно жени шишати се или бријати се, иска се покриша“ (1 Кор. 11, 5–6), да би, после дужег разматрања тога питања, апелујући на свест самих хришћана свога доба (а и свих каснијих времена до данашњег, и до скончаша света), додао: „Сами у себи судите: је ли лијепо да се жена гологлава моли Богу“. А зашто? показаће анализа горе наведених стихова.

Већ у 3-м стиху ове главе, апостол Павле говори о божанском реду и поретку у Цркви Христовој, где се јасно види где је чије место. „Хоћу да зната да је сваком мужу глава Христос; а муж је глава жени; а Бог је глава Христу“. Зато, по тумачењу светог Никодима Агиорита, када свети апостол каже „свака жена која се голо-

глава (тј. непокривене главе) моли Богу или пророкује, срамоти главу своју", значи да она тиме нарушава богоустановљени поредак и срамоти мужа свога. Јер тиме показује да се њена глава, тј. њен муж, одрекао своје власти над њом, власти која му је поверена од Бога. Откривањем своје главе на молитви и у цркви, жена показује да није више под влашћу свога мужа, иског да она влада њиме.

По професору П. Трембелли, поред тога препосног значења, које се односи на њеног мужа, жена која се моли гологлава, и буквально срамоти главу своју јер прсма њој показује такву „недочличност“. Практикује нешто што је по мерилима онога времена, значило да покушава да приграби себи ону улогу која припада њеном мужу. Међутим, Апостол хоће да свако стапе на оно место и у оној улози коју му је Творац наменио и одредио. Поредак у који је божанска Мудрост поставила лица и ствари, свакако је најбољи и најприличнији. Сваки покушај да преступимо и нарушимо тај установљени поредак, раван је покушају стварање нереда и хаоса.

Свети Никодим Агиорит говори још да свети Апостол Павле забрањује женама да се појављују гологлаве не само у цркви и на молитви него увек и свуда, у свако време и на сваком месту, поготову па јавним скуповима. То Апостол показује речима: „Јер је једно исто као и ошишана“, што је за жене онога времена, исма сумње, била велика срамота. „Код Грка и незнабожаца у оно време шишане су робиље, а код Јевреја – жене осуђене за прелубу“ (Трембела). И као што је ошишана жена или обријана свагда и свуда излижена руглу и срамоти, исто тако је срамотно и ружно за њу свагда и свуда да се појављује гологлава.

Речи пак 6-га стиха: „Јер ако се жена не покрива, иска се и шиша; ако ли је стидно жени шишати се или бријати се, нека се покрива“, никако не значи давање права па избор: или марама, или шишаше, како би многи хтели данас да схватајте, када је у велико ушла и кол хришћана мода да се жене шишaju и секу косу своју. Овим пак речима, систи Павле, исма сумње, жели само да још јаче нагласи оно што је рекао у претходном стиху. Овде се више него очигледно појављује погодовање светог Апостола, као да каже: Ако ви, жене, имате толику бестидност да дозволите себи први корак, тј. да се показујете гологлаве на скуповима као и мужеви, онда учините и други корак – долазите опшишане, као и они. То никако не значи савет и благослов да жене могу да се шишашају и секу косу своју, него управо одвраћање од тога, као од нечега што је „веома срамотно“. Самим тим, свети Апостол још једном потврђује своје гледиште да се жене „покривене главе“ моле Богу и долазе на јавне скупове.

Све што је овде речено, нема сумње, односи се па „жене“ као женски пол, а не само па „оне које имају мужеве“, те све ово важи и за девојке, као што је и у вашем питању постављено.

На крају бих само још нешто рекао. Питање мараме у храму на молитви не треба схватити формалистички и фарисејски, него суптилни. А то значи да целокуно одевање женског света треба да је у складу са хришћанским учењем о скромности и чедности у одевашу, о унутрашњем украсавању (врлишама), а не спољашњим накитима. Ништа неће вредети марама на глави, ако је остали десеће исприличан. То може само још више показати женску бестидност, и још већу саблазан изазивати код људи, што управо апостол Павле својим паведеним саветима и речима, жели да спрчи.

Наше време је оптерећено многим изумима моде, па се начином одевања жели постићи потпуно супротно опоме чешму је одећа наменецина. Уместо да одело буде „шокривало наше срамоте“, дашањи начин одевања служи управо истицању онога што би требало да покрива. Као да смо заборавили на опомену дату још у Старом Завету: „Жела да не поси мушкига одела пти човек да се облачи у женске хаљине, јер је ГАД пред Господом Богом твојим ко год тако чини“ (У Мојс. 22,5).

Нека би овај кратки одговор послужио христольубивим мајкама и сестрама као повод да свој живот у целини, па и начин одевања, ускладе са целокуним моралним законом Православне Цркве, који нам је предат од самога Господа Исуса Христа, а посведочен светим Апостолима и вековном праксом живота Цркве. Не треба вазирати од погледа и мишљења „других“ како ће и шта о нама мислити, ако будемо у животу и одевању следовали учењу Цркве, а не моди савременог света. Не идимо оним путем којим „сви иду“, јер је много оних који иду широким путем који води у пропаст. Нека за нас буде шајважније пита Бог о нама мисли, и како Он о нашим поступцима суди.

Мир ти и радост од Господа.

Епископ Артемије

ШТА СУ „ЖИТИЈА СВЕТИХ“*

„Има код нас неких листова са чисто православним називом, но по садржини то су или лутеранске или масонске новине. Ја сам недавно имао у рукама свеску једног нашег „пркленог“ листа, који једном половином директно негира ис само Православље као један ненадиматни систем живота него јасне и очигледне Јеванђелске истине, а другом својом половином поучава читаоце о чувању здравља, и економији. И то не пишу злонамерни људи, који збила жеље да рушу Цркву Божију и да негирају Јеванђеље, него пишу људи који све знају боље него Црква и Јеванђеље“ (Бл. Николај, Црква и живот, поучни радни и описно-популарни часопис, 1924. бр. 1 и 2).

„Отуда су Житија Светих – еванђелска стварност у нашем блату. На њима стоји правла у свету; у њима укотиљен смисао света и човека. Гледајући њих, ја верујем да ова наша суморна звезда није потковица на ћавољој колити. Због њих – иеродра смоква још није посечена“ (О. Јустин Поповић, Хришћански живот, 1925, бр. 12, стр. 550).

Ваше Пресветитељство,

Опростите ми због овако необичног писма, како по садржини тако и по дужини текста. Заморићу Вас, знам, али потребно ми је разјашњење моје педоумице, једног проблема, који, чипи ми се, није или не би требало да буде само мој проблем.

У „Гласнику“, службском листу Српске Православне Цркве, бр. 2, за месец фебруар, 1995. године, у рубрици „Неслужбени део“, на стр. 26 објављен је чланак протонамесника др Драгана Милића

под насловом: „Дуговечност Симеона Богопримца и Житија светих“.

Са запреташћем сам прочитao оно што чланак собом доноси, и то у службском листу СПЦ, чији је издавач Св. арх. синод. Тај чланак ме је натерао на размишљање: има ли у нама ичега још Православног и Светоотачког, и да ли нам је до мишљења Светих уопштестало, или, не дозвољавајући њиховом учењу и живљењу да нас прокажме, милостиво им остављамо место на небесима.

Везано за дуговечност св. Симеона Богопримца, сматрам да за нас православне није толико битно колико је година живео Светитељ, колико је битно да је све истинито и богонадахнуто оно што је Јеванђељу о њему пише. Ни мало не сумњам у силу Божију која је могла и светог Симеона држати у животу, ако је Богу по вољи, неколико стотина година као што је (сила Божија) успавала па преко 200 година 7. ефеских младића на бруду Охлон (5. век), и да их онепт иста сила Божија после више од 200 година пробуди здраве и читаве у оном истом телу у коме су и уснули, а на посрамљење јеретика који одрицаха вакрсење мртвих (Житија Светих, Београд 1976, месец Август 4. дан, стр. 47).

Као што сам „неповерљив према протестанским и римокатоличким истраживањима“ тако сам неповерљив и према Јерусалимском талмуду, јер их никакда нећу моћи прихватити и дати им третман Јеванђелске истине. То, разуме се, не значи да сасвим негiram њихова казивања, која, што би рекао др Милић за „Житија Светих“, садрже у себи „доста историјских истини“. Сва њихова небогонадахнутост је довољан разлог да сваки православни хришћанин гледа на њих као на „мутан извор“ људског, а самим тим и релативног истинословља. То је, по мом мишљењу, исто као кад безбожници, пишући о св. Сави, не негирају га као историјску личност и његов допринос српском народу, али пегирају његову светост и осећеност Духом Светим, а самим тим и сва чудеса која је Божјом силом учипио. Он је за њих само „родоначалник српског народа“, „државотворац“, „падаћпутни писат“ итд, који је, по њиховим речима, на истоку научио којима се то травама може балсамирати тело да би то, ваљда, касније учинио са моштима свога св. Оца. За њих је он све друго само не „труба Духа Светога“, „земаљски анђео и небески човек“, „богоносац“ и сл. Но у случају текста који је био повод овом мном писању чудно је и поражавајуће то што аутор не наводи ни једно једино светоотачко тумачење и сведочење о дуговечности св. Симеона, као и да не постоји.

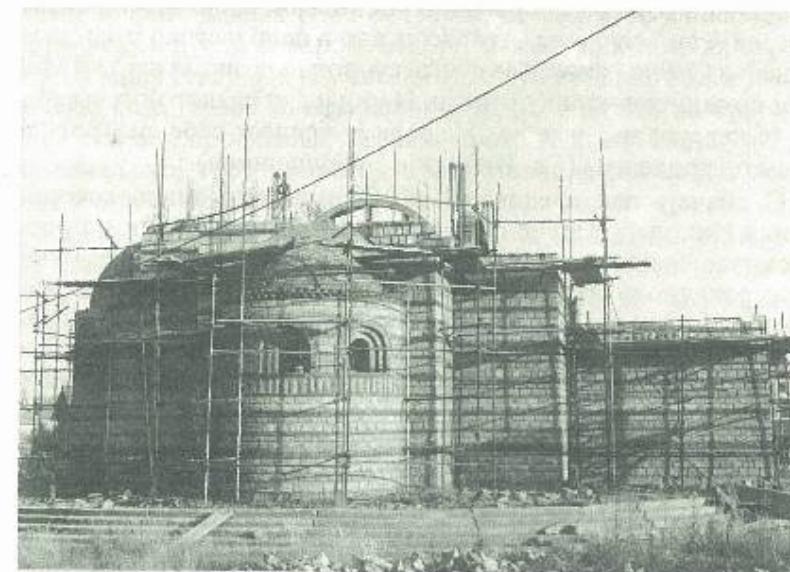
Састављачи „Житија Светих“ у већини случајева били су светитељи, очевици или саподвижници неког светитеља чије су житије описали. И зар ћемо у њихова освећена уста стављати гнусне лажи и измишљотине, тј. зар је њима у описивању подвига неког светитеља више стало до „литографског украшавања и претеривања у живо-

* Писмо упућено Његовом Преосвештенству епископу рапоприменском Артемију, поводом чланка објављеног у „Гласнику СПЦ“ бр. 2 за 1995. г.

тима светитеља", како то аутор текста каже, од истинитости онога о чему пишу. Зар су као слуге Истине користили лаж или полуистину у описивању живота подвижника? Нису ли многи од животописца, приступајући том светом послу, изражавали бојазан да неће моћи и умети достојно описати подвиг и богоугодне трудове светитеља? Није ли се свети Орест јавио св. Димитрију Ростовском и благо га укорео, односно допушио што је о њему Ростовски Светитељ написао: „Ја сам много више пострадао од онога што си ти о мени написао“. Или зар би Православна Црква усвојила та „претеривања у животима светитеља“, како др Милиш каже, и нарекла да се у дане празновања светих мученика чита у цркви о њиховим страдањима (Канон 54. Картагенског сабора 418. г). „Колики је значај Житија светих за Православну цркву види се из тога што су на 7. Вас. сабору читали одломци из њих, упоредо са делима ранијих светих Отаца, као потврда учењу о иконоштовању. Тако је читано мученичко житије св. муч. Анастасија Персијанца и казиваче о његовим чудима; затим: из чуда светог Козме и Дамјана; из живота св. Симеона Столпника, св. Јована Постника, преп. Марије Египћанке, речи св. Анастасија о чуду иконе Господа Исуса Христа у граду Бериту, и др. – Сведочанства ових примана су као сведочанства осталих исла св. Отаца. (Многа житија су написали баш познати велики св. Оци). Карактеристичне су речи једног од Отаца тог сабора (Геодора, еп. Мирског) који је рекао, по прочитанију поменутих житија: „Узблагодаримо Богу што смо, захваљујући учењу светих Отаца, ми дошли до познања истине... јер ако свети мужеви говоре тако, то ми немамо шта да кажемо“ (Јерођ. Атанасије – садашњи еп. Атанасије, о следовању Светим оцима, Гласник бр. 7–8 за месеце јул–август 1962. на стр. 260). Да ли је уважени професор до те мере заборавио речи Господње: „Заиста, заиста вам кажем: Који верује у мене, дјела која ја творим и он ће творити, и већа од ових ће творити“ (Јн. 14, 12), те му „скоро фантастична чуда“ која су свети Божјом благодаћу чинили, изгледају „претеривање“, због којих су „неки“, ваљда Доситеј Обрадовић (?!), „оставили и Цркву и веру“. Став Доситејев по том питању је јасан: „Са хиљаду басана пуна су житија светих... Глуци и пајсувернији егишатски дервиши би ли могли смешнију и луђу басну измислити“. Тако богохули Доситеј, и његов став је, по речима др Милина „гачац, поптен и користаји савет свештеницима свих времена“ како треба читати и разумети житија светих. Честитамо професору и згражавамо се!!! Како сам аутор текста ис указаши на једног светитеља као узор за подражавање у делу и речи, већ нам указа на богохулника, раскаљујера, скинтицу, који не принудиши себес да кроз молитвено заједничарење са Богом осети радост небеског блаженства, већ вечно остајући у мраку својих страсти и отреховљености ума и срда, покушава да својим мраком, односно помраченомшћу ограђеног ума, освестри свет-

лост Јеванђелског учења и по Богу живљења? Хвала г. професору на савету да, одбацавши искуство и учење Светих, следимо Доситејево учење, које у себи садржи све друго само не Јеванђелски и Христов дух, животворни, обожавајући, свеспасавајући. Као да смо заборавили савет апостола Павла: „Сјеђајте се својих старјешина, који вам проповиједају ријеч Божију; гледајући на свршетак њихова живота, угледајте се на вјеру њихову“ (Јевр. 13, 7). Заиста, треба стати на крај тим протестантским и неправославним идејама, које трују и из основа подривају Православно Јеванђелско учење.

Сенка ап. Петра исцељује, убрушкини ап. Павла такође, св. Марко Трачески речју покреће и зауставља гору итд. Сис то Свети су могли читати „јер житија систих то су свете Јеванђелске истине, благодаћу и поцвизима преведене у наш човечански живот. Живећи

Обилић код Приштине: храм Рођења Пресвете Богородице

Христом, светитељи и творе дела Христова, јер Њиме постају не само моћни него и свемоћни: „Све могу у Христу Исусу који ми моћ даје“ (Филипљ. 4,13) – каже отац Јустин Поповић у предговору „Житија Светих“ за јануар.

У предговору књиге „Агиорите патерес ке агиоритика“ Старац Пајсије Светогорац, измсђу осталог, каже: „Ко је знао да не после мало времена већина света да се преобрази од многог образовања – јер се образује духом атанизма а не духом Божјим, да би

осветио и спољашњу образованост – и да ће наверованје доћи до тога па чуда (Светих) сматра бајкама старе епохе“. Шта после свега овога рећи? Како достојно оплакати нашу окајаност, наш смрад, нашу гњилост? А запито са сумњом и неверицом гледамо на божанске успехе светих, објашњава нам преп. Григорије Сипајт: „Верујемо, али не делатном вером, и по обнови Духом кроз крштење не престајемо да живимо телесно. Ако се некај и деси да се покажемо и почнемо испуњавати заповести, испуњавамо их само па спољашњи, али не и на духовни начин. Тако се догађа да се до те мере одвикнемо од духовног живота, да нам његове пројаве код других личи на лаж и заблуду“.

Али, Ваше Пресветите, питајете се зашто Вам све ово пишем? Све с моје страшне изнете је оно како ја схватам монашки и духовни живот ослеђајући се па богонадахнуте поуке и учесе св. Отаца. А Вама ово моје излагаше шаљем као проверу себе: да ли ја то добро видим, да ли се правилно постављам, јер паведени цитат је рођакона Атанасија – еп. Атанасија као и цело његово излагање „О следовању Светим оцима“ је сушта супротност оноге што др Мишин у свом поменутом чланку излости. И још један разлог мом обраћању Вама је наверовање у себи: „Највећа је прелест себе сматрати слободним од иреости“ (Св. Игњатије Брјанчанинов).

О значају тако следовања св. Оцима тако дивно говори св. Владика Николај: „Научени и укрстљени Духом Божјим, пророци пророковаше, апостоли проповедаше, Св. Оци толковаше, мученици пострадаше, и сви укушно оставише нам јасан доказ и чудесан пример... И чудесан пример оставише нам – пример живљења и деловања по заповестима Божјим. Да нико, дакле, не каже: тешке су заповести Господње, ко их може испунити? Испуниши их светитељи, људи са телом и крвљу као што смо и ми, те их можемо и ми испунити, с помоћу Божјом, само ако хоћемо. И ево ја, вами пастир, хоћу да вас опоменем па две главне ствари... Те две главне ствари, дакле, јесу: држање вере православне онако како нам је Оци Цркве протолковаše, и следовање примеру живота многобројних светитеља Цркве. То двоје доволно је за спасење, доволно за вакрење из мртвих, доволно за улазак у светло и бессмртно царство Христа Бога нашег“ (Еп. Николај, Хришћанска заједница, мај 1926, стр. 1–7).

Проси Ваш свети архијерески благослов и целива десницу Вашег Пресветите, увек у Господу одани Вам

Игуман ман. Св. Пантелејмона
Архиман. Најсије (Танасијевић)

БЕСЕДЕ

лична библиотека
арх. Наум

ЧУВАЈМО ПРАВУ ВЕРУ!*

У име Оца и Сина и Светога Духа!

После ових дивних речи о. Петра, не бих хтео да вас поново замарам неким дугим говором. Међутим, хтео бих само да скренем пажњу на једну ствар. Он је у беседи поменуо да данас славимо свете богоносне Оце Првог Васељенског Сабора, њих 318 па броју. И с разлогом се они прослављају широм православног света, по целој кугли земаљској, гдје год постоје православни, данас се њима врши служба и они се прослављају.

Зашто? То говори њихов тропар који смо данас чули. У тој песми посвећеној њима, у тропару, прослављамо Господа Бога нашега који је њих, Оце наше, упалио као светила, као сијалице, као свеће у овоме свету нашем, да би они нас упутили правој вери.

То је оно што је основна њихова одлика. Сви су они били добри верници и врлијки људи и велики подвигници, али је њихова највећа заслуга што су одбрашли праву истиниту веру. И зато Црква њих прославља у недељу уочи Педесетнице, јер на дан Духова, Дух Свети је сишао на апостоле и просветио њих, а преко њих и њихове наследнике, дакле Свете Оце и све њихове наследнике до дана данашњег.

Он (О. Петар) је споменуо и неке опасности које прете нашем пароду данас, а то су разне секте које иду по нашем народу, плаћене од ко зна кога и зашто, и врбужу и заводе неупућене душе које не познају своју веру, а Срби, иражалост, врло мало, а многи нимало, познају своју веру. И зато секташи највише успеха имају управо међу Србима, не могу да кажем међу православним Србима, јер који су православни, они ће и остати православни и неће дозволити да буду заведени.

* Ова беседа изговорена је у Педесету светих Отаца – 26.05.1996. г. – у Бежанијској цркви.

А сад бих хтео да вам поменем још само једну ствар. Постоји једна опасност много већа и много страшнија од свих секта скупа, чак и од самих сатаниста. То је модерна јерес нашега времена – јерес ЕКУМЕНИЗМА. Чули сте сви за такозвани скуменизам. Го не да је јерес него свејерес, како је говорио преподобни отац Јустин Ђелијски. Јер у томе друштву, у томе Светском савству цркава, како себс пазишају, налази се преко 300 разних секта – удружених. За што? Кажу – циљ им је да попово успоставе оно јединство хришћана и хришћанске цркве за које се Христос молио у данашњем Јеванђељу – „да сви буду једно“.

Рекло би се да је циљ добар. Заиста, Христос се молио да сви буду једно, као што је једно Он са Оцем и Духом Светим. Али начин па који се жели то постићи јесте оно што није добро, и што тај скуп, Светски савст цркава, чини – свејересју и најопаснијом јереси која се икада појавила у историји Цркве Христове. Јер они желе да ми сви будемо једно, али да нико ништа не мења. Останите и ви православни какви јесте, а и ми да останемо са нашим заблудама какви јесмо. Па да будемо заједно, да будемо једно.

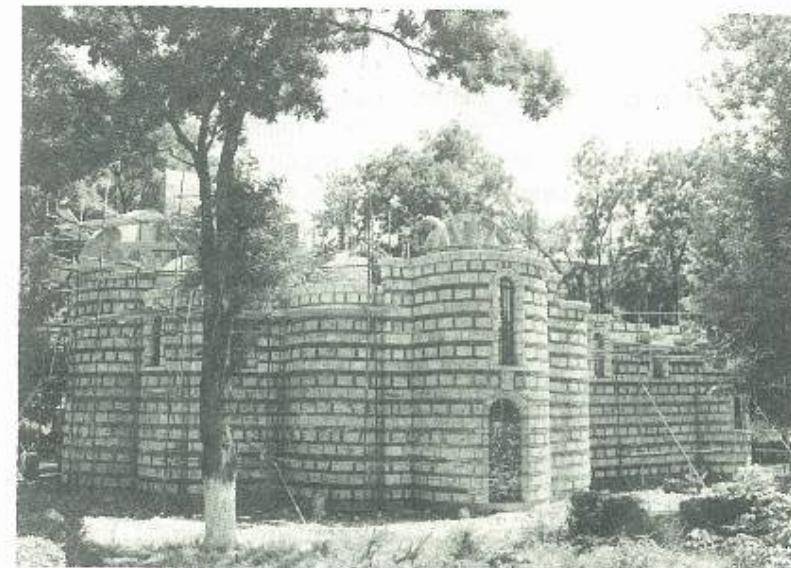
А може ли то, браћо и сестре. Свети Оци, њих 318, говоре да је то немогуће. И не само они, него и свети Оци свих седам Васељенских Сабора, који су утемељили Цркву православну и веру напу православну, сви опи листом проповедају да нема ништа заједничко светлост са тамом. Живот и смрт се не могу уједишити. Светлост и тма не могу да постоје заједно. Где се појави светлост, тма бјжи. А где нема светлости, ту тма присуствује. Не могу Истина и лаж да буду заједно, да буду једно. Све то показује да није могуће уједињење хришћана овако како се заминило у том покрету екуменизма. Него како је могуће? Могуће је само јединством у истини, у правој вери, оној коју је Христос loneo на земљу, коју су апостоли проповедали, коју су свети Оци утврдили на Васељенским Саборима, и коју је Православна Црква до данас чувала и очувала.

Оно што је дашас опасност јесте да су многи од православних врховних вођа, уместо да следеју свете Оце, које овако дивно простављамо, кренули путем лажног сједињења Хришћанства. Одлазе па разне екуменске скупове, не само да би разговарали. И можемо и треба да разговарамо, али да говоримо и исповедамо Истину. Да кажемо где су погрешили, у чему је њихова заблуда, шта треба да учине па да будемо једно. Треба да се одрекну своје заблуде, да прихвате веру православну, и да опа да у Истини, у Једну Цркву Христову верујемо. У Једну (јер стално у Символу вере сви заједно исповедамо – то је ливно овде код вас – верујем у Једну, Свету, Саборну и Апостолску Цркву), у Једну – не у 300, колико их има у том скуменском покрсту, него је једна Православна Црква. У Једну Цркву Христову верујемо. Дакле, а ако идемо на разговоре да

то исповедамо, да то проповедамо, као што су то чишили свети Оци које данас прослављамо.

Али не. Многи, нажалост, од предводника Православља одлазе тамо и некако крију своју веру православницу. Снебивају се да је исповеде, да не би некога увредили. Да не би некога ожалостили. И не само то. Пре него што су постигли то јединство у вери и Истини, они иду на заједничке молитве, на заједничка богослужења, разговарају на равној пози, као они црква – ми црква. То је велика опасност данас. Већа од свих разних секта које испод жита иду кроз наш народ и врбую поједине дуне. Јер овим се доводе у питање темељи Православне Цркве, темељи наше вере.

Нека би дао Бог, молитвама светих Отаца које данас прослављамо, снаге и мудрости нашим православним вођама и представницима да иду за својим великим узорима, за примерима светих Отаца. Никада није могао свети Никола да се моли заједно са Аријем који

Баковићи – храм светог Тројица (на месту некадашњег храма, подигнутог непосредно пре II св. рата, а срушеног одмах после II св. рата)

је осуђен на Првом Васељенском Сабору. Како можемо ми данас да се молимо са Папом, да се молимо са разним протестантским представницима, чак и са нехришћанима. А тога бива.

Кажем, иска би дао Бог снаге и мудрости свима нама, па и вама верницима Православне Цркве, да посодствују останемо у јединству Истине, у јединству вере у Једну, Свету, Саборну, Апостолску Цркву, јер нема другога пута, нема другога спасења под небом. Овај

који није у Цркви Православној нема могућност спасења. А ми који смо благодарни Богу крштени и рођени у Православљу и одгајени у Православљу, да се и трудимо, да се боримо против паших слабости и греха, да се трудимо да живимо по Закону Божијем, по заповестима Божијим и да тако са страхом и трепетом изграђујемо своје спасење. Нека је срећна и Богом благословена молитва. Амин.

† Епископ Артемије

ХРОНИКА

ЦРКВА НА КОСОВУ

Ако пратимо развој Цркве у средњем веку на Косову и Метохији, морали бисмо онда говорити и о развоју Цркве у Србији. У оно време када је Немања основао и учврстио државу код Срба, његов син, свети Сава, организовао је Цркву у српском народу. Захваљујући Византији, посебно Светој Гори, свети Сава је упознао светоотачко Православље, пресадио га у Србију и оклесио као питому гранчицу на дивљу лозу. Зато је свети Сава постао духовни отац целе нације, и од њега, углашном, потиче духовност и духовна снага и напредак наше цркве и нашег народа. Почек од Немање, сви остали Немањићи, и затим и сви српски народ, схватили су и признати светог Саву као свог духовног оца.

Свети Сава је извојевао самосталност Српској Цркви, реорганизовао љен живот. Основао неколико нових епархија, подигао са братом Стеваном Жичу и велики број Цркава. Док је био у Светој Гори, са оцем је подигао Хиландар, а по доласку у Србију постаје велики архимандрит очеве заштубине, манастира Студенице.

За живота, преко свог наследника Арсенија, преселио је седиште архиепископије у Пећ, где је подигнут манастир Пећка Патријаршија, ново седиште Српске Цркве. Од тада, на територији Косова и Метохије, данашње рапоприморске епархије, ничу многе цркве и манастири. Истиша, и у доба Византије ту је било много цркава, већином мањих – какве су се у то време зидале. Из тог периода познат је Српској Цркви велики светитељ и подвижник из Хвосна – свети Петар Коришки, који се подвизавао у испосници у Кориши. Постоје и рушевине манастира Светог Петра у Добрим Водама (Уњемир), планинском пределу у коме се свети Петар подвизавао и замонашио. Позната је и Петрова Црква код Новог Пазара из 7. века. Откупана је и стара црквица у Лиљану из 12. века.

Све остале цркве и манастири везани су углавном за светог Саву, Немањиће и Лазаревиће. Чак се и за Дечанске прича да је свети Сава прорекао њихово зиданје када је био на том месту, и да је постојао запис на коме је свети Сава за Дечане рекао: „И наречесја бити сему мјесту свјетилишћшому“.

У та срећна времена земља косовска и метохијска била је сва окићена лешим црквама и још лепшим и чудеснијим манастирима.

Василије Марковић региструје у својој књизи „Монаштво и манастири“ да их је било само у тим крајевима у Јужној Србији око 280. Међутим, турско ропство их је тако уништавало да је преживео само мали број манастира и цркава. Многе су претворене и у цамије. Нестало је Хвостанске Студенице равне Немањићу Студеници и Дечанима, као и многих других цркава и манастира у том делу Метохије. Међу њима и велики манастир у Старом Атилу, у коме је једно време провео и свети Петар Коришки, а коме се данас ни место не зна, већ се претпоставља да се налазио у брдским пределима изнад Ђаковице према данашњој албанској граници. Од многих пркава у Ђаковици, само је једна из прошлог века, мада и сама руинирана, доскала наше време. Народ зда да је само у Подримљу (Прескорупљу), недалеко од Ђаковице, било око 5 манастира. У Мируши, крај истоимене реке и језера, у пећини се налазила дивна испосница „Мируша“, настапљена монасима подвижницима. Сад су се ту, у стени изнад њених рушевина, настапиле пчеле као већ дугогодишњи житељи.

У Призрену је у средњем веку било онолико цркава и манастира колико има дана у години. Дакле, не мање од 365. Изнац Призрен је испосница Светог Николе, празна и запустела. Мало даље, уз Бистрицу су рушевине манастира Светих Архангела. Око Призрена има још неколико рушевина од испосница, цркава и манастира за које се зпа по предању.

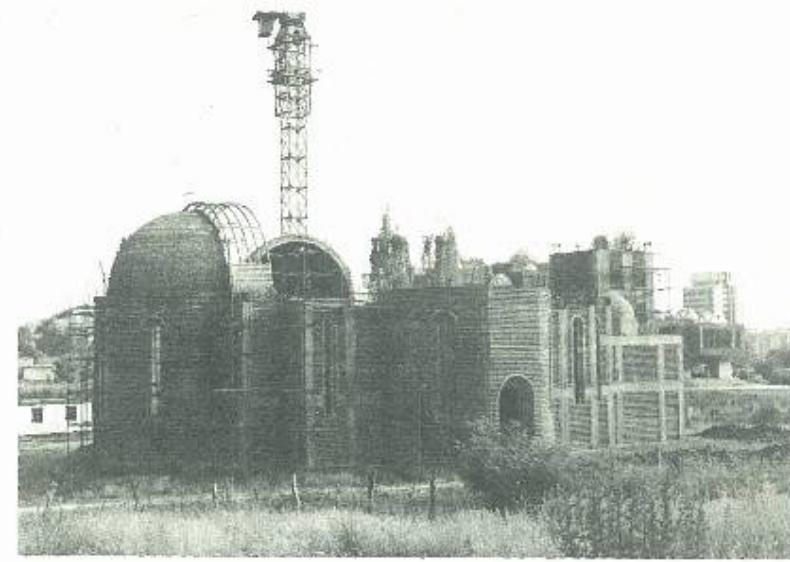
Мало се зна о томе да је после Првог светског рата ту зидано и обнављано, изузев Дечана и Пећке Патријаршије. Дошао је Други светски рат, а са њим разарања и пустоши свега што је српско и што је православно, да се тако шта у нашој историји није запамтило. На Косову и Метохији су тада мање рушили сцјељни непријатељи нашег народа и цркве, колико упутирањи непријатељи наше вере и Цркве. Шиптари су до темеља порушили и спалили манастир Левич. Гроб светог Јоашика остао је под рушевинама захваљујући околним Шиптарима. Манастир Гориоч је ошњачкан и копак спаљен; опљачкачи су били и други манастири и цркве. Дечани, Пећка Патријаршија Сопоћани.

После рата, 1948. спаљени су стари дечански конаци и уништene многе вредности. Недуго затим, по наредби нове комунистичке власти у договору са Шиптарима, порушили су дивну нову спомен цркву у Ђаковици која је тек довршена и која је била велика радост за тамошњи српски народ.

1981. у Пећкој Патријаршији су спаљени сви манастирски конаци у току једне ноћи, а само се шапатом зуцкало и указивало да су прави кривци околни Шиптари. Тадашњи епископ Павле чинио је све што је могао, али је често то био глас вапијућег у пустињи.

Када је епископ Павле постао српски Патријарх, па његово место у рашкопризренској спархији изабран је нови епископ,

Артемије Радосављевић. Овај нови епископ има дара и способности да окуши око себе у манастирима младе људе, захваљујући чему је створио и поновио у многим манастирима нова братства. Сада Дечани имају виште од 20 младих монаха и искушеника. Свети Врачи у Зочишу око 7-8 монаха и искушеника. Матични манастир Црна Река имао је онет око 14 чланова, па је, по благослову свог надлежног владике Артемија, дао Сопоћанима 8 својих добрих монаха и искушеника. Тако Сопоћани шишу више женски, иског мушки манастир са новим духовним полетом и развојем. Старе и изнемоћале сопоћанске сестре прешли су у манастир Гориоч, где се одавно налази њихов духовник, архимандрит отац Сава Кривокућа, и где имају мање бриге и после, што им је погодније у старости и болести. Грачаница има сестриштво од 17 сестара, које су у приметном

Приштина, храм Вазнесења Господњег

духовном развоју. У манастиру изнад Косовске Митровице, Соколићи, високо образована игуманија Макарија, позната и као велики уметник у иконографији и фрескосликарству, основала је у манастиру иконографску школу и њих три до четири сестре успешно напредују у иконографској уметности, као и у духовном, монашком животу.

Од прошле године се у манастиру Светих Архангела код Призрена на рушевинама зида нови конак са капелом. Ако Бог да те се ускоро доврши та грађевина, у Светим Архангелима ће после неко-

лико векова опет заживести манастирско братство. Почекеће на манастирском огњишту ватра да се пушти, и ту, на улазу у Бистричко-Шарску клисуру, у Светим Архангелима почекеће опет да се служи света Литургија и да бруји песма Богу, а на спас своме роду.

Манастир Драганац, код Гњилана, такође се обнавља. Иако је већ дugo година запустео, надамо се да ће ускоро пропевати са новим братством на славу Богу и те дивне наше светиље, а па радост православног српског народа косовског Поморавља.

Постоје индиције и могућност да се ускоро почне са обновом и манастира Ђурђевих Стубова, изнад Новог Пазара. Тако да би и он, слично Светим Архангелима, после толико века заживео и на оној прекрасној висини Господа Вишњег прославио.

Поред ове обнове манастира, у којој активно учествује Пресвећени епископ Артемије, народ исто тако са свештенством ове спаљије веома активно учествује у поиздавању цркава. Задивљујуће је то што је народ на Косову и Метохији духовно пробуђен, и почиње своју обнову баш са духовном обновом, са обновом и изградњом цркава и манастира, тих својих најдрагоценјијих вековних светиља. Многа слаја су своја црквишта и старе темеље отпоруших цркава претворили у дивне и веома лепо украсене цркве.

До сада је само епископ Артемије откако је дошао на епархију, освештао 20 нових цркава које је народ подигао. Других 20 цркава су у изградњи или довршавању, као и поменути манастири. Већ сада свако православно око кад види како су прекрасне и импозантне цркве у изградњи у Приштини (црква Светог Спаса), у Обилићу (црква Рођења Пресвете Богородице), у Ђаковици (црква Свете Тројице), од радости засија и духовног узбуђења засузи. Једна од најлепших нових цркава је у Партеју, недалеко од Гњилана, коју је летос наш Патријарх са још 4 архијереја осветио. По својој архитектонској изради и лепоти могли би је пожелети и највећи наши и страних држава градови.

ОСВЕЋЕНИ ХРАМОВИ:

1. Новаке код Призрена (Св. Козма и Дамјан) – освећен 14. јула 1991.
2. Ајновићи код Сјенице (Вазнесење) – освећен 28. јула 1991.
3. Јунаци на Рогозни код Н. Пазара (Св. Никола) – освећен 1. септембра 1991.
4. Петрич код Пећи (Св. Тројица) – 19. јула 1992.
5. Доњи Ратиш код Дечана (Св. Тројица) – 1. августа 1993.
6. Бистражин код Ђаковице (Св. Илија) – 7. августа 1993.
7. Пискоте код Ђаковице (Св. кнез Лазар) – 7. новембра 1993.
8. Смаћ код Призрена (Св. Илија) – 16. јула 1994.

9. Шароље код Н. Пазара (Св. Архангел Гаврило) – 31. јула 1994.
10. Оптеруша код Вел. Хоче (Вазнесење) – 2. октобра 1994.
11. Неродимље код Урошевца (Прси. Симон монах) – 30. октобра 1994.
12. Никодим код Урошевца (Св. Илија)
13. Словиње код Липљана (Св. Никола) – 12. маја 1996.
14. Партеј код Гњилана (Св. Тројица) – 4. јуна 1996.
15. Подгорце код Кос. Витине (Св. Петка) – 9. јуна 1996.
16. Ајновце код Кос. Каменице (Пренос моштију св. Николе) – 4. августа 1996.
17. Велика Река код Вучитрна (Света Тројица) – 29. септембра 1996.
18. Неродимље код Урошевца – ман. св. Цара Уроша (Успење Богородице) – 22. септембра 1996.
19. Штимље код Урошевца – 13. октобра 1996.
20. Тамица – Речане код Кос. Каменице

ХРАМОВИ У ИЗГРАДЊИ:

1. Крајиште код Липљана (Св. Врачи Косма и Дамјан) – освећење темеља септембра 1991.
2. Осојани код Ђураковца (Св. Архангел Гаврило) – освећење темеља 20. октобра 1991.
3. Вучача код К. Митровице (Св. Тројица) – 25. октобра 1992.
4. Приштина (Вазнесење) – 6. децембра 1992.
5. Ђураковац (сви Срби Светитељи) – 1992.
6. Манастир Ђурђеви Ступови (Св. Георгије) – маја 1994.
7. Поне – Н. Пазар (Св. великомуч. Марина) – 25. јуна 1994.
8. Ђаковица (Св. Тројица) – 30. јула 1994.
9. Манастир Свстих Архангела – марта 1995.
10. Пећска Бања (Зачеће св. Јоваша) – 10. јула 1995.
11. Валач – код К. Митровице (Св. Никола) – 12. августа 1995.
12. Гробљанска капела у Призрену (Свети Новомученици Српски) – 9. септембра 1995.
13. Манастир Драганац (Св. Архангел Гаврило) – јуна 1995.
14. Звечан (Св. Георгије) – 16. маја 1996.
15. Обилић (Рођење Пресвете Богородице) –
16. Грмово (Св. Тројица) –
17. Шилово (Св. Апостол Марко) –
18. Коретиште (Св. цар Константијан и царица Јелена)
19. Зупче (Св. Оци Првог Васељенског Сабора)
20. Лепина (Св. Пантелејмон) –
21. Свињаре
22. Штрице

Падамо се у милост Божју да и ови храмови буду скоро довршени и освештани.

Молимо се Богу за благослов и помоћ српском народу, који иако трептани уме да се кајс и обнављајући себе, обнавља и види своје свете храмове Богу на славу, а себи и потомству за спасење.

Архим. Јован Радосављевић

САВРЕМЕНА ХРОНИКА

Учествовање на Славама, Празницима, Духовним академијама...

1. Одржавање Литерарис вечери у току Великог Поста традиција је која се већ годинама негује у богословији „Св. Кирила и Методија“ у Призрену. Тада се читају радови које су учесници писали о појединим темама из црквеног живота, о њима се касније дискутује и развија се полемика. У петеку 31.3.1996. одржано је Литерариско вече, коме је присуствовао и Његово Преосвештенство епископ Артемије. Учесници су ту прилику искористили да спикону поставе мноштво питања и недоумица о којима су размишљали.

2. Празници, Благовести и Цвети, прослављани су се ове 1996. године истога дана – 7. априла. У манастиру Ђелије, код Ваљева, Његово Преосвештенство епископ Артемије служио је свету Архијерејску Литургију уз саслужење више свештеника и јеромонаха, и присуство великог броја верног народа који је дошао из разних крајева Србије да се поклони гробу оца Јустина (Поповића) и измоли од њега молитвену помоћ и посредништво код Бога. После свете Литургије пререзан је славски колач у част светог оца Јустина, а епископ Артемије је у својој беседи поучио присути народ, а затим поделио нафору.

3. Друштво пријатеља манастира Црна Река, основано у Приштини 1994. године, од свога оснивања активно помаже напретку и развоју овога манастира и ширењу знања о њему. У том циљу, ово Друштво је организовало и темељно припремило Симпозијум о Манастиру Црна Река „Црна Ријека и свети Петар Коришћки“, који је одржан 25. и 26.4.1996. године. Почетак овога Симпозијума је био у Народној библиотеци у Приштини, где су читана предавања предвиђена за први дан рада. Другога дана Симпозијум је настављен у Ибарском Колашину, у селу Зубин Поток, а завршетак је био у манастиру Црна Река, крај моштију светога Петра Коришћког. У току трајања овога Симпозијума чули смо много добрих и стручних предавања о историјату манастира, животу и подвизима

светога Петра Коришког, значају манастира за околину Ибарског Колапина, живопису, архитектури, итд. Зборник радова са овога симпозијума требало би да буде објављен до краја ове године.

Научни склоп о светом Петру Коришком 26. 04. 1996. у манастиру Ц. Река

4. Празник светог великомученика Георгија, Његово Преосвештенство епископ Артемије сваке године прославља у Призрену, пошто је то и слава саборног храма. Тако је и ове године епископ Артемије служио свету Архијерејску Литургију уз саслужење више свештеника – професора Призренске богословије, затим је проповедао и поделио народу нафору и дао свој архијеретски благослов.

5. Изградња саборног храма у Косовској Митровици, посвећеног светом Сави, почела је пре ровно 100 година – када је темељ осветио Митрополит рашкопризренски Дионисије, 4. августа 1896. године, уз присуство још 12 свештеника. Прво богослужење обављено је на Вацке 1913. године, а храм је осветио 1921. године тадашњи епископ рашкопризренски Михаило.

Ове године слављена је стогодишњица почетка радова на изградњи овога храма, па је за ту прилику у цркви постављен нови мермер, подно грејање, замењени су прозори, купљен је нови полијелеј, црква је окречена, итд. На дан преноса моштију светога Саве – 19. маја 1996. г. одслужена је света Архијерејска Литургија на којој

је чинодејствовало пет епископа: Митрополит дабробосански Николај, списков будимски Данило, славонски Лукијан, рашкопризренски Артемије и тимочки Јустин, уз саслужење великог броја све-

Косовска Митровица – храм св. Саве (19. 05. 1996.) – славио 100 година од почетка градње (посвећен 1921.)

штеника, јеромонаха и ћакопа. Верни народ је најпре поздравио најлажнији списков Артемије, затим је митрополит дабробосански Николај у својој беседи упутио поуку верницима, и на крају поделио пафору и архијерејски благослов. Након богослужења у просторијама Дома културе, одржана је Духовна академија посвећена светом Сави.

6. На дан преноса моштију светога Николе – 22. маја 1996. г. епископ рашкопризренски Артемије учинио је канонску посету спискову тимочком Јустину, и у Доњем Милановцу служио свету Архијерејску Литургију и проповедао.

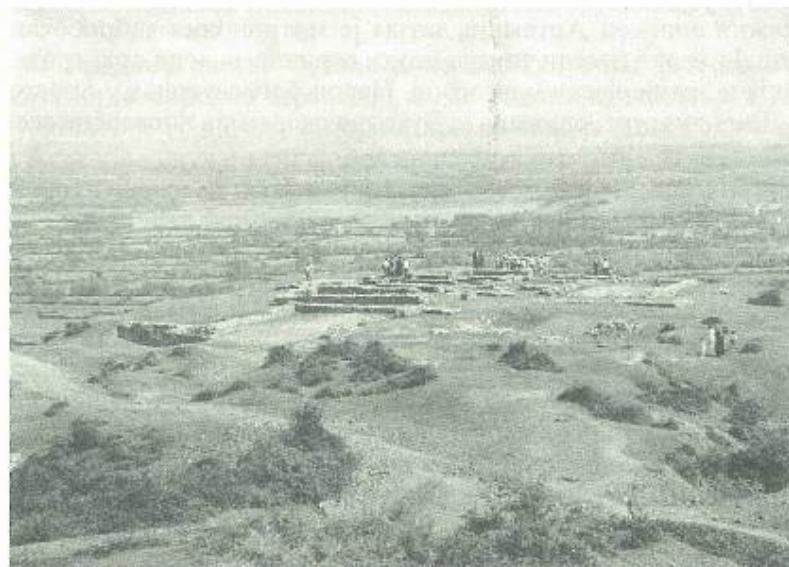
7. На празник Вазнесења Господњег – 23. маја 1996. г. списков Артемије саслуживао је заједно са Патријархом и више отаџествених архијереја свету Архијерејску Литургију у храму Вазнесења Господњег у Београду, а потом је учествовао у Литији која сваке године на овај дан пролази улицама Београда.

8. Храм у славу Доња Брињица, надомак Приштине (подигнут 1921. године), посвећен је Силаску Светога Духа на Апостоле. На позив најдужног свештеника, Трајана Којића, списков Артемије служио је 2. јуна па празник Педесетице, свету Архијерејску Литургију, уз присуство великог броја верног народа, а након

богослужења у црквеној порти одржана је Духовна академија, коју су припремили мештани овога села.

Доња Брезница код Приштине, 2. 06. 1996. – храм св. Тројице – објавља се прославе празника спаса Св. Духа на анонсиле коме је храм посвећен

Гора Хвостанска (Мала Студеница) – 3. 06. – Темељи манастира св. Богородице, из времена св. Саве, са којих се као на длану види чешава Метохија

9. Другог дана празника Педесетнице, епископ Артемије сваке године одлази у манастир Свете Тројице код Суве Реке. И ове године, 3. јуна, служио је свесту Литургију у овоме манастиру, проповедао, пререзао славски колач, и духовно укрешио и учврстио младо братство које овде живи и служи овој светињи.

Верни народ и песници са Косова и Метохије, заједно са Његовим Преосвештенством епископом Артемијем и свештенством пећког памсалишта, сабрали су се па темељима манастира Богородице Хвостанске крај Пећи, другог дана Педесетнице 3. јуна, и ту се заједнички помолили Богу за духовно оздрављење српског народа, и власпостављање и пошовио оживљавање ове светиње.

Свети Сава је 1219. године Богородицу Хвостанску одредио за седиште Хвостанске епископије. Од 1381. епископија је прерасла у митрополију. У другој половини 17. века, највероватније у доба Велике сеобе 1690, Богородица Хвостанска је опустела и почела да пропада. У 19. веку она је већ потпуно у рушевинама.

Пошто је пререзан славски колач, епископ Артемије надахнуто је изговорио своје Слово присутним, а потом су нам песници казивали своје стихове о Косову.

10. Верници из Ниша су, са својим свештеницима, успоставили пре 10-так година духовну везу са манастиром Црна Река, која се из

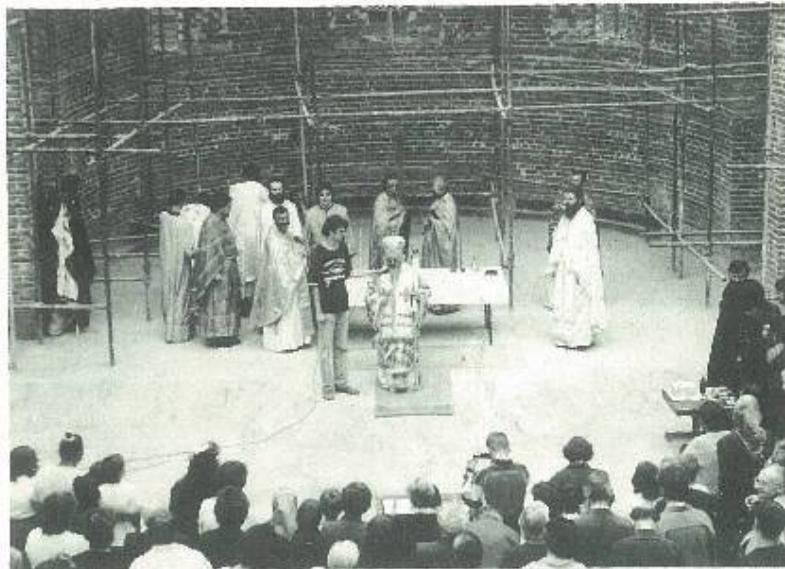
Ман. Ц. Река – 6. 06. 1996. – Прослава св. Краља Јована Владимира, заједно са верницима из Ниша

године у годину одржава и јача. На празник Светог краља Јована Владимира, који је слава црноречке кашеле, они редовно долазе да са братством манастира прославе Божијег угодника и удахну у своју

душу мириса ове свостице. Ове године и Његово Преосвештенство епископ Артемије учествовао је у молитвеном слављу ове обитељи, у прослављању светога краља Јована Владимира (које је иначе било померено од 4. на 6. јуни због заустости гостију који су желели да дођу).

11. „Учење светог Јована Лествичника и наше врсме“, најшовија књига Владете Јеротића, приказана је у оквиру духовног семинара Народне Библиотеке у Приштици 7. јуна 1996. Пред предсуном салом и већ познатим аудиторијумом, о књизи су говорили Његово Преосвештенство епископ Артемије и аутор. Претходног дана 6. јуна, др Владета Јеротић говорио је о хришћанском појму „зреле личности“ и потом одговарао на многобројна питања присутих.

12. Централна прослава Видовдана и ове, као и претходних година, почела је свечаним Бдесијем, које је 27. јуна уочи Празника, служио у манастиру Грачаница епископ Артемије. После бденија

Храм Христа Спаса (у изградњи), Приштина – Лезаш са Видовданске литургије

пререзан је славски колач и у порти манастира одржана је завршна манифестација смотре „Видовданско песничко причешиће“, која почиње неколико дана пре Празника и пролази кроз многа места Косова и Метохије, да би завршила у Грачаници. Овом приликом подељене су награђе добитницима.

Храм Христа Спаситеља, који полако ниче у Приштини (радови су стigli до подизања главне куполе), био је ове године место

где је одслужена централна Видовданска Литургија. Литургију је служио Његово Преосвештенство епископ Артемије, уз саслужење више свештеника и певање хора из Ваљева.

Након Литургије, обављена је додела сребрних и златних медаља „Мајке Југовића“ мајкама које су родиле четворо, петоро и више

Плаши испред Народне библиотеке, споменик Југовићу

десе (ове године додељено је 15 сребрних и 15 златних медаља). Услов да би ове мајке могле да добију медаљу био је да су све оне у благословеном браку, тј. да су венчане у Цркви.

Параастос свим војсковођама и војницима који су па бојном пољу положили своје животе за Крст часни и Слободу златну, од

Косовског боја до данашњег дана, одслужен је па Газиместану, крај споменика палим косовским јунацима, одмах након Литургије у Приштици.

Између Народне Библиотеке и Универзитета у Приштици, близу споменика Вуку Каракићу који је откривен пролеће године, на Видовдан ове године обављено је освештење и откривање споменика Петру Петровићу Његошу. Споменик је освештио Његово Преосвештенство епископ рапкопризрски Артемије.

Домаћини Народне Библиотеке у Приштици уступају своје просторије парохији приштинској да би у њима свештеници одржавали наставу веронауке ученицима. Свим полазницима који су успишио завршили овогодишњу наставу дипломе је па Видовдан поделио епископ Артемије, у просторијама Народне Библиотеке.

13. Празник Светих апостола Петра и Павла 12. јула (када у манастиру Црна Река бива велики парохији сабор), био је и ове године повод да епископ Артемије посети Црну Реку и одслужи свесту Архијерејску Литургију. Духовна везаност за Црну Реку је оно што, између осталог, карактерише епископску службу епископа Артемија, те он користи сваку слободну прилику да посети ову светињу. Ове године тај велики празник био је увеличан још једним радосним догађајем – рукоположењем јерођакона Ђавида у чин јеромоха. У својој беседи епископ Артемије поучио је присутни народ говорећи о светим Апостолима и њиховом путу којим би и ми православни хришћани требало да ходимо.

14. Манастир Сопоћани већ годинама се налази у врло тешкој ситуацији. Монахиње које служе проводећи у овој светињи већи део свога монашког пута, остарије су и, будући опхрване многим болестима нису више могле на својим нејаким плећима носити огромни терет и одговорност овога манастира. Пошто подмлатка никако није било, сав терет и све обавезе пале су па четири старе монахиње. То је био проблем који није било лако решити.

Са друге стране, манастир Црна Река је био оптерећен павалом и пристизањем младих који су желели да свој живот посвете на службу Богу, дајући себје у послушање искусном духовном старцу, те више није могао да прими све оне који су долазили.

Ту су се среле две потребе – манастира Сопоћани и манастира Црна Река – па је најпре сестриштво манастира Сопоћани премештено, одлуком епископа Артемија, у манастир Гориоч (код Истока), а затим је већи део братства манастира Црна Река премештеси у манастир Сопоћани. Манастир Сопоћани је тако постао мулки манастир.

Празник Светих мученика и бесребрника Косме и Дамјана 14. јула – велики је сабор у Сопоћанима. Ове године то је била прва слава новоме братству. Његово Преосвештенство епископ Артемије служио је свету Архијерејску Литургију на којој је рукоположио

јерођакона Сергија у чин јеромоха. Затим је пррезао славски колач, и у беседи упознао присутни народ са својом одлуком и поз-

Ново брачниво манастира Сопоћани

Манастир Св. Архангела код Призрена

вао вернике да помогну новоме игуману – јеромонаху Петру (Улесеку) и младом братству.

15. Празник Светог Архангела Гаврила, 26. јула, велики је дан у Призрену. Тога дана па темељима порушеног храма Светих Архангела, верни народ долази да се помоли Богу и упали свећу за себе и своје ближње. Ове године свету Архијерејску Литургију служио је епископ Артемије уз саслужење епископа тимочког Јустина, који је проповедао и поделио цароду пафору. Конак, чија је изградња почела прошле године, већ је под кровом, а до краја године очекује се да ће бити завршен.

16. Дане 5-15. августа епископ Артемије провео је на путу по спархији Западноевропској, и том приликом обишао бивше концептрационе логоре, Маутхаузен и Дахау, и посетио српске парохије по Аустрији и Немачкој. У недељу 11. августа служио је свету Архијерејску Литургију у храму Светог апостола Луке у Дортмунду и проповедао, а у вечерњим часовима на Духовној трибини одговарао на питања присутних верника.

17. Др Стојан Адашевић из Београда, гинеколог који је пре неколико година престао да ради абортус – утробна чедоморства, од тада води велику и непот педну борбу, ис жалећи себе, против овога зла, које је, нажалост, ухватило дубоке корене и у нашем народу. На сваки позив, он се спремно одазива и одлази и у забачена места да би говорио народу о погубности овога чина.

На позив Епископа рашкотризренског, боравио је на Косову у периоду 20-22. августа и том приликом одржао три предавања, најпре у Призрену, а затим у Пећи и Гњилашу.

Рукоположења:

1. На прослави стогодишњице цркве Светог Саве у Косовској Митровици, 19. маја 1996, рукоположен је у чин ђакона свршени богослов Радета Дончић из Пећи.

Приликом освећења храма Свете Тројице у Партизу 4. јуна 1996. ђакон Радета Дончић рукоположен је у чин превозвитеља, и постављен за привременог пароха у Клини.

2. У манастиру Високи Дечани, Његово Преосвештенство епископ Артемије служио је свету Архијерејску Литургију на празник Рођења светог Јована Крститеља, 7. јула 1996 и тада рукоположио јерођакона Стефана у чин јеромонаха.

3. Братство манастира Црне Реке добило је још једног јеромонаха, тако да их сада у овом манастиру има тројица. На празник светих апостола Петра и Павла 12. јула 1996. у чин јеромонаха рукоположен је јерођакон Давид.

4. Одмах након преласка у манастир Сопоћани, младо братство добило је још једног јеромонаха – оца Сергија. Епископ Артемије

Манастир Дечани, рукоположење јерођакона Стефана за јеромонаха

је рукоположио је јерођакона Србија у чин јеромонаха на празник светих бесребреника Косме и Дамјана, 14. јула, у манастиру Сопоћани.

Освећења цркава:

1. Мештани малога села Словиње, покрај Лишњана, које се помиње још у повељама цара Душана у 14. веку (којима је даровано манастиру Хиландару), трудом су привели крају послове око подизања новога храма у своме селу. Овај храм је подигнут на темељима ранијег храма Светог Николе из 16. века, који су рушили Албаници да би камене продавали компанији за издање железничких мостова при градњи косовске железничке пруге (1871-1873). У селу још постоји: рушевина цркве Светог Јована из 14. века (коју су срушили Албаници да би подигли цамију у селу) и манастир Светог Ђорђа из 14. века (који је срушен почетком 19. века, а од његовог материјала издани су мостови на Ситници). Освећење храма посвећеног светом Николи обавио је Његово Преосвештенство епископ Артемије 12. маја 1996. године.

2. Српско село Партиш, 10-ак километара од Гњилана, на путу за Урошевац, помиње се још 1381. у повељи кнеза Лазара, којом

Словине (код Гњилана), детаљ са освећења храма св. Николе

Партиш, освећење храма Св. Тројице

дарује ово село својој задужбини – манастиру Раваници. На брду изнад села је порушена прква Светог Спаса. 4. јуна 1996. обављено је освећење велелепне цркве Свете Тројице, која је подигнута трудом и прилозима мештана овога села. Својом архитектуром и својом величином уврстила се у ред најлепших цркава Косова. Освећење је обавио Патријарх Српски Господић Павле (који је још као епископ рашкопризренски освистио темеље за изградњу ове цркве), уз саслужење више епископа: митрополита црногорско-приморског Амфилохија, епископа нишког Иринеја, епископа врањског Пахомија и епископа рашкопризренског Артемија. Истовремено освећен је иконостас – рад дуборезачке и иконописачке радионице манастира Дечани.

3. Село Подгорце крај Косовске Витиље, у подножју Скопске Црне Горе, помиње се још у првој половини 15. века. На брду изнад села постојали су остаци старе цркве Свете Петке, на којима је сада подигнута нова црква посвећена светој Петки. Освећење храма обавио је Његово Преосвештенство епископ Артемије 9. јуна 1996. године.

4. Храм посвећен преносу моштију светог Николаја (слави се 22. маја) подигнут је у селу Ајдовиће крај Косовске Каменице. Освећење је обавио Његово Пресосвештенство епископ Артемије 4. августа 1996. године.

5. У старом византијском и српском средњовековном граду Звечану, покрај Косовске Митровице, освећени су 16. маја 1996. темељи за изградњу нове цркве. Храм ће бити посвећен светом Георгију.

6. Српско село Ленина на реци Ситници, недалеко од Приштине (помиње се већ у Грачаничкој повељи 1314-1316. године), почшло је са изградњом нове цркве. Црква се зида на темељима некадашњег храма који је срушен, и посвећена је светом Пантелејмону. Нови темељи су освећени 13. јула 1996. године.

Остало:

1. Дане Велике Недеље Његово Пресосвештенство спискови Артемије провео је у Призрену, припремајући се за предстојећи велики празник Христовог Воскресења.

2. Група донатора који су омогућили опремање и отварање Мисионарског и духовног центра манастира Хиландара „Тројеручица“ у Београду, кренула је 17. априла 1996. заједно са Његовим Преосвештенством епископом Артемијем, пут Свете Горе па поклоничко путовање у манастир Хиландар, да би се тамо што виште упознали и приближили својим духовним коришћима. Путовање је трајало од 17. до 22. априла 1996. године.

3. У периоду 14-30. маја 1996. г. епископ Артемије је учествовао у раду светог Архијерејског Сабора, активно се укључујући у решавање постојећих проблема Цркве и настојећи да светоотачко предање, умногоме напуштено, поново заживи и постане основа живота наше Цркве.

Звјештник (18. 64. 1996.) – Сабун. Поклоничко поштовање у манастиру Хиландар на Светој Гори, кинђора Мисионарског и духовног центра манастира Хиландара „Тројеручица”, у Београду.

4. Монах Мојсије, сабрат манастира светих Врача у Зочишту, упокојио се у Господу на Петровдан 12. јула 1996. у својој 87. години. Оисло и сахрану је обавио епископ рашкопризренски Артемије

у манастиру Зочишту 13. јула, уз саслужење многих свештеника и јеромонаха, и присуство великог броја верника који су дошли да се последњи пут оправте од отца Мојсија.

5. Велики број ученика из епархије рашкопризренске пријавио се ове године за упис у први разред богословије. Пријемни испит за ове кандидате обавио је епископ Артемије 20. јула 1996, уз присуство Ректора и неколико професора Призренске богословије.

6. Семинар свештеника епархије рашкопризренске који се сваке године обавља у току августа месеца, ове године одржан је 20. и 21. августа у просторијама богословије „Св. Кирила и Методија” у

Семинар свештеника епархије Рашкопризренске, сабрано на семинару 20/21. 08. 1996.)
Призрену

Призрену. Предавање на тему „Секте и њихово деловање на терену епархије рашкопризренске“ одржао је протојереј Трајан Којић, о чemu је касније вођена плодна дискусија. На семинару је расправљано и о другим питањима и проблемима који се јављају у животу и раду свештеника на парохији.

У великој сали нове зграде Призренске богословије, првог дана семинара, др Стојан Адамовић одржао је предавање о утробном чедоморству, коме су осим верника из Призрена, присуствовали и сви свештеници са својим попадијама.

7. Његово Преосвештенство епископ Артемије редовно је служио сваке недеље и празницима, било у Призрену или на страни (у

својој епархији или на позив других епископа у њиховим спархијама), често је и проповедао. Редовно је посещивао манастире своје епархије по неколико пута годишње, и обављао исховест братства и сестричстава тих манастира, пошто је у већини манастира и духошник.

8. На празник Успенија Пресветог Богородице, у манастир Грачаницу стигла је група донатора Духовног центра „Тројеручица“ из Београда, и одатле започела поклоничко путовање по косовским светињама (у организацији епископа Артемија), које је трајало од 28 до 30. августа 1996.

Јеромонах Симеон

НЕКРОЛОГ

*Блажен је јуні којим датис идеш, душо,
јер ти је припремљено место уокоја¹*

Од 1991. године, доласком епископа Артемија на чело рапкопризренске епархије, духовни живот косовометохијских светиња се у многоме променио, постао је богатији новим монашевијима и обнављањем општежитељног поретка. Манастир Свстих Врача међу првима је добио нову сабрању из ман. Црна Река, па затим Дечани, а од скора и Сопотница. Увек су се осећале јаке везе између ових манастира, љубав духовце браће чинила је да је радост једних радост свих, па и сваки догађај је са истим осећањима приман међу свима.

Тако је било и на вест о уокојењу нашег, по годинама пајстаријег брата, монаха Мојсија. За све нас то је значило једно ново искуство у нашем монашком животу. То је први монах, наш духовни брат који се уокојио у Господу од како нас је епископ Артемије сабрао па ове просторе, свете косовометохијске земље. Вест је стигла на Петровац, када је велики број монаха наше епархије са својим духовником, епископом Артемијем, прослављао овај празник у манастиру Црна Река. Господ је хтео да то рашо јутро узме у окриље свог слугу, и да сви они, њему најдражи, буду зајесни, тамо где је и он, у овогемаљском животу своме често полазио и Богу се усрдно молио. Није чудо, његов живот је био тесно повезан за манастир у коме су се тога цела сва духовна браћа сабрала.

Монах Мојсије (Костић), крштено Милош, рођен је 25. фебруара 1910. године² у Ужицу, од оца Косте, испадијског капетана, и мајке Ћаринке, узорне домаћице. Очекујући унапређење у чин мајора на Краљеву славу Св. Андреја Првозваног, Коста се под Једреном уокојио од колере. Одраста са својом мајком, која је у дваде-

¹ Прокламен на онелу гл. 6.

² По Старом календару

сет и четвртој години постала удовица, и млађом сестром Јованком. Убрзо се њихова породица увећала. Његова тетка, такође удовица, са четири сина, одлучила је да живот настави заједнички са својом сестром. Уздајући се у Бога који је њихову кућу својом моћшом руком сачувао, и како су тих послератних година пролазили кроз врло тешка искушења, њих две заједно подижу и васпитавају петогоре деце.

Милош је у Београду завршио Другу мушку гимназију и Шумарски факултет 1932. године. Почиње одмах да службује у Штипу, а 1938. године, као млад и даровит стручњак, постаје службеник Министарства Шума Краљевине Југославије. Министарство га шаље па усавршавање у разне земље Европе: Чешку, Пољску, а 1939. године на Специјалну Високу Војну Шумарску Школу у Нанси (Француска). потом Румунију и Бугарску, у обилазак највећих шумана, све у циљу стицања знања за што болье искоришћавање шума у техничке сврхе.

После рата бива ухапшен од безбожних комуниста, као и већина тада даровитих људи, окривљених као противника ондашње власти. Опет Господ и његов светитељ Јован Крститељ не заборављају свога слугу. На празник Св. Јована Крститеља његову крсну славу, попито му комунисти нису могли наћи „грешку“, бива пуштен на слободу, мада је једва избегао стрељање. По тадашњој пракси, „обележен“, одбачен од свих, ради најтеже физичке послове. После дугог низа година успева да добије посао и ошет ради у својој струци. И као што се „не може скрити град кад на гори стоји“, тако Милошеве способности нису остале по страни. Пролазећи разна предузећа, долazi до места директора спољне трговине у Дрвој Индустрији „Југодрво“, а све време врло активно учествује у раду Одбора цркве Св. Марка и Патријаршијском Управном одбору у Београду.

Његов породични дом је био увек отворен за свештеничество и монаштво, није се устручавао контакта са „мантијом“ ни у време највећег атеизма и комунистичких прогона.

На предлог свих својих колега, који су били најбоље мерило његове вредности као човека и стручњака, одлази као техничка помоћ у Алжир па четири године. По пензионисању бива упућен на испомоћ у Иран и Сирију, једну годину.

Све те године, чика Миша, како смо га сви пре монаштења звали, води врло интелигентан духовни живот. Према својим могућностима, обилази многе наше манастире, али посебно место у односу на друге заузима Црна Река. И сам духовно чедо епископа Артемија, тада игумана, много се духовно везује за братство које се тада налази у манастиру. Колико је поверење било указивало чика Миши, говори и то да га је тадашњи игуман, епископ Артемије, „поставио“ за „игумана“ Црне Реке док је манастирско братство у току часног

поста 1989. године путовало на поклоњење у Свету земљу. Пред његов одлазак у манастир, његова кућа у Београду је била мали међох косовских манастира. Увек добродошли, нисмо могли одвојити љубаш њега, или пјетове сестре Јованке, која се о нама и данас брише, а радује се нашем доласку као неком пајроћенијем. Када је чика Миша одлучио да се јопи више одазове призиву Божијем, и Господу служи у још већој пуноти, напуштивши свет, и све што је у њему, и оставивши све Христа ради, радост нас, његове млађе братије, била је огромна.

Животна жеља му је била да буде монах у Црној Реки, али чика Миша је смирено послушао свог духовника, који га је усаветовао да је Богу пајутодније да он постане сабрат манастира Зочипита, где је

Манастир Зочипита, сахрана о. Мојсија

било неопходно једно такво животно искуство какво је он поседовао. Замонашен је уочи Св. Врача, 13. јула 1994. године, добивши монашко име Мојсије. Разлика у годинама између нас и њега била је велика, али је отац Мојсије потпуно себе смирио, и примио благи јарам Христов, онако како то приличи правом монаху. Право је чудо Божије било да једаш осамдесетпетогодишњак са толико усрђа и крепости прихвати сва манастирска послушања, ни у чему не заостајући за нама млађима. Користећи све своје царове од Бога, он је смирено проходио живот правог монаха. А највећа поука нама, његовој млађој братији, требало би да буду речи епископа Артемија,

на опропитајној беседи, у којима је истакнута велика врлина оца Мојсија, да никада, пиједују ствар у свом монашком животу није радио без благослова свога духовника.

Смрт га је затекла на послушању, у Београду, где је боравио обављајући послове око градње манастирског водовода. Занемоћено је и као да се угасио. У моменту, као да писмо поверовали да се све то дододило.

Сви ми, који смо волели оца Мојсија, на челу са својим духовником, епископом Артмијем, сестром оца Мојсија, Јованском, другим његовим блиским сродницима и пријатељима, испратили смо га из овог привременог у вечни живот, у малом манастиру Св. Врача, на онај исти дан, у навечерије манастирске славе, где је две године пре свога представљења замонашен.

Уз тропар на гл. 8: „Земљо, зини и прими пређе од тебе руком Божијом сазданог, који се опет враћа теби која си га родила; јер оно што је боголико прими Гворац, а ти прими тело твоје“, предали смо земљи па чување тело Мојсија до свеопштег Вакрсења. А одмах затим зачуо се тропар гл. 8: „Духовна браћа моја и сањостници, кад се молите, ис заборављајте мене, него гледајући мој гроб, сећајте се моје љубави, и молите Христга да дух мој смести са праведницима.“

Нешто се у свима нама будило на те речи, можда нека потреба да сви над собом извршимо духовну смотру, или осећање недостојности за љубав коју смо имали од препстављеног, а за кога смо мало пре певали:

„Блажни је пут којим данас идеши, душо, јер ти је припремљено место покоја.“

Захвална братија

САДРЖАЈ

Умесно увода, Глас Отаца 5

ДОГМАТИКА

Епискoй Аријемијe, Црква као место спасења 13
Миодраг М. Петровић, Спис о измайлђанској вери у законоправилу Светога Саве 27
Георгије Флоровски, Евхаристија и саборност 45

ОГЛЕДИ ИЗ КАНОНСКОГ И ЦРКВЕНОГ ПРАВА

Жељко Кошоранин, О самоубиству 59
Жељко Кошоранин, Превазилажење стања „два епископа у једном граду“ у лијаспори 73

ДУХОВНИ ЖИВОТ

Патријарх Тихон, Посланица од 25. октобра 1918. године 81

ПОЛЕМИКА

Душан Васиљевић, Пакао српске просвете без Бога 87

ОСВРТИ НА ЕКУМЕНИЗАМ

Архимандрит Георгије Кайсанис, Наша обавеза јесте да истињујемо у љубави 97
Људмила Перејелкина, Григоријанска реформа календара као средство папске експанзије 103
Цариграцка патријаршија и питање Пасхије 113

УМЕТНОСТ И ИСТОРИЈА

- Бошко И. Бојовић, Друштвена есхатологија средњовековних утопија* 119

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

- Епископ Љубомир Јовановић, Свјетом Архијерејском Синоду* 135
Епископ Љубомир Јовановић, Марама – да или не? 137
Архимандрит Пајсије, Шта су „Житија Светих“ 140

БЕСЕДЕ

- Епископ Љубомир Јовановић, Чувајмо праву веру!* 145

ХРОНИКА

- Архимандрит Јован (Радослављевић), Црква на Косову* 149
Јеромонах Симеон (Виловски), Савремена хроника 155
Некролог 171